

HET LAND VAN NEVELE

SEPTEMBER
2013

JAARGANG
XLIV

AFLEVERING
3

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUD

LAND VAN NEVELE

J. Luysaert		
De protestanten in het Land van Nevele		3
A. Strobbe		
Michel Van Rijssel, een tuinman van de heer		26
P. Huys		
Enkele toevalsvondsten betreffende het Land van Nevele		70
A. Dhondt		
Merenree, oktoberdag 1918, een getuigenis		75
A. Van Maldeghem		
Nevele en de wereldtentoonstelling te Gent in 1913		82
A. Bollaert		
Kort nieuws uit het Land van Nevele		91
A. Bollaert		
In memoriam Ivonne De Keer		97
Verslagen		99

MENSEN VAN TOEN

A. Bollaert		
100 jaar geleden stond er een Lotenhullenaar op het podium van de tour		109
W. Joos		
Bijkomende genealogische informatie bij het artikel 'Vijftig jaar geleden verdween Poesele molen'		118

DE PROTESTANTEN IN HET LAND VAN NEVELE (1534-1650)

Inleiding

In Merendree draagt een afgelegen wijk de naam Dopershoek, hier woonden ver van het dorpscentrum en de kerk tot ongeveer 1650 de Merendreeze doopsgezinden. Van hieruit trokken ze zo onopvallend mogelijk naar bijeenkomsten met hun geloofsgenoten in de nabijgelegen dorpen Zomergem, Lovendegem, Hansbeke en Bellem en naar hun broeders en zusters in Gent.

Van de woonplaats van de Merendreeze wederdopers is alleen de naam overgebleven, de dopers zelf werden zo onder druk gezet door de samengebundelde krachten van het wereldlijke gezag en de roomse kerk dat ze uiteindelijk Merendree en Vlaanderen hebben verlaten en veiliger oorden hebben opgezocht in de noordelijke Nederlanden.

Een scheldpartij in 1629

Op het eind van 1629 ontstond in de Doornbos te Hansbeke tussen de geburen Gillis Van Kerrebrouck en Joos De Meyere een krakeel dat de grenzen van de welvoegelijkheid te buiten ging. Getuige Martingen De Beune, ongeveer 55 jaar oud, verklaarde dat Gillis Van Kerrebrouck o.m. gezegd had: “*ghij hauden sacramenschen hauen fielt*” (gij oude sacramentse schurk)¹. Op de diepere betekenis van het begrip *sacraments* gaan we verder in dit artikel in. In deze scheldpartij vinden we een bewijs dat meer dan honderd jaar na het ontstaan van de sacramentariërs nog steeds een negatieve herinnering aan deze hervormingsgezinde beweging leefde en die in het collectieve geheugen van de Hansbekenaren als een zware belediging werd gehoord.

Misbruiken in de Kerk en wegbereiders van de hervorming²

De hiërarchie van de laatmiddeleeuwse Kerk was nauw verweven met de wereldlijke macht. Zo kon hertog Filips de Goede in 1439 in ruil voor 12.000

¹ A. Martens, *Mensen van vlees en bloed, Hansbeke 1619-1791*, Hansbeke, 2003, p. 10.

² W. Blockmans, W. Prevenier, *De Bourgondiërs. De Nederlanden op weg naar eenheid 1384-1530*, Amsterdam, Leuven, 1997, p. 245-248.

dukaten een natuurlijke zoon van zijn vader doen benoemen tot bisschop van Kamerijk. Zijn eigen bastaardzoon David wist hij in 1456 tot bisschop te laten benoemen van Utrecht.

Ook abten van aanzienlijke abdijen werden door tussenkomst van de hertog gekozen, zo o.m. de bastaardzoon van Filips de Goede Raphaël de Mercatel abt in de Gentse Sint-Baafsabdij.

In 1515 bevestigde de paus aan de jonge prins Karel (de latere Keizer Karel) dat geen enkele ambtsbenoeming zonder zijn toestemming zou plaatsvinden. Op die manier slaagde de vorst erin zijn dierbare functionarissen extra te belonen met kerkelijke inkomsten.

Honderden lagere kerkelijke functies met daarbij horende *prebenden* (kerkelijke inkomsten) konden zo worden toegewezen aan gunstelingen. Langs die weg werd de kerkelijke hiërarchie een verlengstuk van het staatsapparaat, zodat de primaire religieuze doelstellingen naar de achtergrond verdwenen.

Door de indruk te wekken van de koopbaarheid van ambten en van genademiddelen (aflaten) verloor de Kerk veel gezag.

De Moderne Devotie streefde als reactie tegen de verwereldlijking en het formalisme van de kerk en de ongeregelde heden in de kloosters, een sobere, innerlijke geloofsbeleving na. Hiertoe bediende zij zich van de bijbel in de volkstaal, waardoor op grote schaal deze vrome lectuur voor leken en geestelijken werd verspreid.

De ruime weerklank die de zestiende-eeuwse hervormers spoedig vonden in de grote steden kan niet worden losgekoppeld van het werk van de wegbereiders.

De vroegste reformatorische beweging in Vlaanderen³

Op de vooravond van de reformatie waren allerlei van de roomse leer afwijkende denkbeelden bekend die meestal hun oorsprong vonden in de

³ J. Decavele, *De dageraad van de reformatie in Vlaanderen (1520-1565)*, in *Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren*, deel XXXVII, nr. 76, Brussel, 1975, p. 299-322, 435-519, 606-620.

vroeg ketterse beweging, heel dikwijls gekenmerkt door de afwijzing van de transsubstantiatieleer⁴ of (eucharistieleer).

Omstreeks 1525 ontstond er een twist tussen de hervormers Luther en Zwingli over de avondmaalsopvatting of eucharistie. Op twee punten waren de beide hervormers het eens: ze wezen allebei de rooms-katholieke substantieleer af, d.w.z. ze aanvaardden niet dat brood en wijn substantieel veranderen in het lichaam en bloed van Christus en dat ook blijven. Ook wijzen ze het offerkarakter van de mis af. Op een derde punt zijn Luther en Zwingli het niet eens. Volgens Luther is Christus in het avondmaal lichamelijk aanwezig met en onder de tekenen van brood en wijn. Zwingli wijst deze opvatting af. Brood en wijn zijn slechts tekenen of afbeeldingen van het heil dat Christus schenkt.

Omwille van dit verschilpunt werden Zwingli en zijn volgelingen door Luther 'sacramentslasteraars' of 'sacramentariërs' genoemd.

Aanvankelijk bleven de scheidingslijnen tussen de verschillende hervormingsgezinde geloofsopvattingen vaag.

Sacramentariërs of dopers?

De sacramentariërs knoopten met sommige van hun geloofspunten heel nauw bij de dopers aan. Ze vonden dat bij God zelf moest gebiecht worden en niet bij een priester, het avondmaal was een *gedencknisse van dat ons Heere 't broot gegeven hadde zynen apostelen*⁵, ontkenden het bestaan van het vagevuur en van de vele kerkelijke dogma's.

Hoewel de sacramentariërs in Vlaanderen voor 1530 geen wederdopers waren, zouden ze door de gelijkenis van hun leer met sommige punten uit de doperse leer weldra in het vaarwater van het doperdom terechtkomen. De gelijklopende opvatting over het avondmaal breidde zich uit tot de volwassenendoop op belijdenis, waarbij ook deze handeling veeleer als een teken werd gezien dan als een sacrament.

⁴ De leer die de verandering van de ene in de andere stof aanvaardt, met name die van brood en wijn in het lichaam en bloed van Christus bij de eucharistieviering door de woorden van de consecratie.

⁵ J. Decavele, *a.w.*, p. 303.

Sacramentariërs en dopers bestonden dus als groeperingen naast elkaar, toch waren er naast de gelijkenissen ook duidelijk waarneembare verschillen tussen de beide denominaties. Het grote verschil tussen beide lag vooral in de wijze van structurering. De dopers kenden vanaf het begin een vorm van organisatie: de oudste bediende de doop en het avondmaal, de diaken deelde de aalmoezen uit. Daarnaast waren er leraren actief die niet gerechtigd waren te dopen, maar die wel de gemeente in de prediking voorgingen.

Heel belangrijk is dat dopers zich niet alleen van de rooms-katholieke kerk afscheidden maar ook van andere hervormingsgezinde stromingen.

Een man van grote betekenis binnen de doperse stroming was Melchior Hoffman. Uit de begintijd van het doperdom in de Nederlanden was Hoffmans '*Ordonnantie Gods*' uit 1530⁶ hét manifest van de vroegste doperse beweging. Daarin verwierp hij elke idee omtrent de predestinatie⁷, was tegen een gedwongen vereniging van kerk en staat en aanzag de doop en het avondmaal niet als middelen om het heil te verwerven.⁸

Zekere groepen in Vlaanderen stonden achter deze avondmaalsopvatting, zagen ook het doopsel als een teken en kregen gemakkelijker toenadering tot de doperse ideeën. Niet voor niets is Melchior Hoffman de vader van het anabaptisme in de Nederlanden. De eerste dopers in de Nederlanden werden dan ook Melchiorieten genoemd.

Ondanks deze gunstige voorwaarden slaagde de doopsgezinde beweging er niet in massaal Vlamingen naar zich toe te trekken. Slechts beperkte aantallen lieten zich definitief in het doperdom opnemen.

⁶ *Ordonnantie Gods*, in *Doperse Stemmen*, deel 4, Doopsgezinde Historische Kring, 1980, Amsterdam, p. 7-43.

⁷ De goddelijke voorbeschikking van de mensen tot eeuwig heil of tot verdoemenis.

⁸ N. Van der Zijpp, *Geschiedenis van de Doopsgezinden in Nederland*, Arnhem, 1952.

Detail uit 'Bijeenkomst van de anabaptisten' (ca. 1580).

De opkomst van het doperdom in Vlaanderen⁹

Vóór 1535: de val van Münster

Toen in 1529 op de Rijksdag te Speyer (Duitsland) de anabaptistenleer werd veroordeeld, verlieten veel anabaptisten hun geboortestreek en trokken o.m. naar de internationale handelsstad Brugge.¹⁰

De uitzonderlijke verdorvenheid die de anabaptisten om zich heen meenden te bespeuren en de veelvuldig in hun kring voorkomende profetieën deden in hun midden de verwachting leven dat elk ogenblik het einde van de wereld kon komen. Daarom stichtten ze, weliswaar met geweld, in 1534 het Nieuwe Jeruzalem in de Duitse stad Münster (Westfalen).

In februari 1534 kwam Jan Mathijs, een bakker uit Haarlem, sedert 1530 volgeling der Melchiorieten, met zijn apostelen aan in de bisschopsstad Münster en nam er met geweld de leiding in handen. Het Nieuwe Jeruzalem werd gesticht. Een grote trek kwam op gang vanuit Friesland, Limburg, het Rijnland en zelfs vanuit het verre Vlaanderen kwamen ze in groten getale naar de Ark des Behouds.

Op 5 april 1534 stierf Jan Mathijs en kwam de beruchte Jan van Leyden aan het bewind. In Münster heerste Jan van Leyden als een despoot, gesteund door de stadhouder en zwaarddrager Bernd Knipperdollinck (1490-1536)¹¹ die aanvankelijk een discipel was van de anabaptistenpredikant Bernhard Rothman en sinds januari 1534 een gepassioneerde aanbidder van Jan van Leyden werd. Samen wisten zij op handige wijze met een handvol mannen meer dan een jaar lang de stad te verdedigen tegen de aanvallen van bisschop Franz von Waldeck (1490-1553) en van de lokale vorsten.

Het invoeren van de veelwijverij bracht echter een interne opstand teweeg die niet met enige moeite onderdrukt werd. Voor velen gingen nu pas hun ogen open, maar te laat. Toch wisten enkelen uit Münster te ontkomen om hun broeders en zuster te waarschuwen tegen de gruwelen van Jan van Leyden en zijn hofhouding. Zij die nog konden vluchten, trokken o.m. naar

⁹ A. Bauwens, Doopsgezind martelaarschap in Brugge, in *Het beloofde land*. Acht opstellen over werken, geloven en vluchten in de XVIe en XVIIe eeuw, Dikkebus, 1992, p. 185-200.

¹⁰ A.L.E. Verheyden, *Het Brugsch Martyrologium*, Brussel, 1944, p. 14.

¹¹ *Das Königreich der Täufer. Reformation und Herrschaft der Täufer in Münster*, Stadtmuseum Münster, 2000, p. 108-109.

Vlaanderen en doken er onder in Brugge, Middelburg (Zeeland), Gent, Poperinge en in de streek van Kortrijk-Menen.

Na een beleg van meer dan een jaar werd door de katholieke bisschop en de lokale vorsten Münster op 25 juni 1535 door verraad bloedig heroverd. Alle mannen werden vermoord en de vrouwen uitgewezen, dit betekende het roemloos einde van de revolutionaire doopsgezinden. Op 22 januari 1536 werden de drie bijzonderste doperse leidsmannen voor het stadhuis te Münster terechtgesteld. Nadien werden hun lijken in ijzeren korven bovenaan de Lambertustoren te kijk gesteld.

Tegenover dit terreinverlies stond als winst de geweldige opkomst van de weerloze doopsgezinden als een krachtige en gezonde groepering in Vlaanderen.¹²

Doperse kernen 1535-1538

De eerste doperse kernen na de val van Münster ontstonden in Vlaanderen o.m. in Gent, Brugge en Merendree tussen 1535 en 1538.

Tijdens een eerste klopjacht in Gent tussen 1 januari en 31 juli 1535 werden niet alleen Gentenaars opgepakt maar ook veel vreemdelingen die bij het begin van deze vervolgingen weer vertrokken zijn naar veiliger oorden.

Misschien omwille van de hypotheek van Münster hebben tot 1538 weinig Vlamingen zich tot het dooperdom laten verleiden.

In 1538 werd aan de uitbouw van de doopsgezinde gemeenten in Vlaanderen een halt toegeroepen, want tijdens een gecoördineerde gerechtelijke actie over heel Vlaanderen werden in Gent anabaptisten o.m. uit Poperinge aangehouden; dit toont aan dat de anabaptistenkernen in Vlaanderen met mekaar contact hadden.¹³

Over de volgende tien jaar is er maar weinig informatie tot ons gekomen. De gemeenschappen vielen uiteen, ze hadden geen leiders meer en vluchtten naar de vreemde. Veel ontsnapte anabaptisten sloten zich aan bij de sacramentariërs.¹⁴

¹² N. Van der Zijpp, *Geschiedenis van de Doopsgezinden in Nederland*, Arnhem, 1952.

¹³ A. Bauwens, *a.w.*, p. 187.

¹⁴ A. Bauwens, *a.w.*, p. 188.

Het doperdom in Merendree en omgeving¹⁵

Tussen 1535 en 1550

Voornamelijk vanuit Gent en in zekere mate ook vanuit Brugge heeft het doperdom zich in Merendree en omgeving verspreid. In beide steden ontstonden na het debacle van Münster in 1534 doperse kernen die met mekaar veelvuldige contacten hadden.

Ongeveer halweg op de weg tussen Gent en Brugge, op de oevers van de toenmalige Hoogkale (het latere kanaal van Gent naar Brugge), groeide stilaan in Merendree en in de omliggende gemeenten Lovendegem, Zomergem en Hansbeke een doperse gemeenschap.

Heel vroeg bekeerden de Merendreenaren Jan Steyaert en zijn neef Pieter De Pau zich tot het doperdom en ze trokken zelfs naar Duitsland om daar de volwassenendoop te ontvangen. Het opstandige klimaat van de Duitse dopers zinde hen echter niet en ze kwamen naar hun geboortedorp terug. De reden van hun reis naar Duitsland lekte uit in het kleine Merendree, ze werden gearresteerd en in de meest erbarmelijk omstandigheden opgesloten. Na jarenlange gevangenschap werden ze op 17 mei 1542 in uitvoering van een vonnis van de leenmannen en schepenen van de heerlijkheid Vinderhoute-Merendree in Vinderhoute terechtgesteld. Andere leden van de beide families werden weldra ook gearresteerd en terechtgesteld.

Jan Steyaert was een belangrijke grondeigenaar en invloedrijk persoon, daarom neemt men aan dat hij en zijn neef Pieter De Pau de grondslag hebben gelegd van de doperse kernen in en rond Merendree en die er tot het midden van de zeventiende eeuw stand zouden houden.

Heropbloei tussen 1550 en 1565

De terechtstellingen van Jan Steyaert en van Pieter De Pau, toch wel vooraanstaande personen uit Merendree, hadden duidelijk gemaakt dat het niet veilig was er in een klein plattelandsdorp een andere geloofsovertuiging op na te houden.

¹⁵ J. Decavele, Het Land van Nevele in de hervormingstijd, in *Het Land van Nevele*, jg. 12 (1981), afl. 4, p. 148.

Velen uit de vroegere doperse kringen zochten terug aansluiting bij de sacramentariërs. In het sacramentarisme bleef een vage doperse traditie bestaan.

Omstreeks 1550 kende het doperdom een nieuwe bloei vanuit de kring rondom Menno Simons.¹⁶ Menno Simons werd in 1496 geboren te Witmarsum (Friesland), en tot priester gewijd in 1524 in Utrecht. Na zijn strijd tegen de Münsterse en met zichzelf in het reine gekomen, verliet hij op 30 januari 1536 de katholieke kerk. Menno stelde rondreizende leraars aan. Zij reisden tussen Aken, Antwerpen, Gent, Kortrijk en Amsterdam. Het doperdom rekruteerde bij de sacramentariërs waartoe vele dopers na 1538 waren terechtgekomen. Menno Simons is de enige kerkhervormer binnen het Nederlandstalig gebied.

De plaatselijke kernen kenden een snelle uitbreiding die vooral werd bevorderd omdat de leden voortdurend van woonplaats moesten veranderen om te ontsnappen aan de vervolgingen van de inquisitie¹⁷. Gent bleef echter een geliefkoosd toevluchtsoord voor opgejaagde dopers. Na een golf van terechtstellingen doken ze onder in de anonimiteit van deze stad. Daar werden ze opgevangen door Jacob en Olivier De Baedts, beiden afkomstig uit Merendree. Maar ook hier waren ze uiteindelijk niet meer veilig.

Vanaf 1560 volgden arrestaties en terechtstellingen mekaar op.¹⁸

MERENDREE

De vier kinderen van Gerolf De Joncheere uit Merendree werden omwille van hun geloof op 21 juli 1562 in Gent op de Vrijdagmarkt verbrand. Het zijn: Aldegonde (Goudeken), Janneken en Vyntken De Joncheere. Pieter De Joncheere verhuisde na zijn huwelijk naar Hansbeke waar hij een propaganda-actie begon. Ook hij werd in 1562 op de Vrijdagmarkt te Gent verbrand.

¹⁶ Over Menno Simons zie o.m. W.Bergsma, S.Voolstra, *De uytgang uyt het Pauschdom 1536*, Doopsgezinde Gemeenten Zeeland, 1986, pp. 1-17 en S. Voolstra, *Menno Simons (1496-1561). Leven, beeld en boodschap*, Landsmeer, 1995.

¹⁷ Inquisitie: gerechtshof in zake rechtgelovigheid en ketterij.

¹⁸ J. Decavele, a.w., p. 150-151 en A.L. E. Verheyden, *Het Gentsche Martyrologium (1530-1595)*, Brugge, 1946.

LANDEGEM

Lucas Heindrickx was een landarbeider uit Landegem en woonde er op de wijk Overdam. Hij werd op 10 december 1561 als doopsgezinde te Brugge op de Burg verbrand.

Jan Van Eenhoorne en zijn echtgenote Janneken Kindekens woonden eveneens in Landegem op de wijk Overdam, waar hij linnenwever was. Zij werden op 26 september 1561 gearresteerd. Enkele jaren tevoren waren zij gehuwd tijdens een doperse bijeenkomst. Zij hadden drie kinderen: David, Betgen en Tanneken. Het laatste kind was op het ogenblik van de arrestatie acht maand oud en nog niet gedoopt. Zelf waren de ouders nog niet herdoopt maar ze wensten het te worden zodra ze er de gelegenheid toe hadden. Jan Van Eenhoorne voerde samen met de Merendreenaar Pieter De Joncheere een propaganda-actie in Hansbeke. Hij werd verbrand op de Vrijdagmarkt te Gent op 12 maart 1562. Zijn echtgenote Janneken Kindekens werd op 24 maart 1562 onthoofd in het Gravensteen te Gent.

Metser Pieter Van Maele woonde in Landegem en was gehuwd met Lynken De Meyere (°Zandbergen in 1536). Uit hun woonplaats Landegem *ofte daer ontrent* waren ze naar Gent gekomen. Zij waren gehuwd in een doopsgezinde vergadering. Hij was herdoopt. Ze hadden een kind van een vijftal dagen oud zonder doopsel laten sterven. Hij werd op 26 september 1561 gearresteerd en op de Vrijdagmarkt te Gent verbrand op 16 juli 1562. Lynken de Meyere werd op 24 maart 1562 als doopsgezinde binnen het Gravensteen onthoofd.

NEVELE

Neelken Jacobs had de volwassenendoop ontvangen samen met haar man Adriaan Pan. Zij werd op 18 juni 1559 te Antwerpen geëxecuteerd door verdrinking in de Schelde. Haar man Adriaan Pan werd op 18 juni 1559 te Antwerpen onthoofd.

Michiel Van Houcke werd geboren in 1537 als zoon van Pieter uit Nevele. Hij was landarbeider en enkele jaren vóór 1560 herdoopt. Hij vestigde zich in Gent. Hij werd op 7 januari 1560 door inquisiteur Titelmans gearresteerd en op 2 maart 1560 op de Vrijdagmarkt te Gent verbrand. Zijn goederen werden geconfisceerd.

Pieter Van Maldeghem, zoon van Joos, inwoner van Nevele, werd samen met zijn echtgenote Betkin Martins (°Deinze) op 30 december 1561 gearresteerd. Beiden waren reeds geruime tijd vóór die datum herdoopt. Zij hadden een nog niet gedoopt kind van 2,5 jaar oud; een ander kind hadden ze zonder doopsel laten sterven. Pieter werd op 16 juli 1562 op de

Vrijdagmarkt te Gent verbrand. Betkin Martins werd op 21 juli 1562 verbrand.

HANSBEKE

Willem Van (den) Daele, zoon van Maurits, was kleermaker in Hansbeke. Hij werd gearresteerd te Gent op 24 maart 1562 toen hij als getuige weigerde een eed te doen. Op 19 augustus 1562 bekende hij herdoopt te zijn. Werd op 23 december 1562 te Gent op de brandstapel terechtgesteld en zijn goederen werden geconfisceerd. Zijn vader werd enkele jaren later op 25 juni 1573 verbrand.

Alleen al in Merendree moesten tussen 1559 en 1562 vijftien dopers hun geloofsovertuiging met de dood bekopen. Daarmee bereikte de doperse kern van Merendree het trieste record van percentsgewijs het grootste aantal terechtstellingen in heel Vlaanderen.

Hoeveel inwoners zich konden onttrekken aan het gerecht door te vluchten naar het veilige Noorden of naar Engeland weten we niet.

Beeldenstorm of het wonderjaar 1566

Op 10 augustus 1566 brak de Beeldenstorm uit in het huidige Noord-Franse stadje Steenvoorde. De hagenprekers, opgeleid door Calvijn, zetten zijn geleerde theorieën in slogans om en kregen het volk kwaad. Zo moeilijk was dat niet want de aanbidding van beelden in de katholieke kerk liep de spuigaten uit: men viel voor beelden op de knieën, kuste ze, streeelde ze, gaf geld aan de beelden en Mariabeelden waren met goud en brokaat omhangen.

Gentse beeldenstormers begonnen hun tocht op 22 augustus 1566 te Deinze en trokken over Drongen (abdij en kerk) naar Landegem, Nevele, Vosselare, Baarle en Leerne waar ze in kerken, kloosters en kapellen alle beelden verbrijzelden. Ook in Hansbeke waren er onlusten en daar sloeg de pastoor op de vlucht¹⁹.

De Beeldenstorm had tot gevolg dat de gereformeerden in de praktijk geloofsvrijheid kregen en dat in vele plaatsen in Vlaanderen de rooms-katholieke eredienst tijdelijk werd gestaakt. Vele bannelingen kwamen uit

¹⁹ J. Decavele, Het Land van Nevele..., p. 152.

Engeland en de Noordelijke Nederlanden in het land terug en vormden een uiterst werkzaam ferment in de stijgende spanning en onrust.

De doopsgezinden in onze streek hielden zich ver van het geweld en namen geen deel aan het breken van beelden.

De repressietijd onder Alva

Raad van Beroerten

Na de nederlaag bij Oosterweel in 1567 van de geuzenlegers tegen het goedgetrainde Spaanse regeringsleger was de rol van het calvinisme in ons land uitgespeeld. In de loop van 1567 werden alle calvinistische kerkgebouwen gesloten of vernield.

In augustus 1567 arriveerde in de Nederlanden de trouwe dienaar van Filips II, de hertog van Alva, met een legermacht om de onroomse Nederlanden te bestraffen.

Zijn taak bestond erin de opstandelingen en de ketteren te vernietigen en de opstand en ketterij onmogelijk te maken door de vestiging van de absolute macht van koning Filips II. Om dit doel te bereiken richtte hij een uitzonderingsrechtbank op, de Raad van Beroerten, in de volksmond de Bloedraad genoemd.

Vele calvinisten en doopsgezinden voelden de grond te warm worden en vluchtten weer eens naar veiliger oorden: Engeland en het noorden van Nederland, zo bijv. Willem de Pau uit Merendree. Hij vestigde zich in Gent op het Nieuwland en verschaftte er onderdak aan geloofsgenoten. Hij werd in de nacht van 16 op 17 juli 1567 gearresteerd, maar kon het vege lijf redden.²⁰

Razzia van 2-3 maart 1568

Tijdens een grootscheepse razzia in heel Vlaanderen in de nacht van 2 op 3 maart 1568 werden in onze streek de namen opgetekend van 28 gevluchte ketteren.²¹ Zij werden allemaal bij verstek verbannen verklaard en velen keerden nooit meer naar Vlaanderen terug.

²⁰ J. Decavele, *Het Land van Nevele...*, p. 154.

²¹ J. Decavele, *Het Land van Nevele...*, p. 169, noot 36.

Van de Merendreeze gevluchte kettters weten we met grote zekerheid dat ze doopsgezind waren. Het zijn Jan De Smit, en echtgenote (trokken naar Friesland), Jan De Vaets, Martin Liebaert en echtgenote, Arent Steyaert en echtgenote, Joanna Speeckaert, Catharina Van Hulle, Janneken Van Hulle (keerde terug en werd te Gent gearresteerd en er op 7 november 1570 verbrand), Johanna Van Lovendeghem, Olivier Van Lovendeghem, Filip Van Vlaenderen en echtgenote.

Van de vluchtelingen uit Hansbeke weten we niet of ze doopsgezind of calvinistisch waren. Het zijn allemaal wevers van beroep: Niklaas Mabilis, vluchtte in de nacht van 2 op 3 maart 1568 en kwam in 1581 als calvinistisch voorman terug naar Hansbeke; Willem Snouck, koster van Hansbeke; Pieter Van der Donckt; Michiel Van der Vinckt; Martin Van der Vinckt vertrok in ballingschap naar Engeland; van Engeland trok hij naar Leiden en werd er poorter op 5 juli 1577.

De gevluchte Landegemnaren zijn Jenijn Callant en Adriaan Cockuut.

Uit Poesele werden Lieven Coene en zijn echtgenote in 1568 als calvinist verbannen. Hij kreeg waarschijnlijk nadien in Engeland een goede opleiding en werd in 1578 calvinistisch predikant in Vinkt. Op 1 augustus 1580 werd hij te Triniteit tot predikant beroepen.

Uit Nevele werd Joos Seys verbannen.

Josse Ghusse (Ghuus, Guus, Guns), wonende in Zeveren, heer van de heerlijkheid Leystrate te Zeveren en zijn echtgenote Jossine Blieks werden voor de Raad van Beroerten gedaagd. Samen met zijn echtgenote werd hij verbannen. Zij vluchtten in de nacht van 2 op 3 maart 1568. Zijn roerende goederen werden geconfisceerd. Na zijn verbanning werd hij legerkapitein bij de Hollandse "vijand".

Werd verbannen uit Vinkt: Cornelis Cordier, wagenvoerder van beroep.

Berouwvolle kettters

Andere kettters waren gearresteerd maar konden hun hachje redden door berouw te tonen voor hun zgn. dwaling.

Arnoldina Manauts uit Hansbeke had haar kind door een calvinistisch predikant laten dopen in 1568. Zij toonde berouw over haar 'dwaling'. Ook de echtgenote van Pieter Rediable uit Hansbeke had in 1568 een kind laten dopen door een calvinistisch predikant. De diensdoende pastoor van Hansbeke, Petrus Willaert pleitte bij de bisschoppelijke rechtbank om clementie voor beide vrouwen²².

Pieter Van Mullem, een wever uit Landegem woonde daar in 1557 op de wijk Vier Hekkens. Hij kreeg met zijn vrouw ca. 1568 een lichte straf omdat ze berouw hadden getoond voor hun dwaling. Zij trokken ca. 1572-74 naar Friesland dat een betrekkelijk veilig gebied was voor de dopers.

De doopsgezinde Willem Heindrickx uit Merendree kreeg op 15 september 1570 maar een lichte straf omdat hij berouw had getoond, zo verging het ook de doopsgezinde Philippina Heyste uit Merendree. Ook zij kreeg in 1570 een lichte straf omdat ze berouw had getoond.

Sommigen hielden zich stilletjes en bleven ter plekke of zochten na de razzia hun toevlucht in het noorden of verder naar het oosten zoals Francois Van Leuven, zoon van Willem. Hij vond samen met zijn Landegemse echtgenote in Dantzig (nu Gdansk in Polen) omstreeks 1572-74 een veilig onderkomen na de razzia van 2 op 3 maart 1568.²³

Een beklijvende geschiedenis is die van Lippyken Rootsaert.²⁴ Hoewel afkomstig van Bellem als dochter van Jan die aldaar kerkmeester was, speelde haar levensverhaal zich voor een stuk af in de doopsgezinde kringen van Landegem en Merendree. In 1560 woonde Lippyken die inmiddels getrouwd was met Pieter Geeraerts, in Landegem en vervolgens in Merendree, twee haarden van doperdom. In 1565 was zij reeds gewonnen voor het nieuwe geloof en verliet ze haar woonplaats en geboortestreek *omme niet bekendt te syne ende wt vreesen* en trok ze met haar man en hun twee kinderen naar Franeker (Francher) in Friesland, waar zij zich lieten herdopen. Maar toen de toestand ook daar te onzeker werd, ruilden ze Friesland voor Gent. In Gent werden hun twee volgende kinderen geboren

²² J. Decavele, Het Land van Nevele..., p. 169, noot 35.

²³ J. Decavele, Het Land van Nevele..., p. 155.

²⁴ W. Joos, Een doopsgezind Bellemnaar gefusilleerd tussen Bierstal en het rabot van Zoete Moeie anno 1622, in *De Belle*, jg. 14 (2001), nr. 3-4, p. 10.

en omdat ze niet katholiek gedoopt waren, werden ze hen bij wet ontnomen en geplaatst in gezinnen van katholieke Gentse hellebaardiers²⁵. Op 6 februari 1569 werd haar man Pieter Geeraerts omwille van zijn geloof op de brandstapel van St.-Pieters te Gent terechtgesteld. Ook zij zou Landegem of Merendree nooit meer terugzien. In november 1573 nam ze deel aan een doperse predikatie *in de blauwe hand* in Gent en werd op de achttiende van dezelfde maand gearresteerd en opgesloten in de kerkers van het Gravensteen. Meer dan twee jaar bracht zij er door in de meest afschuwelijke levensomstandigheden en werd uiteindelijk op 19 juli 1576 op het schavot binnen het Gravensteen onthoofd.

En toch hield het doperdom in stilte stand...

De Gentse calvinistische republiek 1577-1584

Op 28 oktober 1577 werd in Gent een putsch uitgevoerd en werd er een calvinistische republiek gesticht. Uit het buitenland werden naar Gent calvinistische predikanten gehaald, meestal hervormden uit de streek zelf die onder het bewind van Alva naar het buitenland varen gevlucht.

In Hansbeke, Nevele en Landegem, drie parochies uit het Land van Nevele die van oudsher kerkelijk bediend werden door monniken van de Norbertijnenabdij van Drongen²⁶, waren er tegen Allerheiligen van 1578 calvinistische kerkenraden geïnstalleerd. Ook Merendree kreeg een hervormd predikant: François Spieghele, een voormalig wever²⁷.

De voorganger in Hansbeke was Gabriël van Hulle, die reeds op 3 november 1578 de synodale vergadering in Gent bijwoonde.

Een andere Hansbekenaar Niklaas Mabilis vluchtte in de nacht van 2 op 3 maart 1568 en kwam in 1581 als calvinistisch voorman terug naar Hansbeke.

In de kerken en kloosters woedde in 1578 een nieuwe beeldenstorm.

²⁵ Hellebaardier is een soldaat gewapend met een wapen waarmee gestoken en gehouwen kan worden.

²⁶ W. Joos, *Op verkenning door historisch Drongen*, september 2001 (onuitgegeven artikel).

²⁷ J. Decavele, *Het Land van Nevele...*, p. 165.

De Grauwe Zusters of Penitenten van Nevele werden uit hun klooster verdreven en de gebouwen werden leeggehaald en gedeeltelijk verwoest.

De kerkfabriek van Nevele kreeg op 8 februari 1578 het bevel twee klokken (van de drie), de *metalene croonen* en het zilverwerk naar Gent te brengen, gezien het calvinistische kerken waren geworden en versiering niet meer nodig was. Niemand minder dan de kunstenaar Lucas d'Heere (1534-1584), pas teruggekeerd uit zijn jarenlange ballingschap in Londen, deed er een week later het bevel uitvoeren. Hij was vergezeld van twee werklieden die de klokken uit de toren haalden. Samen met de kandelaars en metalen voorwerpen werden ze door kerkmeester Nicolaas Strobbe op 17 februari te Gent afgeleverd.²⁸

De Nevelse pastorie en kerk waren op 21 augustus 1578 het toneel van brutaal geweld. Beelden en schilderijen werden afgerukt en verbrijzeld, het tabernakel werd aan stukken getrapt, de altaren werden omver getrokken.²⁹

Nevele kreeg een calvinistische kerkgemeente.³⁰ De predikant van wie we de naam niet kennen, woonde met zijn vrouw en zes kinderen in het Hof te Munken³¹, de toenmalige pastorie van Nevele. Voor het godsdienst-onderricht kreeg hij de hulp van een zekere Londino, misschien zo genoemd omdat hij uit de vluchtelingkerk te Londen was overgekomen. De predikant had een jaarwedde van 200 gulden, de schoolmeester van 50 gulden. Na 8 april 1579 wordt er geen melding meer gemaakt van een predikant.³²

Op 17 september 1584 moest Gent zich aan Alexander Farnese overgeven en daarmee eindigde ook de calvinistische republiek in Gent en de omliggende gemeenten.

²⁸ J. Decavele e.a., *De oude abdij van Drongen*, Leuven, 2006, p. 140-141.

²⁹ J. Decavele e.a., *De oude Abdij van Drongen...*, p. 141.

³⁰ J. Decavele, *Het Land van Nevele...*, p. 161-162.

³¹ Nu RVT Ter Leenen in Nevele.

³² J. Decavele e.a., *De oude abdij van Drongen...*, p. 143.

Twaalfjarig bestand van 9 april 1609

Vrijbuiters

Bij de inname van Gent op 17 september 1584 was de toestand in de kasselrij van de Oudburg zeer ernstig. De inwoners van de parochies werden *gefouilleerd* en gebrandschat door heen en weer trekkende legers, geallieerde en vijandelijke. Vele inwoners moesten huis, erf en land verlaten.

Vrijbuiters, dit zijn verlopen soldaten, ook bos- en watergeuzen genoemd, vielen vanuit hun basis in Staats gebied onze streken binnen.

De gemeenten Zomergem, Lovendegem en Waarschoot vragen reeds op 11 december 1584 verdedigingsmiddelen aan de Oudburg tegen de uitpattingen van de rebellen uit Sluis, Terneuzen en Axel. Vergeten we echter niet dat de inwoners ook lastig gevallen werden door zogenoemde bevriende, dit zijn dus Spaanse bezettingstroepen.³³

Om een eind te maken aan deze uiterst onzekere toestand werd op 9 april 1609 het Twaalfjarig Bestand gesloten tussen Spanje en de Staten der Verenigde Nederlanden. Het betekent niet alleen een tijdelijke onderbreking van de gevechten, maar ook de eerste erkenning van Nederland als onafhankelijke mogendheid.

Van dit bestand maakten de afgescheurden uit Noord-Nederland gebruik om hun broeders en zusters in de Zuidelijke Nederlanden terug op te zoeken en er propaganda voor hun geloof te voeren.

Predikaties in Merendree en omgeving in 1609

En dat er propaganda gevoerd werd voor het protestants geloof, tonen de kort opeenvolgende predikaties aan in Lovendegem en Merendree in 1609.

Op 7 of 8 juni preekte in de wijk Oostvelde in Lovendegem Adriaen Lanckzweert wonende in Amsterdam maar afkomstig uit Drongen. In augustus hield Adriaen Lanckzweert een preek in Sleidinge. Nog in augustus was Jan Dooms uit Haarlem predikant tijdens een bijeenkomst in een bos in Merendree. In diezelfde maand augustus hield Roeland van Hazenberghe afkomstig uit Merendree een predikatie in Lovendegem. Op 10 september 1609 werd er gepreekt op de hoeve van Jan Clays in Lovendegem. Op 1

³³ A. De Vos, Strijd tegen de vrijbuiters binnen de kasselrij van de Oudbrug (1584-1609), in *Oostvlaams Verbond van de kringen voor geschiedenis*, nr. 18, Gent, 1957, p. 4-5.

oktober preekte ene Pieter Coole, waarschijnlijk uit Haarlem, in Lovendegem. Op 7 of 8 oktober 1609 was Roeland van Hazenberghe nog eens de predikant op de grens van Lovendegem en Sleidinge en op 10 oktober 1609 ten slotte preekte Jan Dooms op de grens van Lovendegem en Merendree.

De enige predikant afkomstig uit Merendree was Roeland van Hazenberghe. Hij is omstreeks 1574 geboren en woonde aanvankelijk in Merendree. Hij was *parmentier* (kleermaker) van beroep. Reeds in 1603 onderwees hij in Merendree Salomon Clays in de leer. Nog datzelfde jaar werd hij *beroepen* tot minister der doopsgezinde gemeente Vlissingen.³⁴ Hij vertrok naar Middelburg (Zeeland) waar hij kort vóór 7 oktober 1609 tot doopsgezind leraar beroepen werd.

De razzia van 1609 te Lovendegem

In een schrijven van 25 mei 1609 wezen de aartshertogen Albrecht en Isabella erop dat voorzichtigheid geboden was tegenover diegenen die uit de Verenigde Provinciën naar het Zuiden afzakten en er propaganda maakten voor hun leer.

Reeds op 29 oktober lieten de Raadslieden aan de aartshertogen weten dat anabaptistenpredikanten uit Haarlem enkele keren gepredikt hadden in Lovendegem.

Dit was het signaal om tussen 16 november 1609 en 15 januari 1611 verscheidene inwoners van Lovendegem en aanpalende parochies door het gerecht te laten oppakken en hen aan een verhoor te onderwerpen.

De aanklacht luidt voor elk van hen dat hij of zij tegen een bepaling van het Twaalfjarig Bestand deel had genomen aan een doperse predikatie in Lovendegem of omgeving, d.i. op het grondgebied van de Zuidelijke Nederlanden.

Twee gearresteerden uit Merendree werden voor het gerecht onder-vraagd, alle anderen waren afkomstig uit Lovendegem.

Philips de Meyere, zoon van Joost, was ongeveer 45 jaar, landman, ongehuwd en woonde in Merendree. Philips de Meyere was op 19 november 1609, de dag van zijn verhoor, opgesloten in het Gravensteen te

³⁴ W.A.M. Joos, *Van conventikels, zusterkringen en doperse emancipatie* (onuitgegeven artikel).

Gent. Hij weigert de eed af te leggen, wat al kan wijzen op zijn doopsgezindheid. Hij belooft wel de waarheid te zullen zeggen.

Ongeveer een maand eerder, dus in oktober 1609, was hij op uitnodiging van zijn gehuwde broer Pieter de Meyer uit Merendree naar een vergadering geweest aan de kant van Merendree-Drongen. De predikant kent hij niet, hij heeft hem nooit eerder gezien en weet ook niet hoe oud hij was of van waar hij kwam, dat zegt hij toch.

Hij kan ook niet zeggen of de predikant daar de leer van *Maertinus* (Martin Luther), *Calvinus* (Calvijn) of *Wederdoops* heeft verkondigd. Als men hem vraagt welke religie hij voor de beste houdt, zegt hij *nyet te weten welc de beste es nochte oock wat Religie hy haudt*. Hij hoopt dat er in *alle Religies zullen zalighen ende uitverkorenen zyn*.

Zijn dunk over de verschillende godsdiensten is vrij laag: er is geen liefde tussen de mensen en de verschillende godsdiensten benijden elkaar.

Sedert de belegering van Gent (1583-1584) is hij maar één keer naar de kerk geweest, niet in zijn parochie Merendree maar in Vinderhoute, en geen enkele keer was hij naar de biecht of naar de communie geweest. Maar om geen moeilijkheden te krijgen met de pastoor gaf hij hem soms wat stro, hooi, een hesp en kocht hem soms om met wat geld.

Op 18 december 1609 volgt het verdikt. Hem wordt ten laste gelegd dat hij op 10 oktober 1609 de predikatie heeft bijgewoond in Lovendegem, dat hij maar één keer naar de kerk is geweest sedert de *reconciliatie* van Gent en dat hij *gheene zekere religie ghecooren* heeft. Voor dit vergrijp krijgt een boete van 100 carolusgulden.

Een tweede gearresteerde uit Merendree is Vyntken sRuyters of De Ruytere. Op de dag van haar getuigenis, 10 december 1609, was Vyntken sRuyters 69 jaar oud. Zij was de dochter van Philips, weduwe van Lieven Willems en woonde in Merendree. Jacques van Maldeghem en zijn vrouw hadden haar uitgenodigd op die predikatie van 10 oktober in Lovendegem. Door haar ouderdom wist ze niet meer in welke wijk van de gemeente die preek werd gehouden. Wie de leraar was of welke leer hij verkondigde, kan ze niet zeggen, omdat ze een beetje doof is.

Zij is niet eerder naar een predikatie geweest en verklaart *altyts Catholycquelyck gheleeft thebbene en begeert daer Inne te continueren ghelyck hare anders oock gheweest hebben*.

Op 10 december 1609 wordt zij veroordeeld tot het schenken van een zak rogge aan de armendis van Lovendegem.

Doopsgezinden houden stand

Het onderzoek van 23 juni 1629³⁵

Twintig jaar na de razzia van 1609 liet aartshertogin Isabella op 23 juni 1629 een groot onderzoek instellen. Ze had vernomen dat er zich tussen Zomergem en Lovendegem nog anabaptisten ophielden en dat er in Den Biezen en Aardenburg door hen werd gepreekt. Voor de advocaat-fiscaal bij de Raad van Vlaanderen verklaarde de pastoor van Zomergem³⁶ o.m. dat *de ghone van dusdanighe secte³⁷ besmet commende van Lovendeghem, Merendre, Somerghem, Landeghem, Nevele ende andere omliggende prochien omme te gaen naer de Biesen ghemeenelick³⁸ heurlieder wech nemen deur de prochie van Zomerghem passerende an de Brugghe van ter Beken ofte de Brugghe van Stockte Vijfre*. Om mekaar te herkennen droegen ze *blauwe besatsen³⁹ op de schouderen*, maar vroeger droegen ze als herkenningsteken *witte besatsen*.

Verder waren volgens de pastoor de leden van doperse sekte zeer moeilijk te achterhalen omdat ze zich gedroegen als gewone katholieken die echter de predikaties in Den Biezen bezochten.

De verslagen van bisschop Triest van 1622 tot 1657

En dat ze zich gedroegen als gewone katholieken komt ook aan het licht in de verslagen van de Gentse bisschop Triest.

Tussen 1622 en 1657 bezocht Antonius Triest geregeld de parochies van zijn bisdom. Zijn verslagen lichten ons goed in over het godsdienstig leven en met name het verborgen leven van de doopsgezinden.⁴⁰

In 1627 waren volgende Merendreenaren omwille van hun geloof gevlucht: Boudewijn de Meyere en Olivier Steyaert die naar Zeeland vluchtten.

³⁵ G.A.C. van Vooren, *Oostvlaamse immigratie...*, p. 264.

³⁶ R.A.G., RVV, nr. 4441, enkwesten van de raadsheren. (Ik dank de heer Willy Joos die mij een transcriptie van deze documenten bezorgde.)

³⁷ Hier zijn de doopsgezinden bedoeld.

³⁸ *Ghemeenelick*: gezamenlijk.

³⁹ *Bezatsen* was een zak die over de schouders gedragen werd en waarvan de ene helft over de borst, de andere helft op de rug hing (F. Debrabandere, *West-Vlaams etymologisch woordenboek. De herkomst van de West-Vlaamse woorden*, Amsterdam/Antwerpen, 2002).

⁴⁰ J. Luyssaert, Merendree in de visitatieverslagen van bisschop Antoon Triest, in *Het Land van Nevele*, jg. 20 (1989), afl. 3, p. 178-203.

Boudewijn de Meyere was vanaf 1631 bedienaar van het woord in Aardenburg en verving vanaf 1634 Jacob van Maldegem als voorganger tijdens diens gijzeling door de Spanjaarden. Hij werd op de eerste paasdag 1638 tot oudste van de Doopsgezinde Kerk in Aardenburg bevestigd.⁴¹

Petrus de Meyere en zijn echtgenote Anna van Wassenhove hielden in 1627 hun Pasen niet. In het verslag van 1630 schrijft de bisschop dat Petrus de Meyere uitgeweken is. Hij staat in 1636 genoteerd als lid van de Doopsgezinde Gemeente te Aardenburg.⁴²

In zijn verslag van 1633 schrijft de bisschop dat wie in vroegere tijden van ketterij beschuldigd werden, gevlucht of tot inkeer gekomen zijn. In 1640 en 1648 beloofde de pastoor van Merendree dat hij bepaalde geloofsproblemen zou behandelen omdat er op zijn parochie veel verdachten van ketterij woonden.⁴³ In 1651 wordt de vroegere burgemeester van Merendree Egidius de Deckere (†Merendree 1669) verdacht van ketterij.

Bijna triomfantelijk schrijft de bisschop in datzelfde jaar: “Er is geen schijn dat er hier samenkomsten van verdachten plaats vinden, want het merendeel van hen is gevlucht”.

Deze uitspraak strookt niet helemaal met de werkelijkheid, want waarom beklemtoonde dan deken Zachmoorter van Deinze in 1651-1652 dat de pastoor de kettters en nalatigen door voortdurende vermaningen zodanig moest vermoeien dat ze ongeduldig werden en gedwongen werden te emigreren?⁴⁴

Ook in de bisschoppelijke verslagen over de andere parochies worden zgn. kettters met name genoemd, alleen kunnen we niet altijd uitmaken of het gaat om aanhangers van het calvinisme of om doopsgezinden.

⁴¹ V. Poolen, Doopsgezinden uit het Land van Nevele en het Meetjesland die zich in Zeeuws-Vlaanderen hebben gevestigd, in *Mensen van toen*, jg. 6 (1996), afl. 3, p. 50-72.

⁴² V. Poolen, *a.w.*, p. 63.

⁴³ H. Vervaeke, Het kerkelijk leven in de dekenij Deinze onder deken Michiel Zachmoorter (1612-1660) en bisschop Antoon Triest (1622-1657), in *Het Land van Nevele*, jg. 13 (1982), afl. 3-4, p. 217.

⁴⁴ H. Vervaeke, *a.w.*, p. 238.

In Hansbeke zijn tussen 1627 en 1644 de verdachten van ketterij: de weduwe van Joannes van Vinck, Martinus van Buren (uitgeweken naar Lovendegem), Aegidius Vervinck, Aegidius Braet en Henricus de Cuypere.⁴⁵

In Nevele wordt er maar één verdachte gesignaleerd in 1649: Judocus Kakart.⁴⁶

In Landegem noemt de bisschop volgende personen als verdachten: Joannes Joos, Zeger van Houcke, Willem de Cuypere en Henricus Plasman.⁴⁷

Veilige toevlucht in het noorden

Het staat vast dat na 1650 de meeste overtuigde doopsgezinden en calvinisten Merendree, Hansbeke, Landegem, en aanpalende gemeenten hadden verlaten en dat de lauwe protestanten of de weinig overtuigden tegen heug en meug stilaan naar de roomse kerk zijn teruggekeerd, of toch de indruk hebben gegeven dat ze weer katholiek waren.

Vele uitwijkingen uit het Land van Nevele en uit het Meetjesland hebben bijgedragen tot de bloei van de Doopsgezinde Gemeente Aardenburg. De eerste lerarenpredikanten van die Gemeente waren van hier afkomstig: Jacques van Maldeghem uit Zomergem (1614-?); Boudewyn de Meyer uit Merendree (1633-1651); Sarel de Smet uit Lovendegem (1635-1649); Joos d'Hooye (uit ?) (1641-1646) en Ghijsel Hebberecht uit Lovendegem (1651-1679).

Op 7 april 1636 stelde Boudewijn de Meyer een lijst op met de *naemen van de manspersoonen van de wettelicke ofte sichtbaere ghemeente Godts tot Aerdenburgh ende daer ontrent*. Éénenzestig mannen worden erin vermeld van wie sommigen afkomstig zijn uit Lovendegem, Zomergem, Bellem, Sleidinge of Waarschoot.

⁴⁵ A. Martens, Hansbeke in de visitatieverslagen van bisschop Antoon Triest, *Het Land van Nevele*, jg. 19 (1988), p. 131-145.

⁴⁶ E. Cieters en J. Van de Castele, Nevele in de visitatieverslagen van bisschop Triest, in *Het Land van Nevele*, jg. 7 (1976), p. 187-211.

⁴⁷ J. Luyssaert, Het kerkelijk leven te Landegem volgens de visitatieverslagen van bisschop Triest (1623-1654), in *Het Land van Nevele*, jg. 33 (20012), afl. 1, p; 11-37.

Op 7 mei 1636 stelde hij de lijst op van de *vrouwen ende dochters*. Zevenenvijftig namen van vrouwen zijn erin opgenomen.⁴⁸ Vele familienamen van deze mannen en vrouwen vinden we o.m. terug onder de gearresteerden of getuigen van de razzia van 1609: van Maldeghem, de Meyere, Keerchaert, Gaudesebois, Slock, Coene, Claeys, Standaert, e.a.

Deze emigranten zorgden er mede voor dat de noordelijke provincies een Gouden Eeuw tegemoet gingen.

Hier te lande heerste na deze emigratiegolf een eeuwenlange armoede: zowel geestelijk als materieel.

Jan Luyssaert
Merendree

⁴⁸ W.A.M. JOOS, *Charel Standaert: doopsgezind en eigenwijs* (onuitgegeven artikel).

MICHEL VAN RIJSSEL, EEN TUINMAN VAN DE HEER

Motto: Le bien, il faut le faire bien.

I Inleiding

Achtenswaardige heren in onze Vlaamse dorpen kregen vroeger het etiket 'dorpsnotabele' opgekleefd. Traditioneel kwamen hiervoor de pastoor, de burgemeester, de gemeentescretaris, de dokter, de notaris, de hoofdonderwijzer, de brouwer en een of andere rentenier in aanmerking. Zij waren in de ogen van Jan Modaal de belangrijkste mensen van het dorp. De elite. Dames - ook al waren ze geacht of verdienstelijk - werden niet gauw als 'notabele' bestempeld. Zij waren in de eerste plaats 'vrouw van'.

De gemiddelde dorpeling begroette een notabele als eerste wanneer hij of zij hem op straat tegenkwam. Niet zelden nam men daarbij zijn pet of hoed af en groette beleefd. De notabele op zijn beurt kon wel of niet teruggroeten wanneer het hem beliefd of goed uitkwam.

Hoewel iedereen die geachte heren bij naam kende, sprak men ze toch nooit met hun eigenaam aan. Iedereen groette ze met 'mijnheer pastoor', 'mijnheer de notaris', 'mijnheer de onderwijzer of dokter' enz. Blijkbaar ontleenden dorpsnotabelen hun gezag aan het beroep dat ze uitoefenden. Tegenwoordig - ten gevolge van de algemene democratisering wellicht - spreekt men enkel nog met lichte ironie over de vroegere 'dorpsnotabelen'. Het woord is tegenwoordig zijn oude, eerbiedwaardige glans verloren.

In dit artikel wil ik het hebben over een dorpsnotabele, die nog tot begin van de jaren zestig van vorige eeuw - hoewel hij afwezig was - toch tot de dorpsnotabelen werd gerekend. Ik bedoel de missionaris van het dorp.

Vóór de Tweede Wereldoorlog kwamen missionarissen normaal gezien nooit naar hun geboortedorp terug. Ook niet voor de begrafenis van hun ouders, broers of zusters. Vanaf de jaren vijftig gebeurde dat om de tien jaar, in de jaren zestig om de vijf jaar. Wanneer een missionaris dan voor een paar maand met vakantie naar zijn familie terugkeerde, werd hij door bijna iedereen als een notabele van het dorp verwelkomd. Sinds de jaren zeventig komen onze missionarissen meestal om de twee jaar naar huis terug maar zoals hun wereldlijke collega's - moeten notabelen niet meer rekenen op speciale aandacht en achting van de meerderheid van hun dorpsgenoten of van de bevolking in het algemeen. Zowel beroep als roeping zijn

gedemocratiseerd. De nieuwe notabelen verwerven hun status nu via TV, de kranten of 'de boekskes'.

II Missiewerking in Lotenhulle

Perceptie

De Lootse missionaris wiens doopceel ik in in dit artikel wil lichten, is coadjuteur Michel Van Rijssel, salesiaan van Don Bosco. Hij was missionaris in Congo van 1968 tot aan zijn overlijden in 2006. Hij was niet de enige Lotenhulse missionaris. Behalve hijzelf was ook Scheutist René Sergeant uit de Breemeersen actief als missionaris. Normaal gezien wou ook hij naar de missie van Belgisch-Congo, maar wegens een langdurige ziekte tijdens zijn opleiding oordeelden zijn oversten dat het klimaat van de Fillipijnen hem beter zou liggen. Hij was van 1946 tot 2007 op verscheidene plekken werkzaam in de Fillipijnen.

In Belgisch-Congo werkten voor de onafhankelijkheid van 1960 meer dan 7500 Belgische missionarissen, broeders en missiezusters. De grote meerderheid van hen kwam uit Vlaamse plattelandsdorpen. Het katholieke Vlaanderen bestempelde hen vroeger als 'de besten onzer broeders en zusters'.

Onze Belgische kolonie werd onder impuls van koning Leopold II het werkterrein bij uitstek van Vlaamse missiepaters en missiezusters. Door allerlei zaken zoals vaderland, dynastie, winstgevende handel, christelijke beschavingsopdracht en anti-slavernij als streefdoel te propageren, slaagden Leopold II en, na hem, de opeenvolgende Belgische regeringen erin, de Belgische katholieke wereld achter hun - hoofdzakelijk Franstalig - koloniaal initiatief te scharen. Tot aan de onafhankelijkheid van Congo in 1960 gingen kolonisering en missionering als het ware hand in hand.

In de loop van de jaren zestig werd die eenheid echter veel problematischer. Het was uitgerekend in de nasleep van de dekolonisering van onze vroegere kolonie dat Broeder Michel zijn missioneringsopdracht begon. Zowel in Congo als hier in België begon men toen anders, kritischer, revisionistischer tegen het beschavingswerk van koloniale en missionarissen aan te kijken. De tijdsgeest was erg veranderd. In plaats van blanke politieke, economische en culturele bevoogding wilde vooral de politieke elite van Congo vrijheid, ontvoogding en zelfbestuur. Na de roes van de onafhankelijkheid in 1960,

braken de woelige jaren aan van de Eerste Congolese Republiek. In 1965 gevolgd door de staatsgreep van generaal Mobutu en de eropvolgende "Zaïrisering" van heel Congo.

Michel begon zijn zending in 1968 in Lubumbashi, het vroegere Elisabethville, in de provincie Shaba, het vroegere Katanga. Het oude koloniale Belgisch-Congo heeft Michel dus niet aan den lijve meegemaakt. Wel het woelige Zaïre van de regimes van Mobutu en Kabila. Ook in België waren de jaren zestig een periode van omwenteling op allerlei gebied.

Toen Michel in 1972, na vier jaar Congo, voor het eerst met vakantie naar Lotenhulle terugkeerde, was ook in Vlaanderen, ten gevolge van de ontkerkelijking, de algemene achting en waardering voor 'de besten onzer broeders en zusters' sterk aan het wegdeemsteren. Voor de meeste inwoners van Lotenhulle was Michel als missionaris eerder een onbekende, wat vreemde gast. Enkel bij zijn familie en bij zijn vrienden bleven de achting en de interesse voor zijn persoon en zijn werk levendig. Voor hen waren zijn tweejaarlijkse bezoeken aan Lotenhulle telkens familiale, vriendschappelijke hoogdagen. Nu, zeven jaar na zijn overlijden, weten zeer weinigen nog wie hij was en wat hij in zijn verre missieland gepresteerd heeft.

Dank zij de Canvas TV-reportages van Annemie Struyf in 2012 kwamen onze Vlaamse missionarissen en missiezusters even weer volop in de publieke belangstelling. Tijdens haar interviews viel het me op dat de meeste gepensioneerde missionarissen of missiezusters de band met hun geboortedorp zelf nog nauwelijks ter sprake brachten. Van een hechte band tussen de missionarissen of missiezusters met hun parochie van herkomst is in onze tijd blijkbaar geen sprake meer.

Wat een verschil met vroeger! Toen was de terugkeer van een missionaris met vakantie naar zijn geboortedorp een uitzonderlijke gebeurtenis. In zijn witte soutane en met zijn lange baard was de missionaris gedurende verscheidene weken een opvallende verschijning. Iedereen vond het een eer hem te groeten, hem te ontvangen of hem uit te vragen over zijn missiewerk. Zelf mocht de missionaris, voor hij opnieuw naar zijn missiepost vertrok, vanop de preekstoel voor zijn dorpsgenoten een korte getuigenis over zijn missiewerk afleggen. Het dorp liet hem ook niet met lege handen

naar zijn missiepost terugkeren. De geldomhaling in de kerk, de eventuele zwart-wit filmvoorstelling over zijn werk, de missietoonstelling in de parochiezaal, de missiepotjes met knikkende negertjes in de talrijke dorpswinkels, het door de schoolkinderen ingezamelde zilverpapier: al die typische steunbetuigingen aan de plaatselijke missionaris, getuigden van een actieve band tussen de missionaris en zijn dorp van herkomst. Men vond het een christelijke plicht van naastenliefde hem te steunen en voor hem te bidden. Zijn bekeringswerk werd in heel Vlaanderen gevolgd via de lectuur van talrijke missietijdschriften, zowel voor kinderen als voor volwassenen. In de ogen van de gemiddelde Vlaming was het voor het dorp een grote eer een missionaris onder de inwoners te tellen.

Michel Van Rijssel als kersvers missionaris in 1968

Missieactiviteiten in Lotenhulle

Hoewel Lotenhulle, voor zover we konden nagaan, tot voor de Tweede Wereldoorlog geen eigen mannelijke missionarissen telde, mogen we er toch van uitgaan dat het missionair elan van de katholieke kerk in de

negentiende eeuw ook in de parochie Lotenhulle aansloeg. Een eerste schriftelijk bewijs ervan, dat ik op het spoor kwam, stamt uit het jaar 1928. Het betreft een actie van het bestuur van de Xaverianen van Lotenhulle. Ze gaven toen een reclamefolder uit met de oproep op eerste en tweede kerstdag om 16u aanwezig te zijn in de patronagie (ook 'den Tap' genoemd). Een zekere Eerw. Pater Dumoulin, jezuïet-missionaris uit Indië, zou er een 'Groote Indische Film-avond' organiseren ten voordele van catechisten en dorpscholen in de Indische missies. Aan de basis van dit initiatief lag wellicht pastoor Van den Abeele. Deze laatste was blijkbaar een zeer ijverig missiepropagandist. Op zijn doodzantje wordt uitdrukkelijk vermeld dat hij 'een ware Apostel was in den echten zin van het woord. Getuige daarvan de machtige steun die hij gaf aan de Voortplanting van het Geloof en aan de Missiewerken in het algemeen'.

In de jaren veertig van vorige eeuw waren ook de Lotenhulse onderpastoor Arseen De Zutter (1942 tot 1947) en zijn broer Scheutist Amaat zonder twijfel vurige ijveraaars voor de missies. Scheutist Amaat De Zutter was missionaris van Scheut. Door de oorlogsomstandigheden kon hij niet onmiddellijk als missionaris naar China afreizen. Van zijn oversten kreeg hij de toelating om in afwachting van het einde van de oorlog zijn broer Arseen, die aan multiple sclerose leed, als onderpastoor in Lotenhulle bij te staan. Hij was zeer actief als proost van de Lotenhulse jeugdbewegingen. Romanie Van Loocke herinnert zich nog levendig zijn talent als accordeonspeler en als toneelregisseur. Bij zijn afreis naar China heeft heel het dorp hem gul gesteund.

Voorts waren ook de Zusters van het klooster O.L.V.-Presentatie van Lotenhulle zonder twijfel ook propagandisten van de missies. Het moederklooster van Sint-Niklaas stichtte in de Evenaarsprovincie vijf lagere scholen voor inlandse meisjes. Deze stichtingen grepen plaats in 1933, 1937, 1940, 1953 en 1954. De missieactiviteiten van de eigen zusters-missionarissen in Congo zullen zeker vanaf het begin ook in Lotenhulle met belangstelling gevolgd en ondersteund zijn.

CINEMA gegeven door 't Bestuur der Xaverianen te LOOTENHULLE

GROOTE INDISCHE FILM-AVOND

aangeboden door

E. P. DUMOULIN, Jezuïet-Missionaris uit Indië.

PROGRAM

van den Cinema

1. Politiek en Godsdienst in Indië

Een documentaire film omtrent de hedendaagsche strevingen naar onafhankelijkheid.

2. GESLAAKTE BOEIEN

of DE CATECHIST VAN KIL-ARNI.

Deze prachtfilm uit het *Wonderland Indië*, vertelt in zes filmdeelen, de levensgeschiedenis van RAM, een Indischen pottenbakker, die getroffen door de zelfopofferende naastenliefde der missionarissen, zich bekeert, dan Catechist wordt, en gansche streken wint voor Christus.

3. Katholiek leven in Chota-Nagpore

Deze reeks film-tafereelen uit de bloeiende Chota-Nagpore missie, toont de heerlijke vruchten der massa-bekeerings, in Indië bewerkt door den grooten Vlaamschen Jezuïet Pater CONSTANT LIEVENS, ten koste van zijn leven.

4. Plechtige inhuldiging van Mr. Van Hoeck

Eersten Bisschop van Ranchi

Deze wonderschoone film werd opgenomen door Thomas Marconi, een bekend film-opeateur, die met den wereldberoemden Nobile de eerste ontdekkingsreis naar de Noordpool heeft meegemaakt.

INDISCH MUZIEK

KOMIEKE FILMEN

Deze filmavond wordt gegeven ten bate van de CATECHISTEN en de DORPSCHOLEN in de Indische Missies.

„ „ STEUNT HET EDEL MISSIEWERK DOOR „ „
UW BELANGSTELLING, UW GEBEDEN, UW AALMOEZEN.

DAG & UUR: 1ste en 2^e Kerstdag 1928, te 4 uur 's avonds.

ZAAL: in de Patronagie te Lootenhulle.

INKOMGELD: 4 fr. (6 fr. voor stoelen).

Kaarten worden verkocht bij het inkomen. - Deuren open om 3^{1/2} u.

De Xaverianen zullen alleenlijk hunne kaarten op voorhand van de Wijkmeesters kunnen bekomen aan den prijs van 2 fr.

De zalen zullen goed verwarmd zijn.

Reclamefolder uit 1928.

Pastoor Aloïs de Jaeger, pastoor vanaf 1962, had aanvankelijk een minder uitgesproken belangstelling voor de missiewerking dan zijn voorganger E.H. Van den Abeele. Waarschijnlijk kwam dat doordat hij zich in de jaren zestig erg in beslag liet nemen door de restauratie van de H.-Kruiskerk. Tot 1968 was pater-scheutist René Sergeant de enige Lotenhulse missionaris. Deze laatste kwam tijdens zijn lange missionarisleven slechts een vijftal keren naar zijn familie in Lotenhulle terug. Pater Sergeant was ook maar een halve Lotenhullenaar. Zijn thuis was het laatste huis van de wijk de Breemeersen, dichtbij Poesele. Het kroostrijk gezin sloot parochiaal eerder aan bij het nabijgelegen Poesele dan bij het verder afgelegen Lotenhulle.

Als kind had René in Poesele de lagere school gevolgd, er zijn eerste en plechtige Communie gedaan. Zijn eremis deed hij zowel in Lotenhulle als in Poesele. Tijdens zijn schaarse vakanties in België droeg hij dagelijks de mis op in de kerk van Poesele, niet in Lotenhulle. Zo kwam het dat hij in Lotenhulle vrij onbekend bleef.

Michel Van Rijssel daarentegen was in Lotenhulle geboren en getogen. Hij had hier schoolgelopen, vrienden gemaakt en woonde tot aan zijn vijftiende jaar thuis op de boerderij aan de Poekebeek. Hij voelde zich ongetwijfeld veel meer met Lotenhulle verbonden dan pater Sergeant. Zijn gehechtheid aan Lotenhulle schreef hij, jaren later, in 1990, zelfs letterlijk neer in één van zijn brieven aan zijn nicht Christiane Van Rijssel:

“Het doet deugd van nieuws te krijgen uit Lotenhulle. Anders ontvreemdt men in Congo helemaal en dat voelt men wel goed aan na al die jaren hier.” Hij wou dus helemaal niet vervreemden van zijn roots en zijn hechte band met Lotenhulle blijven onderhouden.

Op de eerste plaats voelde hij zich met zijn familie verbonden. Tijdens zijn vakanties logeerde hij telkens bij zijn zus Irène in de Nevelestraat. Van daaruit bezocht hij zijn talrijke familieleden en bevriende families in Lotenhulle.

In Lotenhulle was hij gekend als een levensgevaarlijke fietser op de weg. Hij groette iedereen en toonde belangstelling voor alles wat leefde, groeide en bloeide om hem heen. Hij scheen ervan uit te gaan dat alle chauffeurs in België even geïnteresseerd waren als hijzelf in wat er rondom hen gebeurde of te zien was. Dat hij daarbij vergat, dat er hier meer verkeer is en dat er andere verkeersregels gelden dan in Congo, beseftte hij blijkbaar nauwelijks. Velen waren plaatsvervangend bang in zijn plaats wanneer hij fietsend van

links naar rechts over de weg reed. Gelukkig is hij hier nooit onder een auto terechtgekomen.

Als broer, oom of vriend was hij zeer attentievol. Telkens weer bracht hij bij zijn tweejaarlijkse bezoeken aan Lotenhulle een heleboel artisanale, typisch Congolese geschenken in textiel, ebbenhout, koper of malachiet mee. Zijn brieven en kaartjes vanuit zijn missiepost liet hij versieren met kleurrijke schilderijtjes, door inlandse artiesten vervaardigd. Ik ben er zeker van dat men in Lotenhulle een kleine tentoonstelling zou kunnen organiseren met kunstwerkjes en hebbedingen, die hij bij gelegenheid van zijn tweejaarlijkse vakanties van Congo meebracht om ze weg te schenken. Zeker is dat veel vrienden en kennissen hem even gul, maar zonder er veel ruchtbaarheid aan te geven, gesponsord hebben.

Zijn nicht Christiane Van Rijssel was de eerste, die op parochiaal vlak een missieactiviteit ten voordele van het werk van haar oom op het getouw gezet heeft.

In 1972, bij zijn eerste terugkeer naar Lotenhulle, organiseerde ze in de turnzaal van het klooster O.L.V.-Presentatie een missietentoonstelling. Riet en Roos, de twee zussen van Michels Nederlandse collega-missionaris Gerrit Van Asperdt, hielpen haar daarbij. Deze beide zussen werkten als lekenhelpsters jarenlang mee met de missionarissen van de Cité des Jeunes in Lubumbashi. Allerlei uit Congo meegebrachte producten boden ze in 1972 te koop aan in de feestzaal van het klooster O.L.V.-Presentatie. Vooral houtsnijwerk, koperwerk, textiel- en schilderwerkjes van inlanders gingen vlot van de hand. Een enorme ivoren olifantenslagtand was de blikvanger van de tentoonstelling. Die had toen een waarde van 25000 BF. De opbrengst van de tentoonstelling ging integraal naar Michels werk in Lubumbashi. De hele organisatie van het gebeuren was echter zo tijdrovend geweest, dat Christiane er geen tweede maal aan begonnen is.

Zij en haar gezin hebben decennialang een intense schriftelijke correspondentie met Michel gevoerd. Haar echtgenoot, Theo Sucaet, die als vertegenwoordiger van de Boerenbond heel Vlaanderen moest doorkruisen, nam hem tijdens zijn vakanties dikwijls mee in zijn wagen. Theo fungeerde dan als tussenpersoon, die ervoor zorgde dat Michel zich regelmatig bruikbare hulpmiddelen voor zijn tuindersbedrijf in de missie kon aanschaffen. Via Theo kwam Michel in het bezit van broedmachines, thermostaten, zuurtegraadmeters, spuiten, wormafdrijfmiddelen, mineralen- en vitaminesupplementen, ontluizingsmiddelen, entbindsels voor de

fruitteelt en zoveel bruikbaar meer. Samen bezochten ze gespecialiseerde bedrijven waar Michel zijn ogen en oren de kost kon geven, altijd met het oog op nieuwigheden of verbeteringen voor zijn werk in de missie. “Dat geeft me inspiratie! Een mens is nooit t’ende geleerd”, placht Michel te zeggen.

Ik vermeldde al dat de contacten met pastoor Aloïs de Jaeger en met de parochieverantwoordelijken van Lotenhulle lange tijd eerder schaars waren.

MISSIEMAALTIJD	<i>INSCHRIJVEN binnenbrengen</i>
voor	<i>VOOR MAANDAG 5 juli bij de missiewerkgroep</i>
Broeder van Ryssel	Familie Boone - Morthier Lodorp 57
zuster Maria De Wulf.	tel: 051/ 68 95 37
wanneer? Zondag 11 juli 2004	Juf. Annie De Wulf Malsemstraat 12
van 12 tot 14 u.	tel: 09/ 371 66 74
Koud vleesbuffet met frieten. <u>14 euro</u>	Juf. Monique Dhoore Basisschool Dire.
kinderschotel tot 10 jaar <u>7euro</u>	tel: 051/ 689487
kinderen onder de 3 jaar gratis.	Mevr. Irène Van Ryssel Aalter
Dranken ter plaatse te bekomen	tel: 09 375 60 84
alsook aperitieven taart en koffie	Mevr. Suzanne De Block Lomolenstraat 56
dank aan hen die een gebak willen meebrengen.	tel: 051/ 68 89 63
	Familie Sucaet- Van Ryssel Heirstraat 49
	tel: 051 68 87 78
	<i>U kan ook terecht in het klooster tel: 051/ 68 83 1</i>
	<i>Beste dank in naam van onze missionarissen:</i>
	Broeder Van Ryssel Zuster De Wulf

Inschrijvingsfolder voor de missiemaaltijd van 2004.

Het duurde tot in de jaren negentig voor er in Lotenhulle een missiekring werd opgericht. Het was Zuster Relinda, directrice van de lagere meisjesschool O.L.V.-Presentatie, die aan de basis lag van het initiatief. Dat de missiekring in het klooster gesticht werd, is niet zo verwonderlijk, gezien de contacten van het moederklooster met de vijf inlandse scholen in Congo. Eén van de missiezusters, zuster Livine (Clara Stofferis, °Ursel 1901-†Lotenhulle 1986), was na de troebelen van de onafhankelijkheid in 1964 naar België teruggekeerd en portierster van het klooster in Lotenhulle geworden. Zij stichtte, samen met twee medezusters, in 1954 in Budjala een

missiepost. Telkenjare, ter gelegenheid van de missiemaand oktober, kwam ze de kinderen van het zesde leerjaar van de meisjesschool over haar vroegere missiewerk vertellen. We mogen er dus van uitgaan dat er zeker bij de meisjes van Lotenhulle jarenlang concrete belangstelling voor de missiewerking opgewekt werd.

In de jongensschool van Lotenhulle gebeurde er op dit vlak blijkbaar weinig of niets. Men kan zich dus de vraag stellen of het misschien daaraan ligt dat zich in Lotenhulle meer meisjes dan jongens tot het missionarisleven aangetrokken voelden en die roeping ook beantwoordden.

Andere Lootse enkelingen, die zich persoonlijk verdienstelijk gemaakt hebben voor de missies, waren de ongetrouwde gezusters Maria en Madeleine Van der Plaetsen. Jarenlang naaiden ze voor de missiezusters van O.L.V.-Presentatie in hun vrije tijd kleedjes voor de Congolese kindjes. Een heel aparte bijdrage leverde het echtpaar André Martens – Clarisse De Neve. Zij stonden jarenlang financieel in voor de seminarieopleiding van een inlandse priester uit Indië. Op hun kosten kwam hij na zijn priesterwijding op bezoek bij zijn weldoeners in Lotenhulle. Het Davidsfonds nam bij die gelegenheid de kans te baat om in samenwerking met de missiekring in het klooster een gespreksavond met de jonge Indische priester te organiseren over wat het inhield katholiek priester te zijn in zijn land van herkomst.

De belangrijkste activiteit van de missiekring was de tweejaarlijkse maaltijd met tombola, die van de beginjaren 1990 tot in 2004 plaatsvond. Zuster Relinda, Monique Dhoore en familieleden van de verschillende missionarissen verzorgden de praktische uitwerking van deze activiteit. Gedurende verscheidene jaren lokte de maaltijd een volle feestzaal. Samen met de tombola eraan verbonden, bracht de maaltijd telkenjare een aardige som op, die broederlijk en zusterlijk onder de Lotenhulse missionarissen en missiezusters verdeeld werd.

Voor een laatste missieactiviteit in Lotenhulle ten slotte, stonden de missionarissen zelf in. Op een zondag, kort voor hun terugkeer naar hun missiepost, legden ze in plaats van de pastoor vanop de preekstoel nog een keer getuigenis af van hun missiewerk. Broeder Michel heeft in Lotenhulle slechts een paar keer in de parochiekerk het woord gevoerd. Hij deed dat zeer node want hij sprak niet graag in het openbaar. Hij zag ook geweldig op tegen het rondgaan met de schaal, dat er gewoontegetrouw op volgde.

Eén keer kon hij uitvoeriger zijn missiearbeid toelichten tijdens een gespreksavond met videofilm in de refter van het klooster O.L.V.-Presentatie

op 4 augustus 1994. Opnieuw waren het de missiekring en het Davidsfonds Lotenhulle-Poeke die de avond verzorgden. Missiezuster Alice Lips, ook werkzaam in Congo en Michel gaven toen uitleg over hun missiearbeid. Zij, als verpleegster over haar ziekenhuiswerk en hij als salesiaan over zijn opvoedingswerk. Er waren toen vijftig aanwezigen. In de DF-Spiegel, het ledentijdschrift van het plaatselijke Davidsfonds, verschenen enkele korte artikels en brieven van en over de Lotenhulse missionarissen en missiezusters.

Tot een duurzame, gestructureerde werking of levendige band tussen de missiekring van Lotenhulle en de eigen missionarissen of missiezusters is het echter nooit gekomen. De jaarlijkse maaltijd met tombola was tot 2004 de belangrijkste parochiale missieactiviteit. Met het overlijden, zowel van Michel en van René Sergeant, nam niemand nog het initiatief.

Op de dag van vandaag, nu alle Lotenhulse missionarissen en de meeste missiezusters al een tijdje overleden zijn, kunnen we ons de vraag stellen: hoe komt het toch dat wij hen zo gemakkelijk uit het oog verloren zijn? Lag het aan onze bekrompen dorpsmentaliteit, aan ons gebrek aan solidariteit, aan de opkomst van grootschaliger projecten als Broederlijk Delen en de 11.11.11-acties, aan het groeiend priestertekort of lag het aan de missionarissen zelf? Kwamen onze Lootse missionarissen en missiezusters bij hun bezoeken aan hun dorp van herkomst zelf wel voldoende op voor hun heilige zaak?

Ik weet dat Michel – zoals wellicht de meeste Vlaamse missionarissen – liever niet in het centrum van de belangstelling stond. Zelf besepte hij ook goed dat er stilaan een kloof gegroeid was tussen het Lotenhulle dat hij van vroeger kende en het evoluerende dorp, dat jaar na jaar onkerkelijker werd. Hij was zelf zeer verwonderd dat de Belgen in het jaar 2000 pater Damiaan als bekendste Belg ooit verkozen. De persoon en de verwezenlijkingen van de meeste van onze missionarissen en missiezusters zijn hier immers relatief onbekend gebleven. Heel weinig Vlaamse missionarissen verwierven blijvende bekendheid binnen hun dorp, laat staan dat ze een standbeeld of een straatnaam toebedeeld kregen. De enige missionaris met een standbeeld in de wijde omtrek van Lotenhulle is pater Ferdinand Verbiest van Pittem.

Met dit artikel wil ik postuum een geschreven standbeeld oprichten voor het leven en werk van onze Michel Van Rijssel. Hij verdient het, niet vergeten

te worden omdat hij zoveel voor talrijke mensen in zijn missieland en voor sommigen in Lotenhulle betekend heeft.

Als zijn dorpsgenoten mogen we trots op hem zijn. Het spreekwoord zegt: onbekend is onbemind. Aan het eerste deel van die volkswijsheid, hoop ik met dit artikel komaf te maken.

III Levensloop van Michel Van Rijssel

Afkomst

Vader Achiel Van Rijssel (1880-1938) was afkomstig uit de Voordestraat in Hansbeke. Het ouderlijk hof was eigendom van de grafelijke familie de Bousies-Borluut. Michels vader bracht er, samen met zijn oudere broer Henri en met zijn zus Marie, zijn kindertijd en jeugd door. De hoeve was traditiegetrouw witblauw geschilderd en het pachtland bedroeg ongeveer 9 ha. Als oudste zoon, mocht broer Henri op het ouderlijk hof blijven wonen. Zelf verbleef en werkte Achiel er tot aan zijn huwelijk met Leonie Van Nevele (1887-1964), afkomstig uit Knesselare. Na hun huwelijk in 1909 verhuisde het koppel naar de Zandstraat in Hansbeke, waar ze een klein boerderijtje, eveneens eigendom van de graaf, konden pachten. Samen kregen ze acht kinderen. Drie ervan, Henri, Victor en Andrea, werden vóór de Eerste Wereldoorlog in Hansbeke geboren. De twee jongsten, Irène en Michel, na de oorlog. Drie andere kinderen stierven in hun kindertijd. Tijdens de oorlog zelf was vader Achiel naar Nederland gevlucht om een mogelijke opeising door het Belgisch leger te ontlopen. Toen de oorlog eenmaal begonnen was, kon hij echter niet meer naar huis terug. Zo kwam het dat hij vier jaar lang, ver van vrouw en kinderen, in Nederland bleef wonen en werken. Na de oorlog, in 1926, gaf de graaf van Hansbeke hem de kans met zijn gezin de witblauwe hoeve bij de Poekebeek in de Heirstraat van Lotenhulle te pachten, wat hij ook deed. Het eigen boerderijtje in Hansbeke was immers veel te klein geworden voor het kroostrijke gezin met de vier kinderen.

*Schilderijtje van de ouderlijke hoeve aan de Poekebeek
door Eugène Parmentier.*

Als enige en laatste kind werd Michel één jaar later, in 1927 in Lotenhulle geboren. Van kindsbeen af had hij een inniger band met zijn drie jaar oudere zus Irène dan met zijn veel oudere broers en zus. Zijn moeder overleed in 1965. Als missionaris-met-vakantie werd de woning van zus Irène, gehuwd met Gaston De Pestel, in de Nevelestraat zijn vaste verblijfplaats bij zijn bezoeken aan zijn geboortedorp.

Kindertijd

Michel kende onbezorgde jeugdijaren op de ouderlijke hoeve, gelegen op de grens van de dorpen Lotenhulle, Vinkt en Poeke. Zijn oudere zus Irène vertelde me dat hij als kind elke morgen luid zingend opstond. Zijn Vlaamse volksliedjes weerklonken in heel het huis. Hij hielp mee bij het werk op de boerderij maar hij was ook een fervente wielierliefhebber. Zeer tegen de zin van zijn moeder wou hij coureur worden. Tot zijn twaalfde reed hij dagelijks, met het oog op zijn toekomstige wielercarrière, ontelbare rondjes rondom de ouderlijke woning. Van zodra hij echter student werd en elke dag naar

het college van Deinze moest fietsen, heeft hij over die jongensdroom met geen woord meer gerept.

De onmiddellijke nabijheid van de toen nog onbezoedelde Poekebeek, die zich kronkelend een weg tussen de landerijen zocht, was een ideaal spelen- en ontdekkingsterrein voor een plattelandskind als Michel. Wanneer hij niet moest meehelpen op de ouderlijke hoeve, wierp hij samen met schoolkameraadjes of buurjongens aarden dammen op in de beek om paling te vangen. Hij leerde ook zwemmen in de vele door de stroming uitgeschuurde bochten van de Poekebeek, die indertijd dikwijls de weiden eromheen blank zette. Van jongsaf aan was hij thuis in Gods wijde natuur, spontaan verbonden met alles wat leefde en groeide, vloog en kroop in en rond hoeve en beek. Eigenlijk was dat een ideale leerschool voor zijn later werk als missionaris in Congo.

Schoolleven

Michel als jonge knaap

Hij volgde de kleuterschool bij de Zusters O.L.V.-Presentatie in Lotenhulle. Het best herinnert hij zich de graageziene Zuster Stefanie en de strenge Zuster Jeanne. De lagere school doorliep hij in de jongensschool in de huidige Lomolenstraat. Eerste en tweede leerjaar bij meester Jan De Schrijver, derde en vierde leerjaar bij de strenge meester Georges Van Gele, vijfde en zesde leerjaar opnieuw bij Jan de Schrijver. Bij deze laatste zat hij het liefst omdat deze onderwijzer zeer levenslustig was. Hij was een beetje een bon vivant, afkomstig uit een herberg in Poeke. Lootse leeftijdgenootjes bij hem in de klas waren Daniël Verheecke, later radio – en TV-specialist in Deinze en Elie De Craemer, die naar Zuid – Afrika emigreerde.

Voor zover Michel zich herinnerde, kreeg hij in Lotenhulle zes jaar lang nooit enig huiswerk mee naar huis en moest hij thuis ook nooit lessen leren voor school. Hij kreeg dus alle tijd om thuis mee te helpen op de boerderij en om zich alleen of met kameraden vrijuit te ontspannen in en omtrent de Poekebeek.

Op zijn twaalfde trok hij drie jaar lang, van 1939 tot 1941 naar het Sint-Hendrikscollege in Deinze. Als jongen van den boerenbuiten volgde hij eerst een voorbereidend zevende leerjaar. Daarna twee jaar humaniora: de zesde en vijfde Latijnse klas.

Tijdens die jaren had hij een goede band met onderpastoor Arthur De Witte van Lotenhulle. Dagelijks, voor hij naar het college vertrok, fietste hij eerst naar de kerk van Lotenhulle om er de vroegmis om 6u bij te wonen en de H. Communie te ontvangen. Daarna reed hij terug naar huis om te ontbijten en vandaar opnieuw per fiets naar Deinze. Noch de bezorgde waarschuwingen van zijn moeder, noch vrieskou, sneeuw, regen of wind konden hem van deze dagelijkse routine afhouden. Op school had hij het echter zeer moeilijk met het vak Latijn. Hij kreeg de talrijke verbuigingen en vervoegingen maar moeilijk geleerd. Daarom raadde onderpastoor Arthur De Witte hem aan naar het Don Boscocollege van de salesianen in Sint-Denijs-Westrem te trekken. Misschien kon hij daar in het internaat onder nabije begeleiding verder studeren. Het was toen echter volop oorlog en het college was door Duitse soldaten bezet. Hij vernam er dat hij zich wel als intern kon laten inschrijven in het college van de salesianen in Groot-Bijgaarden, wat hij ook deed. Daar biste hij het vijfde jaar Latijnse en slaagde hij voor het vierde jaar van de humaniora.

Als student in Groot-Bijgaarden.

Met zijn getuigschrift van lager secundair kon hij in Groot-Bijgaarden onmiddellijk na de vierdes starten in het voorbereidend jaar noviciaat van de salesianen. Hij koos bewust voor die drie jaar durende opleiding tot het priesterschap. Tijdens die oorlogsperiode kwam hij geen enkele keer naar huis in Lotenhulle terug. Zijn vader was in 1938, nog voor de oorlog begonnen was, aan klierkanker gestorven. Voor Michel lag zijn definitieve levenskeuze toen al vast. Daarvan getuigt deze passage uit een brief van

1945, die hij schreef ter gelegenheid van het uitspreken van zijn eerste geloften als salesiaan:

“Reeds lang droomde ik een schone jongelingendroom, namelijk: priester worden. Ik verlangde er vurig naar. Steeds hield ik mijn leven gericht op dat schone ideaal. Maar de studies laten het niet toe. Het leven van een salesiaan bekoorde mij: ik wilde zijn zoals hij (= Don Bosco). De goede God voorzag het en van dan af was het mijn innigste verlangen mee te werken aan de redding van zielen. Daar het niet kan als priester, toch als coadjuteur (= lekenbroeder). Ik vraag om opgenomen te worden in de salesiaanse congregatie.”

Salesiaan - coadjuteur

In 1945 beëindigde hij het noviciaat en werd hij geprofest als salesiaan van Don Bosco. Zijn godsvruchtige moeder steunde hem van harte in zijn keuze. Zelf zegt hij dat hij die levensstaat spontaan gekozen heeft zonder zich veel vragen erbij te stellen of er veel ruchtbaarheid aan te geven. In Lotenhule wisten de meeste mensen zelfs niet dat hij lekenbroeder was want als coadjuteur mocht hij burgerkleren blijven dragen. Zijn roeping om zich in te zetten voor Gods zaak, was voor hem iets heel gewoons. Hij was altijd al erg met religieuze vragen bezig geweest en sinds zijn twaalfde had hij dagelijks de misviering bijgewoond. Dat sprak hem aan. In het noviciaat van de salesianen kwam hij in contact met twintig andere jonge, gemotiveerde novicen. Ze kwamen van over heel Vlaanderen en ze vormden samen een hechte groep, die hetzelfde salesiaanse ideaal nastreefde. Tijdens hun opleiding kwamen de novicen slechts éénmaal per jaar tijdens de grote vakantie voor drie dagen naar hun respectievelijke families thuis. Voor de rest van het jaar deden ze in Don Boscohuisen aan speelpleinwerking, aan leiding geven in de Chiro of maakten ze zich in het noviciaat van Groot-Bijgaarden verdienstelijk met huishoudelijk of praktisch werk.

Na het einde van zijn noviciaat in 1945 werkte Michel eerst gedurende twee jaar als tuinier in Groot – Bijgaarden. Daarna twee jaar als tuinier en kok in het jongenstehuis van de salesianen in Herent bij Leuven.

Michel , uiterst rechts bovenaan als opvoeder in Herent.

Tegelijk nam hij ook de taak op zich van econoom in het noviciaat van Groot-Bijgaarden. Het waren voor hem drukke, maar leerrijke jaren waarin hij, naar het voorbeeld van zijn ordetichter Don Bosco, vooral met allerlei probleemjongeren leerde omgaan.

In 1948 werd hij student in de tuinbouwschool in Vilvoorde. Hij volgde er gedurende drie jaar de cursussen land- en tuinbouw en behaalde in 1951 zijn diploma als leraar land- en tuinbouw.

Nog in 1951 legde hij, zes jaar na zijn eerste geloften, zijn eeuwige geloften af. Zoals hierboven reeds vermeld, kon hij niet tot priester gewijd worden. In die tijd moest men daarvoor een diploma hoger secundair onderwijs kunnen voorleggen. Dat getuigschrift bezat hij niet, wat inhield dat hij geen mis mocht opdragen en geen sacramenten mocht toedienen. Hij werd dus als lekenbroeder in de orde opgenomen. Wel waren de lekenbroeders-salesianen binnen hun congregatie gelijkgesteld aan de priester-salesianen. Doordat hij 'maar' coadjuteur was, is hij in Lotenhulle door de parochie nooit als geestelijke gevierd of ingehaald. De omstandigheid dat hij in een uithoek van het dorp woonde en hier lange tijd niet meer te zien was, maakte dat

weinig mensen in Lotenhulle hem nog kenden. Voor de meeste Lootse mensen was hij een vage onbekende geworden.

Leraar - opvoeder

Michel, zittend uiterst rechts, ter gelegenheid van zijn theologiestedies in Farnières.

Als gediplomeerde leraar land- en tuinbouw stuurden zijn oversten hem op zijn vierentwintigste naar de tuinbouwschool van Grand-Halleux bij Vielsalm in de provincie Luxemburg. Zijn enige Vlaamse medesalesiaan daar was E.H. Valkenborgh, een salesiaan-priester met wie hij een goede band had. Van die man had hij trouwens nog les gekregen in Groot – Bijgaarden. Samen verbleven ze in het aanpalende Don Boscoklooster van Farnières. Na korte tijd vertrok die vriend – priester als missionaris naar Tunesië en later naar Congo. Michel bleef contact met hem onderhouden en zo kwam het dat missiewerking - in het spoor van Don Bosco toegespitst op de jeugd - voor Michel nooit ver weg geweest is.

Als leraar heeft Michel twaalf jaar lang lesgegeven in de tuinbouwschool van Grand-Halleux. Hij nam de lessen theorie en praktijk over tuin- en bosbouw

in de hogere cyclus van het beroepsonderwijs voor zijn rekening. Het spreekt vanzelf dat hij alle lessen in het Frans moest geven. Alle leerlingen en zijn collega-leraars spraken uitsluitend Frans. In het begin had hij het allesbehalve gemakkelijk met het aanleren van de Franse taal. Ook zijn Waalse salesiaanse medebroeders spraken uitsluitend Frans met hem. Achteraf gezien heeft hij daar nooit spijt van gehad want zijn daar opgedane kennis van het Frans heeft hij later in Congo goed kunnen gebruiken.

In 1959 begon voor de congregatie van de Belgische salesianen een nieuwe periode. De Vlaamse en Waalse provincies werden toen gesplitst. Alhoewel Michel veel liever naar Vlaanderen teruggekeerd was, bleef hij op aandringen van zijn oversten nog acht jaar lang lesgeven in Grand- Halleux. Ze vonden in Wallonië immers geen vervanger voor hem om bloemen-, groenten- en fruitteelt te onderwijzen. Ondertussen gaf hij ook al les in algemene vakken als rekenen en Frans. In 1963 werd de school in Grand Halleux wegens tekort aan leerlingen gesloten. Voor Michel het sein om zijn oversten te verzoeken hem weer bij de Vlaamse provincie op te nemen, wat ook gebeurde.

Hij kreeg dadelijk een aanstelling als opvoeder in het jongenstehuis van de salesianen voor verwaarloosde jeugd in Vremde, provincie Antwerpen. Hij was er een manusje-van-alles. Hij verzorgde de groententuin, bemande het economaat, deed de boodschappen en zorgde voor de opvang van de werkende jongeren, die er geplaatst waren. Hij zag erop toe dat ze 's morgens en 's avonds aten en dat ze tijdens de weekends op tijd binnen waren. Het was niet altijd gemakkelijk want alle leeftijden zaten er samen en soms gingen de jongens onderling niet akkoord. Hij moest dan – liefst vaderlijk en diplomatisch – tussenbeide komen om weer orde en rust te verzekeren. Ik heb er graag gewerkt, zegt hijzelf. Het was een mooi werk!

Missionaris, een onmogelijke droom?

Op het eerste gezicht wees niets er op dat Michel ooit missionaris zou worden. Hij had wel geregeld goede contacten met salesiaanse lekenbroeders of priesters, die als missionaris naar verre landen waren gezonden. Om de twee jaar kwamen deze salesiaanse missionarissen voor enkele maanden weer naar België met vakantie om familie en vrienden weer te zien. Tijdens hun verblijf in België logeerden ze vaak tijdelijk in één of ander Don Boscohuis, ook in Vremde. Vast en zeker heeft Michel in vertrouwelijke kring dikwijls geboeid naar hun belevenissen als missionaris

geluisterd. Volgens zijn zus Irène had hij de wens missionaris te worden ooit eens tegenover zijn eigen moeder uitgesproken. Ze vertelde me daarover volgende anekdote.

Na de overname van de ouderlijke hoeve aan de Poekebeek in Lotenhulle door haar gehuwde zoon Victor, was moeder Leonie Van Nevele samen met dochter Irène in 1944 verhuisd naar een kleine woning onder de kerktoeren op de Kleine Plaats van Lotenhulle. Dat was sindsdien de vaste pleisterplaats waar Michel zijn sporadische tweejaarlijkse vakanties doorbracht. Zijn moeder leefde er rustig tot in 1964, het jaar van haar overlijden. Zus Irène wist dat hij op een keer aan zijn moeder gevraagd had of ze er iets op tegen had dat hij als missionaris naar Congo zou vertrekken. "Ge moogt niet gaan want dan zie ik u nooit meer weer!", had ze hem toen geantwoord. Daarmee had Michel die droom voorlopig begraven want hij wou zijn moeder zeker geen verdriet aandoen.

Hoe een droom onverwacht werkelijkheid werd.

Het begin van Cité des Jeunes

Samen met Gerrit Van Asperdt in de Cité des Jeunes.

In 1968, hij was toen al 41 jaar oud, werd Michels missionarisdroom onverwacht toch realiteit. Aanleiding was de ontmoeting met de Nederlandse salesiaan-missionaris Gerrit Van Asperdt. Deze Noord-Brabander uit Hapert was in de beginjaren zestig in de salesiaanse gemeenschap van Nederland binnengetroten en had ervoor gekozen missionaris te worden bij zijn oudere broer-missionaris Frans, die in Lubumbashi, het vroegere Elisabethstad in de provincie Katanga in Congo werkzaam was. Als een ware pionier had Gerrit, samen met zijn salesiaanse medebroeders, onder wie zijn oudere broer Frans, in 1965 de eerste gebouwen van de Cité des Jeunes opgetrokken. In deze vakschool-met-internaat wilde hij, naar het voorbeeld van Don Bosco, zijn ordestichter in Turijn, toekomstmogelijkheden scheppen voor de talrijke verwaarloosde straatjongens van Lubumbashi. Voor de opleiding van de blanke kinderen van koloniale - later ook voor kinderen van de Congolese elite - bestonden er al een Franciscus van Salescollege en een technische school, beide geleid door salesianen, een college Saint-Jean, geleid door de benedictijnen, en een atheneum van de Staat. Voor de verwaarloosde straatjeugd was er na de lagere school nog geen onderwijsmogelijkheid voorzien. Daar wilde de jonge, idealistische Gerrit iets aan doen. Op een braakliggend terrein, aan de rand van de stad, had hij eerst een woonhuis met een kleine kapel gebouwd. Bouwen kon hij, want hij was de zoon van een aannemer. Met de gedoogsteun van de plaatselijke prominenten en met de financiële hulp van Lions- en Rotaryclubs en van buitenlandse ngo's zoals Misericordia en Oxfam, had hij vervolgens een werkplaats voor mecaniciens en een atelier voor schrijnwerkers gebouwd. Bedoeling was jongeren - naar het voorbeeld van de technische scholen in België en Nederland - een praktische opleiding te bezorgen. Na hun scholing konden ze dan zelfstandig aan de slag om voor zichzelf een betere toekomst op te bouwen. Al wie de driejarige opleiding in één van de werkplaatsen volgde, moest iedere dag - buiten de lessen en de praktijklessen - nog enige extra uren komen werken om zijn studies, klasboeken en eten te verdienen. De afgewerkte producten, in de school vervaardigd of gekweekt, verkocht men achteraf aan particulieren in de stad ten voordele van de Cité des Jeunes. Zo kon het project zichzelf bedruipen, wat van bij het begin vooropgesteld was. Schoolgeld konden de ouders van de kinderen immers niet betalen. Vooral de werkplaats van de schrijnwerkerij kreeg veel bestellingen voor meubels. De opbrengst van de zelf geteelde groenten en het fruit van de afdeling land- en tuinbouw stelde de salesianen in staat aan hun leerlingen dagelijks honderden maaltijden aan te bieden in een grote zelfgebouwde schoolkantine. De groenten en

fruit op overschot werden op de markt of aan particulieren verkocht. Het initiatief was erg succesvol. De Cité des Jeunes slaagde erin zichzelf te financieren. Bij het begin van het schooljaar 1967-68 bestond de schoolbevolking uit 68 leerlingen in de drie jaren schrijnwerkerij, 26 leerlingen in de lasserij en 29 leerlingen in de afdeling land- en tuinbouw. In de klas van het voorbereidend jaar zaten er nog eens 50 leerlingen gereed om het jaar erop één van de opleidingen aan te vatten.

Bij de opvoeding en de pastorale zorg voor de jongeren ging men volgens het salesiaans oratorioprincipe van de “vriendelijke redelijkheid” tewerk. Ook sport (voetbal, basket, handbal, atletiek en boksen) en ontspanning (filmavonden in openlucht) waren naast de praktische en theoretische schoolopleiding middelen, die de salesianen inzetten om hun opvoedingsdoel te bereiken. De zondagse liturgische misvieringen met zang, dans en geloofsverkondiging kenden eveneens grote bijval. Zodoende brachten de paters er de drie pijlers van de salesiaanse opvoeding - studie, gebed en spel - op een aangepaste manier tot leven.

In 1968, drie jaar na de stichting, kreeg Gerrit Van Asperdt een nieuw terrein, gelegen naast de Cité des Jeunes, ter beschikking. Ideaal om de afdeling land- en tuinbouw uit te breiden en om met kleinvee te starten. Slaagde hij daarin, dan was de toekomst van de Cité des Jeunes zoveel zekerder. Daarvoor had hij echter een bekwame medewerker nodig. Iemand die iets afwist van land- en tuinbouw. Liefst een salesiaan. Maar waar kon hij zo iemand vinden?

Tijdens zijn vakantie in Nederland, ging hij overal op zoek naar een dergelijke vakman. Bij zijn bezoek aan België kreeg hij van de Vlaamse Provinciaal van de salesianen de naam van Michel doorgespeeld. Hij zocht hem onmiddellijk op in Vremde. Hij maakte zich niet teveel illusies over zijn bezoek. Veel later, in 1993, vertelde pater Gerrit in zijn autobiografie “Een stuk van mijn leven” (p. 616) hoe die eerste ontmoeting met Michel verliep.

Het kantelmoment

“Ik kende mijnheer Michel wel van vroeger. Toen ik filosofie studeerde in Farnières, was hij daar als leraar in de afdeling land- en tuinbouw. Dus ging ik zonder veel hoop naar Vremde. Hij was in de tuin aan het werken en stelde me voor samen een kop koffie te drinken. We gingen eerst nog even de directeur goedendag zeggen en ik zei de directeur al lachend dat ik kwam

proberen mijnheer Michel te overtuigen mee te gaan naar Congo, dat we hem daar hard nodig hadden. Al lachend zei de directeur: "Probeer hem maar te overtuigen!"

Hij geloofde nooit dat ik één uur later zou komen zeggen dat hij binnen één maand mee naar Congo zou gaan. Toen ik mijnheer Michel verteld had wat voor soort werk wij hadden en wat wij deden, welke steun we verwachtten van Oxfam-Engeland, wat voor een soort jongens we hadden enz. , zei hij me op het einde: "Ik heb er altijd aan gedacht om naar de missies te gaan. Waarom zou ik het niet doen?" Hij zei me nog wel dat hij het eerst aan zijn Vlaamse Provinciaal moest vragen. Ik vergat even al mijn miserie. Ik was zo blij dat ik hem kon zeggen dat zijn Provinciaal zeker akkoord ging want dat ik er hem vooraf reeds over gesproken had. Ik kreeg van de Provinciaal toen het prachtige antwoord: "Alle medebroeders die mij vragen om in de missies te gaan werken, krijgen toelating. Ik zal geen enkele weigeren te gaan, ook als wij ze hier hard nodig hebben".

Voor mij was de afdeling land- en tuinbouw en klein-veeteelt gered. Ik had een bekwame, toegewijde salesiaan gevonden voor deze afdeling.

Het is ongelooflijk maar een goede maand later vertrok Michel naar Congo, naar de Cité des Jeunes. Ik zou pas enkele weken later arriveren.

Nu, 24 jaar later, als ik dit schrijf, is Michel nog altijd daar en werkt hij nog altijd met evenveel toewijding en heeft hij van de afdeling een echt model gemaakt voor heel de streek. Honderden jongemannen die nu op een menswaardige wijze hun kost verdienen, zijn er gevormd." (pp. 116-117)

Michels verhaal in de 'Cité des Jeunes'

Toen Michel in 1968 in de Cité des Jeunes aankwam, was de Cité drie jaar oud en werkten er zes medebroeders-salesianen. Er stonden toen slechts enkele gebouwen: de woning van de salesianen met een eigen kapel, het gebouw voor de interne leerlingen, een werkplaats voor schrijnwerkerij en lasserij en enkele gebouwtjes voor kippen, eenden en konijnen. Het bestaande stuk landbouwgrond van de Cité lag er wel al bewerkt bij, maar veel kon in Michels ogen verbeterd en geoptimaliseerd worden. Dat was werk voor de toekomst

Als verantwoordelijke voor de land- en tuinbouw begon hij onmiddellijk met de ingebruikneming van het nieuwe terrein. Hij breidde de bestaande oppervlakte akkergrond eerst uit en liet met het oog op bevloeiing van de akkers waterpompen installeren. Bevloeiing van de akkers achtte hij absoluut noodzakelijk. Tijdens het droge seizoen dat daar meestal duurt van

april tot oktober, valt er immers geen druppel regen. De uitbouw van de afdeling land- en tuinbouw verliep aanvankelijk vlot. Dankzij de door Gerrit van Asperdt in Europa verworven financiële fondsen kon Michel zijn plannen uitvoeren. Algauw waren de paters ook in staat klassen voor theorielessen bij te bouwen en de werkplaatsen schrijnwerkerij en mechanica uit te breiden.

De afdeling land- en tuinbouw met de visvijvers op de achtergrond.

Op het moment dat Michel er in 1968 aankwam, was de eerste lichte land- en tuinbouwers in spe juist afgestudeerd. Conform de bedoeling van de stichters van de Cité, wilden de salesianen hun afgestudeerde jongens de kans geven zelfstandig voor eigen opbrengst te werken. Daarvoor hadden ze het volgende plan opgezet. Op dertig kilometer buiten het centrum van Lubumbashi hadden ze een groot stuk grond kunnen aankopen en er een huis op gebouwd, waarin de jongeren konden samenwonen. Elke afgestudeerde leerling kreeg een eigen stuk grond toegewezen waarop hij als zelfstandige boer, ver van zijn familie, voor zichzelf kon beginnen werken. De opbrengsten zouden onder toezicht van de paters in de Cité des Jeunes verkocht worden en zelf zouden de leerlingen een loon ontvangen. Op die manier konden de afgestudeerde jongeren zelfstandig leren boeren en hun

50

loon leren beheren. Mettertijd zouden ze later als zelfstandige boeren op een eigen boerderijtje een zelfstandig leven kunnen opbouwen. Jammer genoeg kwam er van dat plan niets in huis. Binnen de kortste keren haakten de leerling-boeren allemaal af en keerden ze binnen het jaar naar Lubumbashi terug.

Aanvankelijk schreven de missionarissen de mislukking van hun project toe aan de al te hooggespannen, rooskleurige financiële verwachtingen van de jongeren zelf en aan hun typisch Congolese 'laissez faire, laissez passer'-mentaliteit. De belangrijkste reden van de mislukking lag echter in het simpele feit dat de leerlingen daar ver van de stad verbleven, ver van alle ambiance, zonder bars, zonder muziek, zonder volk rond hen. Alleen werken en nog eens werken zoals een Vlaamse boer Van Paemel, dat was te veel gevraagd. Die jongeren waren ondanks hun opleiding nog te zeer stadsjongens gebleven. De ommekeer was te groot.

De verantwoordelijken van Cité des Jeunes moesten dus iets anders bedenken.

Als nieuw alternatief kozen ze ervoor hun een terrein ter beschikking te stellen, dat dichtbij de Cité des Jeunes én dicht bij de stad lag. Het stadsbestuur van Lubumbashi schonk hun daartoe een braakliggend stuk grond naast de Cité des Jeunes.

Het eerste werk, dat Michel daarop liet uitvoeren, was de aanleg van een stuwdam. Aansluitend liet hij drie grote visvijvers aanleggen. Zodoende zou er altijd water ter beschikking zijn voor de bevoeiing van de velden en akkers. Bijkomend voordeel was dat men in de vijvers vis kon kweken voor de bevoorrading van de keuken van het internaat van de Cité.

Zodra de stuwdam klaar was, kreeg elk van de afgestudeerde jongens opnieuw een stuk grond toegewezen. Ook ontvingen ze gereedschap om het land te bewerken, meststoffen, zaden en wat kleinvee. Ze konden dus weer starten als zelfstandige landbouwers maar nu onder rechtstreeks toezicht en begeleiding van mentor Michel en van de salesianen.

Ze woonden en werkten nu dicht bij de Cité en dichtbij de stad. Toch werd ook deze tweede poging een fiasco. Nu waren vooral de familiale Congolese tradities de oorzaak dat de leerlingen één na één afhaakten. In Congo is het namelijk de gewoonte dat een familielid, die iets wint of geld verdient, altijd moet delen met iedereen van de familie. De hele familie grootouders, ouders, broers, zussen, aangetrouwde ooms en tantes, neven en nichten en ga zo maar door, komt dan ook af op iemand van de familie die geld heeft.

De meeste familieleden van die jongens hadden zelf geen werk en dus geen inkomen. Ze moesten het geld of het voedsel dus halen bij iemand van de familie, die wel geld verdiende en voedsel ter beschikking had. Bij wie konden ze beter terecht dan bij deze oud-leerlingen? De jongens moesten hun groenten of hun zuurverdiende centen, die ze als boer verdiend hadden, willens nillens aan hun armere familieleden afgeven. Deden ze dat niet dan werden ze beschimpt en achtervolgd en liepen ze zelfs gevaar vergiftigd te worden.

Waarom dan blijven werken van 's morgens tot 's avonds als men achteraf toch alles moest afgeven en niets voor zichzelf kon overhouden? Zeer snel hadden die jongens noch geld, noch dieren noch groenten meer en konden ze hun zaden en meststoffen niet meer betalen. Het lag voor de hand dat ze er vrij spoedig de brui aan gaven. Ze waren beter af wanneer ze een aantal uren bij een baas gingen werken. Daar moesten ze minder hard werken en met hun weliswaar geringer loon konden ze in familieverband nu eens de milde schenker en dan weer de dankbare ontvanger spelen. Op die manier mislukte ook dit tweede plan. Bij de andere afgestudeerde oud-leerlingen, de schrijnwerkers, de lassers en de garagisten deed zich hetzelfde fenomeen voor. De familie verhinderde dat ze zelfstandig voor zichzelf werkend aan de slag wilden blijven. Er zat voor de paters niets anders op dan hun project te evalueren en opnieuw bij te sturen.

Als oplossing kozen ze ervoor hun leerlingen verder het beroep van timmerman, mecaniciens, land- en tuinbouwer aan te leren, maar de afgestudeerden erna vrij te laten. De opbrengst van de door de leerlingen gekweekte of vervaardigde producten zorgde ervoor dat de Cité des Jeunes verder zichzelf kon bedruipen. Dankzij hun vorming in de Cité konden de afgestudeerde leerlingen voortaan zichzelf, hun eigen gezin, hun familie en andere mensen - al of niet tegen betaling of wederdienst – uit de nood helpen. Er zelfstandige boeren, mecaniciens of schrijnwerkers van maken, die op eigen benen konden staan en voor eigen rekening konden werken, die illusie werd definitief opgeborgen. Daarvoor was de Congolese mentaliteit voorlopig te verschillend van de Europese. Wat de paters wel altijd deden, was hun afgestudeerde leerlingen bijstaan om een betrekking te vinden bij de kopermijn Gécamines, bij de spoorwegen of bij één of andere blanke of inlandse werkgever. Voor de rest lieten ze hun afgestudeerden vrij om zichzelf te behelpen. Wie werk vond, werkte overigens veel liever voor een blanke dan voor een zwarte baas. Bij een blanke baas waren ze immers zeker dat ze hun loon in handen kregen. Bij

een zwarte baas waren ze daar nooit zeker van. Beloven al wat je wilt, maar correct betalen was iets anders!

Van 1968 tot 2006 heeft Michel zich samen met de West-Vlaamse pater Etienne Seyns, de Luxemburgse coadjuteur Emile Cas, twee Italiaanse en twee inlandse salesianen ingezet om vele honderden jongeren tot goede land- en tuinbouwers en tot veetelers op te leiden.

Dit krachtenslopend werk kende voor- en tegenspoed. In een brief van 12 maart 1977 - de Cité des Jeunes was toen in volle expansie – meldde hij vol enthousiasme:

“Hier ben ik nu echt in het groot aan het boeren. Nu zijn er reeds 7 schapen en laatst nog 3 lammetjes erbij. Elf geiten en binnenkort nog een koppel geiten. Ik kreeg van een mens 2 kleine varkens. Ze kruipen bij de geiten, de schapen, de 150 eenden en de 2500 kippen. We hebben ook massa’s konijnen. Deze week liet ik nog een duivenkot bouwen. Dat allemaal om de Cité des Jeunes recht te houden. Het is een strijd voor het leven!”

Tien jaar later verzuchtte hij in een brief van 20.03.1988: *“Ik zou wel dertig jaar jonger willen zijn om nog iets te kunnen verwezenlijken.”*

De politieke en sociale toestand in het land verslechterde echter voortdurend. Op 30 januari 1994, in volle Mobutu-crisis, schreef hij naar zijn familie:

“Alles in Zaïre gaat steeds en dagelijks achteruit. De miserie onder de gewone mensen is groot. Onze jongens vermageren, verzwakken, en zijn meer en meer blootgesteld aan allerlei ziektes. Elke dag een groot aantal afwezigen. Het werk op het veld schiet slecht op. In de verschillende werkplaatsen vermindert de aanvraag voor werk zienderogen. Veel Europeanen en buitenlanders zijn weg of gaan weg en de mensen ter plaatse kunnen zich weinig of niets veroorloven. Dit betekent voor ons minder inkomen waardoor we moeilijker ons personeel kunnen betalen. Ook de bevoorrading van de kantine voor onze jongens komt in het gedrang. Daarbij zijn we nog regelmatig blootgesteld aan aftroggeling, bedrog en diefstal.”

Het was zonder twijfel met bloedend hart dat Michel in 2006 doodziek en ten einde krachten 'zijn' jongens in de Cité vaarwel zei. Zijn pioniersrol was uitgespeeld. 38 jaar lang had hij het beste van zichzelf gegeven. Jonge inlandse priesters en monitoren zetten sedertdien in samenwerking met enkele overblijvende Europese salesianen Michels levenswerk voort. De Cité des Jeunes blijft duren, ook zonder hem. Op het moment van zijn definitief afscheid volgden meer dan tweeduizend leerlingen er de lessen. De Cité is

en blijft in Lumumbashi een teken van hoop voor talrijke straatjongens. Mede dank zij onze Monsieur Michel.

Wie zijn de jongens van Cité des Jeunes?

Tijdens de zondagse eucharistieviering van 18 augustus 1996 las Michel in de kerk van Lotenhulle een zelfgeschreven tekst voor waarin hij een levendig beeld schetst van de jongens met en voor wie hij werkte.

Beste mensen,

Men kan zich afvragen: wat wordt er daar gedaan in Lubumbashi- Zaïre? In een land waar de noden zo groot zijn, is op allerlei vlakken veel te doen. Zo zijn de Salesianen van Don Bosco een project begonnen voor de honderden jonge straatkinderen van de stad. Deze jonge straatkinderen komt men in alle grote Afrikaanse landen tegen. Het huis waar deze kinderen nu een onderkomen vinden, draagt de naam 'Bakanja'. Bakanja is genoemd naar een Zaïrese jongen, die enkele jaren terug door de paus zalig werd verklaard. In Bakanja krijgen de straatkinderen onderdak, eten en verzorging. Het is een project voor de armsten, de meest verlatenen en onmachtigsten van de maatschappij. De machthebbers, de ouders, de familie, allen hebben ze afstand genomen van deze kinderen. Ze zwerven zonder doel rond op de markten en pleinen en trachten te overleven door te profiteren van de omstandigheden en diefstal.

De oorzaak, waarom deze kinderen verstoten worden, is te vinden in de miserie van het land, de slechte toestand waarin de mensen moeten leven. Vele ouders zijn verjaagd of gedood omdat ze van een andere stam zijn. De Afrikaanse familie, die vroeger zo aaneensluitend was en een sterke eenheid vormde, is in de steden teloorgegaan.

Die kinderen worden nu door de volwassenen uitgescholden en verschopt. Het zijn immers vervelende gasten die iedereen in de weg lopen omdat ze het nodige moeten zoeken om in leven te blijven.

“Wie is er fout? Wie draagt de schuld?”

De gezaghebbers van het land waar alles op zijn kop staat en waar geen orde en recht meer is?

De ouders? Velen van die straatkinderen hebben geen ouders meer. Ze zijn gedood of verjaagd omdat het Kasaië zijn. Anderen worden uitgescholden voor tovenaars en dit omdat er ongelukken in de familie voorgekomen zijn. Als de gewone man niet meetelt, hoeveel minder nog de kinderen.

Wie is er fout? Als het de gezagdragers niet zijn, als het de ouders niet zijn dan moeten het wel de kinderen zijn. Het feit dat ze geboren zijn, is dat hun fout???

God is er nog, die Zijn goedheid, Zijn begrip en Zijn tederheid in de harten van sommige mensen gelegd heeft. God werkt altijd door de omstandigheden, door de mensen. Zelfs als een moeder het kind van haar schoot zou kunnen vergeten, God vergeet je nooit.

In Bakanja springen de salesianen van Don Bosco, oversten, medebroeders en lekenhelpers en - helpsters in de bres, leggen hun ik-zucht opzij om te helpen en het leed te lenigen, om die sukkelaars recht en leven te geven. Als de groten van de wereld deze kinderen verwerpen, deze kinderen die Gods Geest bezitten en verbonden zijn met Hem, dan kunnen wij die verschoppelingen niet aan hun lot overlaten. Het zijn ook Gods kinderen. Als we daar niet helpen, waar moeten we dan onze christelijke geest laten zien? Het is zeer goed te bidden, naar de zondagsmis te gaan, op bedevaart te trekken... maar we moeten meer doen. God zal ons niet rechtvaardigen wanneer we ons afvragen wie fout is en wanneer we ondertussen niets doen.

Een dag in de Cité des Jeunes

Michel stond elke dag om kwart voor zes op. Dan volgde de misviering met daarna een kwartiertje meditatie. Erna het gezamenlijke morgenmaal samen met de andere medebroeders. Om tien over zeven begon het werk in de ateliers en op de akkers tot half één. Tijdens de voormiddag was het minder warm zodat men dan best fysieke arbeid kon verrichten. Na het middagmaal begonnen om tien over één de theorielessen in de klaslokalen. Voor werk op het land was het dan veel te warm. Externe leerlingen moesten twee uur per dag werken om hun morgenmaaltijd te verdienen en drie uur per dag voor hun middagmaaltijd. Internen werkten 10 uur per dag om hun eten, drinken en slaapgelegenheid te vergoeden.

Michel tussen 'zijn' land- en tuinbouwers in spé.

Aan de leerlingen werd op school in principe niets betaald en zij betaalden in principe zelf ook niets aan de salesianen. Alles en iedereen werd betaald met de opbrengst van de verkoop van de afgewerkte zaken die de leerlingen in de ateliers van de Cité des Jeunes zelf maakten of van de groenten die ze zelf kweekten. Welgestelde blanke kolonialen en Congolezen lieten hun auto's onderhouden bij de mecaniciens van de Cité des Jeunes. Ze kochten er ook afgewerkte meubelen, groenten, fruit en geslachte dieren. De vissen, door de leerlingen met peuren gevangen in de grote visvijvers van de Cité, werden aan derden doorverkocht of op school aan de leerlingen opgediend. De opbrengst van al die producten ging altijd naar de Cité des Jeunes zelf. Met die inkomsten en met de ontwikkelingshulp vanuit Europa kon de Cité al die jaren zichzelf blijven bedruipen.

Wat Michels aandeel als verantwoordelijke voor land- en tuinbouw betreft, ging dat als volgt in zijn werk. Marktvrouwen en individuele moeders kwamen iedere dag 's morgens vroeg de verse groenten of fruit, slachtrijpe dieren of eieren in de Cité ophalen. Ze betaalden ervoor en verkochten daarna de producten met winst op de markten in Lubumbashi ofwel namen ze hun waar mee naar huis om de eigen familie ermee te gerieven.

Michel in volle actie op zijn terrein.

Michels grootste zorg bestond erin erop toe te zien dat zijn inlandse monitoren en zijn leerlingen heel het jaar door werk hadden. Daarvoor had hij een vaste jaarplanning uitgedokterd zodat zowel monitoren als leerlingen wisten wat hun te doen stond. Op die manier leerden ze zelf geleidelijk hoe ze later zelf gestructureerd konden werken en handel drijven. De verkoop van groenten, fruit en kleine huisdieren verliep na zekere tijd zo goed dat de salesianen besloten in de Cité des Jeunes een winkeltje te bouwen waar de

leerlingen de afgewekte producten van de ateliers en de zelf gekweekte verse groenten en fruit aan mensen uit de stad of uit de omliggende dorpen verkochten. Uiteraard bleef toezicht van de salesianen altijd noodzakelijk om misbruiken te voorkomen.

Zelf was Michel van 's morgens vroeg tot 's avonds laat bij de leerlingen. Een lesdag eindigde normaal om vijf uur 's avonds. Tussen vijf en zes uur fietste Michel gewoonlijk nog eens de hele Cité rond om alles te controleren en om de activiteiten van de volgende dag voor te bereiden. Om zes uur was het tijd voor het gezamenlijke avondmaal met zijn medebroeders. De avonden duurden in Congo langer dan hier doordat het daar om zes uur al donker is. Samen met zijn medebroeders besprak hij na het avondmaal de eventuele bekommernissen of de belevenissen van de voorbije dag. Vaak vertrok hij al vroeg naar zijn eigen kamer om schrijf- of leeswerk te verrichten. Hij las ook geregeld artikels over land- en tuinbouw in Nederlands - of Franstalige tijdschriften om op de hoogte te blijven van zijn vak. Een van zijn geliefkoosde avondbezigheden was het lezen van een roman of een documentair boek, bij voorkeur over Congo. In zijn oude dag zag hij er niet tegenop nog Engels te leren via het afspelen van audiocassettes. Ten slotte, voor het slapengaan, wisselde hij nog even van gedachten met één van zijn opgebleven medebroeders. Heel lang duurden die gesprekken niet want de vermoeidheid nam meestal gauw de bovenhand. Iedereen zocht dan de eigen slaapkamer op om zich na het bidden van een rozenhoedje of na een kort persoonlijk avondgebed te ruste te leggen. Ze wisten dat 's anderendaags vroeg een nieuwe gelijkaardige dag als de voorbije op hen wachtte.

De dagen in de Cité geleken heel erg op elkaar. Aan de dagindeling, die ik hierboven schetste, veranderde in de loop der jaren heel weinig. Het leven tijdens het schooljaar deinde er, met uitzondering van de feest- en de sporthoogdagen, rustig of onrustig mee op de natuurlijke voortgang der seizoenen: te droog en te warm in de zomer, te nat in het regenseizoen.

Op de vrije zaterdagen fietste Michel elke week kilometers ver de brousse in naar een groep arme, verlaten ouderlingen in het hospice van Kamalondo, een dorp in de brousse. Ze waren in de steek gelaten door hun familie. Hij bracht voor hen telkens groenten, fruit, kleren, schoenen of andere zaken mee. Ze zagen hem heel graag komen want hij stond hen met woord en daad bij in hun oude dag of bij ziekte. Zijn trouwe bezoeken betekenden telkens

een zonnestraal in hun donker, troosteloos bestaan. De laatste tocht die hij doodziek voor zijn definitieve vertrek naar België ondernam, was naar deze ouderlingen in hun afgelegen broussedorp. Misschien viel dit afscheid hem het zwaarste, want samen met hen was ook hij oud en erg ziek geworden.

Een andere zaterdagse activiteit was zijn bezoek aan de slotzusters Karmelitessen in Lubumbashi. Hij bracht hun telkens groenten mee en hielp hun bij het eigen tuinwerk of met hun pluimvee. Als ze problemen hadden met hun waterpomp of met reparaties dan stond hij altijd dadelijk klaar om hen uit de nood te helpen.

Niet alleen de Karmelitessen maar ook de gevangenen van de Kasapagevangenis liet hij wekelijks groenten uit de tuin en vis uit de visvijvers bezorgen.

De mooiste dag van de week was voor hem de zondag met de druk bijgewoonde misviering. Deze Dag des Heren bracht wekelijks een aangename, geestelijk verrijkende afwisseling in het eentonige arbeidsintensieve ritme van de werkdagen. De zondagsrust garandeerde ruimte voor gebed en gemeenschapsleven. De misviering gaf de salesianen telkens de gelegenheid hun godsdienstige batterijen weer op te laden en hun echte roeping als verkondigers van Christus' boodschap samen met hun gelovige gemeenschap ritueel dansend en zingend te vieren en te beleven. De vieringen hielden de moed erin!

De Congolezen volgens Michel

Michel en zijn medebroeders zijn met de jaren zeer vertrouwd geraakt met de levenswijze en de mentaliteit van de gemiddelde Congolees. In een bandopname van 1990 vertelde hij mij voor de vuist weg het volgende daaromtrent:

Wie daar zoals ik en mijn medebroeders langere tijd verblijft, kan nog moeilijk kwaad worden op deze arme medemensen voor wie leven op de eerste plaats van dag tot dag overleven is. Als blanke westerling Congolees met de Congolezen worden, dat is onmogelijk. De cultuurkloof is te groot. Ze zijn niet gefocust op meer en beter zoals wij, Europeanen. Als ik eens één of een paar dagen weg ben van de Cité, dan moet ik bij mijn terugkeer telkens opnieuw vaststellen dat mijn leerling-boeren de beesten geen of te weinig eten en drinken hebben gegeven. Telkens hebben ze dan een palaver klaar om uit te leggen hoe dat komt. Het komt er altijd op neer dat ze op hun

manier zich uit de slag trekken. Na zoveel jaren onderricht kom ik - mezelf en mijn werk relativerend - tot het besluit: "De eerste Congolese boer moet nog geboren worden!"

Ik bewonder en benijd wel hun levenslust. Iedere kans om de eentonigheid van het dagelijkse leven te doorbreken, grijpen ze aan. Feesten is hun aangeboren. Zingen, dansen, vertellen en palaveren, daar zijn ze meesters in. Ook wat hun godsdienstbeleving betreft, bewonder ik hen. Van nature zijn ze zeer gelovig, ook als ze niet naar de kerkdiensten komen. Wie wel bij misvieringen of kerkelijke feesten aanwezig is, doet dat met volle overtuiging. Urenlang mogen de missen duren en iedereen zingt, danst en bidt mee. Als missionaris voel je aan dat het zaad van het geloof daar in goede aarde valt. Het is volgens mij moeilijk juist af te meten hoe gelovig Congolezen zijn. Zeker is dat velen gelovige zoekers zijn. Anders zouden de ontelbare protestantse sekten er niet zo'n succes hebben. Het inhoudelijke verschil tussen katholiek en protestants geloof interesseert hen in feite niet. Zij geloven zonder veel moeite in de ene, goede God die – naast hun traditionele geesten - over hun leven waakt en hen na dit leven opwacht. Tegelijk is hun leven hier en nu op aarde voor hen het voornaamste. Leven is in de eerste plaats overleven, van dag tot dag. Hun geloof zelf heeft minder rechtstreeks met hun dagelijkse leven te maken. Het is meer iets wat boven hun leven uitzweeft. In die zin geloven ze anders, minder consequent dan wij. Binnen een kerkgemeenschap of apart als individu gedragen ze zich spontaan anders dan in familieverband of als lid van een dorpsgemeenschap of clan.

De katholieke kerk is in hun ogen zeer veeleisend. Zij hebben het daar moeilijk mee maar zij beleven hun katholicisme veel vrijer dan wij. De meesten van hen hebben bijvoorbeeld al kinderen voor ze trouwen. Pas als ze kinderen hebben, trouwen ze voor de staat, maar altijd in overleg met de familie. Die is heilig. Zeer zelden trouwen ze voor de Kerk want als ze dat doen, weten ze dat ze zelf hun vrijheid erg inperken. De Kerk heeft immers veel geboden en verboden. Daar houden de meeste Congolezen niet erg van. Ze behouden liever hun vrijheid. In de stad zijn er wel bepaalde families, bijvoorbeeld van catechisten, die bewust christelijk leven. Er zijn er meer en meer, maar ze zijn nog altijd meer uitzondering dan regel. In de brousse daarentegen komen bewust praktiserende christenen zelden voor.

Het brengen van de offergaven tijdens de misviering.

Daar leeft men nog voort zoals vroeger. Men gelooft er nog sterk aan goede en boze geesten, aan tovenaars en men voelt er zich nog nauw verbonden met de geesten van de voorouders. Hoewel het christelijke geloof voor iedereen in principe hetzelfde is, toch geloven zij – ook als ze gedoopt en bekeerd zijn - heel anders dan wij. In hun cultuur telt vooral 'ik' en 'vandaag'. 'Morgen' en 'de mensen die naast mij staan', dat telt eigenlijk niet. Zichzelf vergeten, zich altruïstisch inzetten voor anderen zoals het christendom voorschrijft, is hun eerder vreemd. Gelukkig komen er stilaan meer en meer mensen voor wie de naaste wel meetelt. Dat heb ikzelf dikwijls mogen meemaken. Het christelijke geloof gaat er vooruit maar langzaam. Hoe dan ook, hun zienswijze op het leven is helemaal anders dan de onze. Ik stond jarenlang in direct contact met die mensen, van 's morgens tot 's avonds. Ik stond met mijn beide voeten in hun werkelijkheid. Ik denk dat ik hen beter aanvoel en versta dan veel journalisten, die over hen schrijven. Zwarten vertellen in principe nooit teveel aan blanken, ook niet aan ons. Er schuilt veel waarheid in hun gezegde: "Wij, zwarten, weten alles van de blanken, maar zij, de blanken, weten niets van ons". Dat is zonder twijfel waar. De kloof tussen hun en onze cultuur is nog zeer diep.

Zelf geloof ik vast dat het goed voor hen is dat wij, missionarissen, hun de goede boodschap van ons geloof brengen. Geloofde ik er als missionaris zelf

niet in, dan had het voor mij helemaal geen zin mijn leven daar met hen te delen.

Als missionaris vind ik het mijn christelijke plicht hen verder te helpen, ervoor te zorgen dat ze zich zowel materieel als geestelijk kunnen ontwikkelen. In het spoor van Don Bosco proberen we in Cité des Jeunes vooral de jongeren te bereiken want zij dragen de toekomst in zich."

Afscheid van Monsieur Michel

Voor alle salesianen, die ooit in Vlaanderen, Wallonië of Congo met hem samenwerkten, was Michel een voorbeeldige plichtsgetrouwe, graag-geziene, sociaalvoelende medebroeder.

Hij leefde eenvoudig, goedlachs, altijd bereid te helpen met een goed woord, een luisterend oor, een helpende hand. Jos Claes, de provinciaal van de salesianen, omschreef hem in zijn homilie bij zijn begrafenis-plechtigheid in Haacht op 22 april 2006 als: *"Een tuinman- missionaris, die de Verrezenen herkende en Hem met zijn leven salesiaans verkondigde"*.

De jongeren en de monitoren van de Cité des Jeunes verloren in Michel een pionier voor wie ze een enorme waardering en dankbaarheid voelden. Voor hen was en blijft hij voor altijd met hun eigen woorden 'Monsieur Michel'. De huidige directeur van de Cité des Jeunes, E.H. Jan Zwarthoed schreef me dat "de huidige verantwoordelijke van de afdeling land- en tuinbouw, veeteelt en visvijvers door Monsieur Michel gevormd is en dat niet onder stoelen of banken steekt. Hij heeft één droom: de afdeling Tuin, Vee en Vis weer op peil te brengen zoals "dans le temps de Mr. Michel". Overal waar je oud-leerlingen van de land-, tuin- en visafdeling van de Cité des Jeunes tegenkomt, is het met dezelfde fierheid dat ze zeggen: "Mr. Michel nous a appris beaucoup."

Op bezoek bij de oudjes in de brousse.

In de Cité organiseerde men voor hem een plechtige herdenkingsmis. In de homilie getuigde een Congolese medebroeder, die hem sinds 1968 kende, over hem:

“Il a vécu en travaillant pour les autres, avec zèle et amour, le vrai amour, fait de faits et non pas de trop paroles.” Zijn belangrijkste karakterttrek in de ogen van de Congolezen was blijkbaar zijn enorme werkkracht. De predikant staaft dat met volgende woorden :

“Il aimait dire: “Le développement d’un pays dépend surtout du travail bien fait. Il faut travailler dur.” Le 'fainéantisme' était pour lui un péché grave. Il pouvait parfois devenir désagréable pour certains mais finalement ses paroles étaient comme un médicament amère, oui, mais salutaire”. “Son travail n’ était pas fait n’ importe comment. Il avait le souci sérieux de professionnalisme dans son travail.” “Monsieur Michel n’était pas seulement un travailleur manuel, il aimait aussi le travail intellectuel. Ce fut un homme de culture et à la pointe des nouvelles technologies” “Sans doute Mr.Michel avait bien suivi le conseil de Don Bosco: “Travail, travail, travail”.

Zijn Congolese medebroeder Pierre Cilaka, aanwezig op de begrafenis in Haacht, besloot zijn afscheidsbrief met de woorden:

“Monsieur Michel s’ était consacré à Dieu pour les autres, particulièrement les jeunes pauvres de la Cité des Jeunes. Dieu qui voit dans le secret le lui revaudra”.

Al die lovende woorden bewijzen volgens mij dat Michel in de Cité des Jeunes allesbehalve een onbekende bekende was zoals in Lotenhulle. Wel integendeel! Voor de jongeren daar was onze Lootse Michel zonder twijfel een notabele, een 'monsieur'.

Het einde

38 jaar lang, van 1968 tot 2006, heeft Michel zich onverdroten in de Cité des Jeunes voor de straatjongens van Lubumbashi ingezet. Verscheidene keren kreeg hij af te rekenen met malaria, een ziekte die zijn gezondheid en werkkracht meermaals sterk ondermijnde. Telkens wanneer hij de ziekte met medicatie overwonnen had, ging hij met nieuwe moed opnieuw aan de slag. Klagen was niet aan hem besteed. Zoals het bij veel missionarissen het geval is, voelde hij zich met de jaren meer en meer vervreemd, nergens nog echt thuis. In Congo bleef hij hoe dan ook een blanke en hier, in het rijkgeworden Vlaamse moederland, kon hij nog moeilijk aarden.

Tijdens de laatste jaren van zijn leven kreeg hij daarbij nog af te rekenen met een slepende ziekte. Lichamelijk kreeg hij het moeilijker en moeilijker. Toch kon hij het na zijn vakantie in 2004 niet laten opnieuw te vertrekken, weer naar zijn Cité des Jeunes. Tot het laatst bleef hij 'ja' zeggen tegen zijn opdracht als missionaris. Zijn positieve levensinstelling vatte hij op 27 september 2005 eerlijk eenvoudig samen in één van zijn laatste brieven aan zijn zus Irène.

Op bezoek bij zijn geliefde zus Reineke.

“Het leven is een gok en men moet wel een beetje geluk hebben. In het huwelijk of in het klooster, overal zijn er mooie en minder goede kanten. Voor

mezelf ben ik steeds zeer tevreden geweest. Zestig jaar salesiaan: het is een heel mensenleven. Klagen mag en kan ik niet. Overal is het gelukt: in Groot-Bijgaarden, Farnières, Vremde en nu bijna 38 jaar in Lubumbashi. Een uitbinker, een hoogvlieger ben ik nergens geweest, maar steeds heb ik mijn beste krachten ingezet voor wat er te doen was. Ze hebben nooit moeten klagen over mij. Mijn godsdienstoefeningen heb ik steeds trouw verricht. Ik was er met en voor mijn medebroeders. Zeker moet ik de Heer danken voor al het goeds dat ik kon doen en waarin Hij me geholpen heeft. Ik heb een schoon leven gehad en ben er zeer tevreden over.”

Toen hij in de lente van 2006 doodziek naar België weerkeerde, konden de dokters in de kliniek hem niet meer helpen. De laatste week bracht hij in de missieprocuur van de salesianen te Boortmeerbeek door. Deze aankomst in Boortmeerbeek had hij zich 19 jaar eerder heel anders voorgesteld. In een brief van 9 augustus 1987 aan zijn nicht Christiane Van Rijsse, schreef hij: *“Van Boortmeerbeek droom ik wel eens. Me daar rustig met de tuin gaan bezighouden: een hond, een paar konijnen, wat kuikens en geen zenuwslopend werk meer. Geen overbelasting van waterpompen, die het niet meer doen. Geen sleutels hele dagen in de zakken. Geen zorgen meer over hoe kom ik aan zaad voor de tuin of aan het nodige mengsel voor het eten van de dieren. Maar ondertussen doen we toch maar voort. Zolang men gezond is en het werk nog aankan, doet men verder!”*

Op Witte Donderdag 2006 kon hij niet meer verder. Samen met zijn zus Irène, heb ik in Boortmeerbeek afscheid van hem genomen. Totaal verzwakt verliet hij toen nog een laatste keer zijn ziekbed. Gearmd, tussen Irene en mij, is hij met ons naar de gastenkamer gesukkeld om er samen een laatste kop koffie te drinken. De avonddienst met de voetwassing kon hij niet meer meemaken omdat hij teveel afzag. Op Goede Vrijdag is Irène hem nogmaals met enkele familieleden gaan bezoeken. Hij kon toen bijna niet verstaanbaar meer spreken. De provinciaal heeft hem dezelfde dag de ziekenzalving toegediend. Zijn laatste typisch salesiaanse woorden waren: *“Bij Don Bosco heb ik altijd goed mijn werk gehad”*.

Hij overleed de avond van Stille Zaterdag, met Pasen in zicht. De begrafenisdienst voor familie, vrienden en kennissen had plaats in de O.L.V. van Altijddurende Bijstandkerk in Haacht-Station. Het graf van Michel kan men bezoeken op de salesiaanse begraafplaats van het kerkhof van Hever.

Pauselijke gelukwensen.

Zijn goede vriend salesiaan Louis Denekens schreef voor zijn gedachtenisprentje dit gedicht, waaruit blijkt dat Michel, op zijn Vlaams gezegd, 'een-boom-van-een-mens' was.

De tuinman van de Heer

*Een boom van 78 ringen.
De kruin hoog hemelwaarts gedragen,
met wijde takken: één behagen!
Zo zijn er van die mooie dingen.*

*Vogeltjes komen erin schuilen.
Er is eten en ook slapen
voor wie berooid is of verlaten.
Striemen mag de regen en de winden huilen.*

*De jaren gaan, de boom gaat dood.
Velen die de boom betreuren.
Vooral zij die hem geheugen
als een veilig toevluchtsoord.*

*In de tuin, verloren op het gras,
tussen planten, bloemen, bij de boom:
"Michel", fluisteren we met schroom,
"laat ons nu samen kijken...hoe goed het was!"*

Bronnen

Gerard van Drespat, *Een stuk van mijn leven*, gedrukt door de technische school Salama, Lubumbashi, 1993.

Interview met Michel Van Rijssel, Lotenhulle, 6 augustus 1990.

Tekst van de homilie door E.H. Jos Claes, Provinciaal van de Vlaamse salesianen, Haacht, 22 april 2006.

Gedachtenisprentje van Michel van Rijssel.

Gesprekken met en familiedocumenten van Irène en Christiane Van Rijssel

Tekst van Pierre Cilaka, voorgelezen op Michels begrafenisplechtigheid in de kerk van O.L.V. van Altijddurende Bijstand te Haacht-Station, 22 april 2006.

Tekst van de homilie, voorgelezen door een inlandse salesiaanse medebroeder tijdens de herdenkingsmis in Lubumbashi op 22 april 2006

DF-Spiegel. Tijdschrift van het Davidsfonds Lotenhulle-Poeke (1983-2006).

W. Van Doorselaer en Aurèle Looman, *De Langzame Haast van Pater Bontinck. Een historicus op missie in het hart van Afrika*, Arte Libro, 2005.

Met dank aan Marc Van Acker voor de bewerking van de foto's en aan de Eerwaarde Heren Jan Zwarthoed, Cor Anthonissen, Albert Sabbe voor de aanvullingen en aan E.H. Rik Biesmans voor de correctie van de eindtekst

Arnold Strobbe
Lotenhulle

ENKELE TOEVALSVONDSTEN BETREFFENDE HET LAND VAN NEVELE

De doodslag op Jan van Hulle in 'den Blinden Hane' (1687)

(Bron: Rijksarchief Gent, Baronie Nevele, nr. 6 - Vonnis F. van Maldeghem.)

Op 12 augustus 1687 waren de bezoekers van de herberg “den Blinden Haan”¹ te Sint-Jans-Leerne, gehouden door Joannes van Beversluys, getuigen van een doodslag. Het slachtoffer was Jan van Hulle, “officier” (d.i. politieagent) van de parochie Hansbeke. De dader was iemand van diezelfde parochie, m.n. Ferdinand van Maldeghem fs. Jacques, geboren in Hansbeke en ongeveer 31 jaar oud (° ca. 1656). Tussen hen beiden was een twist uitgebroken, die eindigde op een handgemeen. Van Maldeghem bracht de officier “met een bloot broodmes met een zwart heft een grote wonde ofte kwetsuur” toe in de linkerkant van de onderbuik, waarna zijn slachtoffer terstond ter aarde viel en zeer kort daarna overleed. De dader werd aangehouden door de officieren van het Land van Nevele en naar de gevangenis van de gelijknamige baronie overgebracht. De plaats van de doodslag ressorteerde immers onder de rechtsbevoegdheid van het Land van Nevele. En het was dan ook voor het Leenhof van Nevele, bevoegd voor moordzaken, dat het “proces crimineel” werd gehouden, op vordering van Philippe de la Roije, de baljuw van het Leenhof. De “mannen van leene vanden Hove”, na raadpleging van rechtsgeleerden in de Raad van Vlaanderen in Gent, veroordeelden de dader om “op de plaetse der voornoemde stede (= Gent] gheëxecuteert te worden metten sweerde”. Onthoofding met het zwaard dus. Zijn goederen werden verbeurd verklaard en geconfisqueerd. Datum van het vonnis: 20 september 1687, veertig dagen na de feiten. Justitie werkte snel en efficiënt in die dagen. En de uitgesproken straf moest een afschrikkende werking hebben.

¹ Over de herberg “de Blinde Haan”, gelegen langs “den rechten herrewegh van Ghendt op Deynse” (1719), zie: N. Kerckhaert, *Oude Oostvlaamse huisnamen*, dl. 1 (Gent, Prov. Cultuurdienst, 1977; reeks Cultureel Jaarboek-Bijdragen, nieuwe reeks, nr. 4), p. 55. Zie ook: N. Kerckhaert, *Kroniek van Bachte-Maria-Leerne* (1975), p. 222. Bij De Potter-Broeckeaert, *Bachte-Maria-Leerne* (1869), p. 11, wordt deze herberg ook vermeld in 1750.

Nog over de herberg “den Blinden Hane” in Sint-Jans-Leerne (1687)

(Bron: Rijksarchief Gent, Baronie Nevele, nr. 6 - Rekwest Jan van Beversluys.)

Een van de gevolgen van een doodslag in een herberg bestond erin dat ze gedurende een bepaalde tijd (gewoonlijk minimum een jaar) gesloten werd. Deze maatregel was immers voorgeschreven door het koninklijk plakkaat van 1 juli 1616. Het artikel 4 ervan verbood aan de uitbaters van het huis waar een doodslag had plaatsgevonden, “herberg te houden en er wijn of bier te schenken in de periode van drie (*sic*) jaren daaropvolgend”. Maar er kon wel rekening gehouden worden met eventuele verzachtende omstandigheden.

De waard en de waardin van “den Blinden Haan”, de 23-jarige Joannes van Beversluys en zijn 29-jarige vrouw Adriana vander Linden, werden dan ook door de bovenvermelde maatregel getroffen. Op 7 oktober 1687 dienden ze bij de diensten van Zijne Koninklijke Majesteit te Brussel een aanvraag in om toch de uitbating van hun herberg te mogen voortzetten (“de leur consentir qu’ils peuvent continuer de tenir taverne à l’enseigne du Cocq Aveugle, située sur le grand chemin dans la paroisse de Saint-Jean Leerne”).

In hun rekwest zetten ze nog eens uitvoerig de voorgevallen feiten uiteen. Daaruit bleek dat de voorgeschiedenis van de doodslag op de Hansbeekse officier Jan van Hulle op 8 augustus 1687 zich eigenlijk in een andere herberg had afgespeeld. Ziehier wat vooraf gebeurd was.

Jacobus le Febure en Jan van Hulle, allebei sergeanten van het dorp en de heerlijkheid Hansbeke, waren gaan jagen op de gronden van de voornoemde heerlijkheid, gelegen in de parochie van Sint-Jans-Leerne. Daar hadden ze o.m. Joannes van Beversluys en nog andere jagers uit het Land van Nevele aangetroffen. Na gezamenlijke beëindiging van de jacht waren ze in alle vriendschap naar een herberg - “de Sterre” in Leerne? - getrokken (“conjointement ayant quitté la chasse, sont allés en toute amitié à la maison et héberge de Livin Cannoot”). Daar hadden ze zich met het bolspel vermaakt (“joué aux boules”) en enkele potten bier gedronken. Rond zeven uur ’s avonds had het jagersgezelschap de herberg van Lieven Cannoot verlaten en zich begeven naar “den Blinden Haan”, de herberg van Joannes van Beversluys. Daar was, een paar uur later, twist gerezen tussen Jan van Hulle en Ferdinand van Maldeghem. Maar Joannes van Beversluys - althans volgens zijn eigen verklaring - zou er toch in geslaagd zijn de twistenden tot kalmte te brengen (“appaisé”). Om negen uur ’s avonds zouden de beide opponenten, in het gezelschap van ene Frans Geryn, de herberg verlaten hebben en het zou op straat, buiten de herberg, geweest zijn dat Ferdinand

van Maldeghem aan Jan van Hulle de dodelijke steek had toegebracht. De bedoeling van het betoog van de waard van “den Blinden Haan” is duidelijk: het was niet (alleen) in zijn eigen herberg dat men gedronken had; dat was al begonnen in een andere herberg, elders, en in zijn eigen herberg had hij de twistenden tot bedaren kunnen brengen; en de doodslag was niet in, maar buiten zijn herberg, op straat, gebeurd. Vandaar zijn verzoek om toch voort zijn herberg te mogen uitbaten, zonder sluiting bij wijze van bestraffing. Of hij effectief die toelating heeft verkregen, blijkt niet uit het Nevelse dossiertje zelf. Hoe dan ook, enkele jaren later is de herberg toch al in andere handen gekomen². Of de krijgsverrichtingen en andere oorlogsellende tijdens de Negenjarige Oorlog (1688-1697) in die wisseling van uitbaters hebben meegespeeld, is ons niet bekend.

Een rekwest van de inwoners van Bachte en Zeveren (1690)

(Bron: Rijksarchief Gent, Baronie Nevele, nr. 6)

Het hiernavolgende echter heeft wel degelijk te maken met de hierboven vermelde oorlog. In de tweede helft van het derde oorlogsjaar 1690 (het archiefdocument is evenwel niet gedateerd) richtten de inwoners van Bachte en Zeveren zich tot de Koninklijke Majesteit om vrijstelling van belasting te bekomen. Zij betogen in hun rekwest “dat de troupen van Vranckrijck onder het commande vanden hertogh van Lutzenbergh³ aldaer sijn commen camperen den 22en mej ende vertrocken den 16en junij 1690, gheduerende welcken tijt sij de insetenen hebben *ghenomen alle hunne bestialen, meubelen ende vruchten, mitsgaders te neder gheworpen alle de huijsen, schueren ende stallijngnen*, daarvan de materialen verbrant ende al het haut ende boomen groot ende cleen afghecapt”. Na dat kampement, dat 26 dagen had geduurd, was er nagenoeg niets meer overgebleven dan

² De volgende uitbaters waren: in 1694: Jan van Renterghem fs. Pieters, 29 j. oud (RAG, RvVI. 8573); in 1697: Joos de Wulf fs. Jacques, ± 40 j. oud (RAG, Oudburg 2213); in 1719: Franciscus Adams (RAG, Oudburg 102). Zie ook: *K.O.K.-Jaarboek Deinze* (1980), p. 146.

³ Met de “hertogh van Lutzenbergh” is bedoeld de Franse maarschalk François-Henri de Montmorency-Bouteville, duc de Luxembourg (1628-1695), aanvoerder van de troepen van Louis XIV; hij zegevierde driemaal opeenvolgend over de Verbonden Legers (van Spanje, Engeland en de Nederlandse Republiek) onder Willem van Oranje, nl. in Fleurus (1690), Steenkerke (1692) en Neerwinden (1693). Hij werd bijgenaamd “le Tapissier de Notre Dame”, omdat hij de Parijse kathedraal met talloze buitgemaakte krijgsvaandels had behangen.

alleen maar op weinige plaatsen een stukje of deeltje van een huis of schuur. De ingezetenen, “gheene woonste vindende ofte plaetse onder de welcke sij hun [= zich] konden bevrijden vande injurie van de locht” [= het ongemak van de open lucht], sijn vertrocken ende de parochie gheabandonneert”, terwijl alle landerijen braak zijn blijven liggen.

Wegens de onnoemelijk grote schade die aldus zij geleden hebben vragen de inwoners van Bachte en Zeveren aan de Koninklijke Majesteit “vrijdom van alle uijtsendijnghe[n] vande Casselrije” [= kasselrijbelastingen], en dit liefst maar voor een periode van vier jaar. Of zij met hun rekwest (enig) resultaat hebben behaald, is ons niet bekend, maar het lijkt ons twijfelachtig.

Oorlogsschade aan de herberg “den Hert” in Sint-Martens-Leerne (1705)

(Bron: Rijksarchief Gent, Archief van de Indaginge van de Luitenant-Civil, nr. 300 - Dossier Pieter Reybrouck, dd° 15 mei 1705.)

Aan de herberg “den Hert” in Sint-Martens-Leerne, uitgebaat door Pieter Reybroeck⁴, werd tijdens de Negenjarige Oorlog (1688-1697) enorme schade toegebracht en het heeft lange jaren geduurd vooraleer de schade kon hersteld worden. Dit vernemen we uit een dossier, op naam van Pieter Reybroeck, behandeld voor de rechtbank van de Indaginge van de Luitenant-Civil te Gent.

Op verzoek van de herbergier, als eiser terzake, werd zijn dossier voor opgelopen oorlogsschade in 1705 behandeld voor de voormelde rechtbank, waar uiteraard eerst een onderzoek (“enkwest”) werd ingesteld. Daarbij werden enkele getuigen gedaagd, die hierover een verklaring konden

⁴ Pieter (van) Reybroeck († Sint-Martens-Leerne 18.06.1724) is omstreeks 1710 gehuwd met Barbara Wensch (ook Wens, Wenckx, Weyns) met wie hij zes kinderen had, geboren tussen 1712 en 1721. Twee maand na zijn dood al hertrouwde zijn weduwe op 19.08.1724 met Norbertus vande Keirckove en ze overleed zelf twaalf jaar later († Sint-Martens-Leerne 18.06.1736). In de herbergenlijst van de Gentse Oudburg uit 1719 vinden we de herberg als volgt beschreven: “de eerste heirberghe [is] gheenaemt *den Hert*, bewoont by Pieter van Reybrouck” en is gelegen “op den heirwegh van Ghent naer Deynse”. In hetzelfde archief van de Gentse “Indaginge” (nr. 326: Sententies 1713-1727) is een vonnis bewaard betreffende dezelfde Pieter Reybrouck te Sint-Martens-Leerne, die als eiser bij rekwest van 19.12.1712 betrokken is in een zaak (betreffende verkoop van goederen) tegen jonkvrouw Catharina Maeghermans, verweerster (sententie van 12.04.1713).

afleggen. De vijf opgeroepen getuigen waren allemaal dorpsbewoners van Leerne:

1. Laureins de Backere fs. Pieters, ca. 47 jaar oud, landsman te Sint-Martens-Leerne en schepen van de heerlijkheid van Gampelaere, inclaverend in de parochie Leerne.
2. Pieter van Damme fs. Jooris, ca. 40 jaar oud, ook landsman te Sint-Martens-Leerne.
3. Jan Dhaenens fs. Lievens, ca. 38 jaar oud, landsman, timmerman en strodekker te Sint-Martens-Leerne; hij was ook, net als de eerste getuige, schepen van de heerlijkheid van Gampelaere.
4. Lieven van Maldeghem fs. Philips, ca. 42 jaar oud, timmerman te Sint-Martens-Leerne.
5. Jan de Wannemaeckere fs. Pieters, 31 jaar oud, (stro)dekker van stiel, wonende te Sint-Martens-Leerne.

Uit hun verklaringen kunnen we, kort samengevat, het volgende opmaken. De beide schepenen van de heerlijkheid van Gampelaere, m.n. de Backere en Dhaenens, hebben in 1704, in het gezelschap van een timmerman en een strodekker, een "visitatie" gedaan (d.i. een inspectiebezoek ter plaatse) om de materiële toestand van het huis - vijf jaar na de afloop van de oorlog - vast te stellen. Zij hebben geconstateerd dat het huis "in den voorgaenden oorloge heeft onderstaen groote ruïne" en dat het aldus "van tyt tot tyt" (= geleidelijk aan) is vervallen". In dat jaar 1704 stond het nog zonder enige dagbedekking, waaraan er "beth dan 3000 geluy stroot ontbraecken omme allemael droog gestelt te worden ende te weeren waeter en wint". Dit is alleszins duidelijk genoeg als staat van bevinding. Welke uitspraak (inzake schadevergoeding - en desgevallend ten laste van wie?) de Luitenant-Civil uitspraak heeft gedaan, is ons evenwel niet bekend.

dr. Paul Huys

MERENDREE, OKTOBERDAG 1918, EEN GETUIGENIS

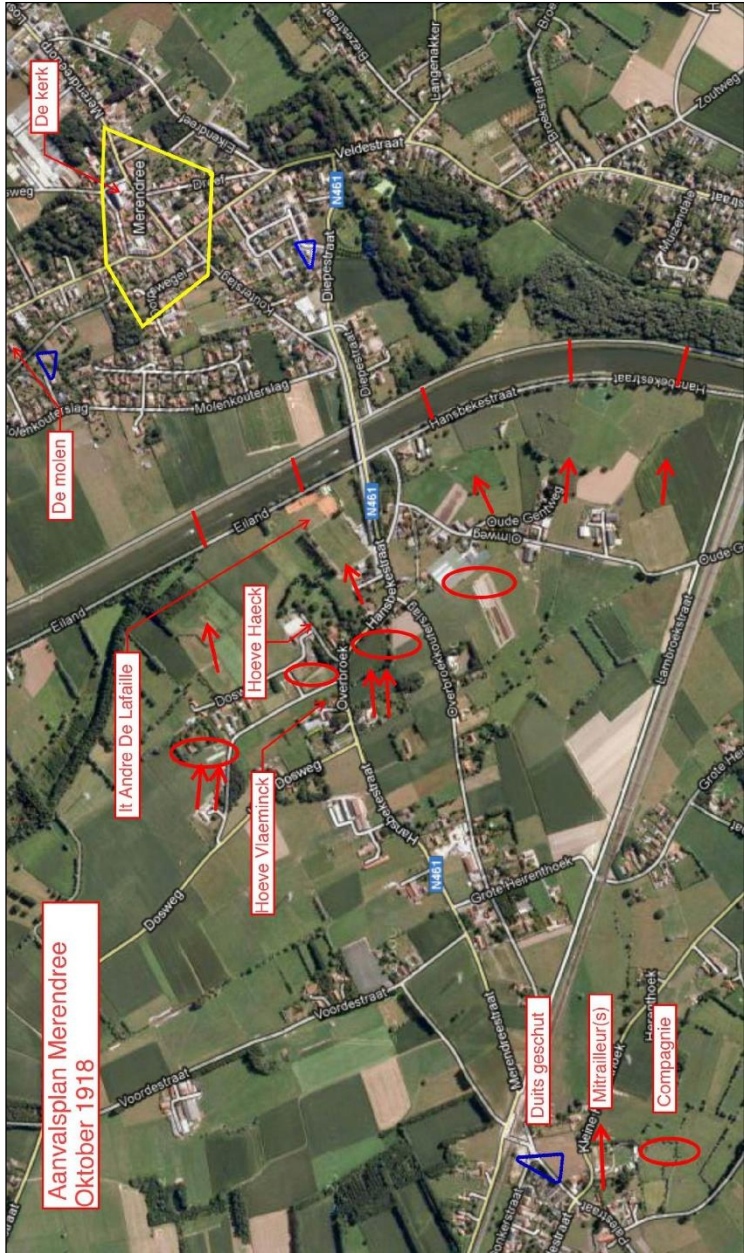
Het was de gewoonte om als kleine jongen van 10 jaar op bezoek te gaan bij grootvader. Regelmatig bleef ik daar ook overnachten. Bij bedtijd kreeg ik steevast een kruisje op het voorhoofd met de woorden: “God zegene u en beware u van den duvel en van den Duits”. Tijdens de koude winterdagen, gezeten rond de Leuvense stoof, vertelde hij vaak over zijn jeugd en belevenissen. Het

volgende verhaal van *den Duits* is mij steeds bij gebleven...

Mijn grootvader Jules Vlaeminck, (°10/12/1907-†23/7/1990) was de derde zoon van Petrus Vlaeminck (°25/3/1858-†23/09/1926) en Emma T’hoofd (°8/3/1864-†27/12/1953). Jules had nog twee oudere broers: Maurice (°25/11/1898-†11/8/1958) en August (°9/4/1903 -†23/10/1986). Het gezin telde ook twee dochters: Judith en Irma (°13/2/1900 - †8/7/1984). Het gezin bezat de hoeve gelegen Merendreestraat 21; die hoeve is nu eigendom van André Vlaeminck, zoon van Maurice Vlaeminck. De familie was in het voorjaar van 1914 van Lotenhulle naar Merendree verhuisd.

Het verhaal speelt zich af in de laatste dagen van de Eerste Wereldoorlog. In oktober 1918 trok het Duitse leger zich terug achter het Schipdonkkanaal. Er werden stellingen aangelegd ten oosten van het kanaal, bruggen werden opgeblazen. Alles wat nuttig kon zijn als uitkijkpost, zoals de kerktoren van Zomergem, werd vernield. De bevolking ten oosten van het kanaal en dus ook de dorpsbewoners van Merendree, werden door de Duitse bezetter geëvacueerd¹. De bewoners van de westelijke kant van het kanaal liet men ongemoeid. Op de westelijke kant hadden de Duitsers een paar voorposten die bij het eerste contact snel over het kanaal trokken. De Duitse artillerie stond verspreid langs het kanaal gecamoufleerd opgesteld. Zo stond er een kanon verdekt opgesteld voor de molen van Steyaert in de huidige Veldestraat 132. Een tweede stuk stond ten noorden van de muur van het

¹ Zie het relaas van Gilbert Waelput, 11 Novemberherinneringen 1914 Nach Paris! 1918 Nach Berlin, in *Het Land van Nevele*, jg. 19 (1988), afl. 4, p.284-287 en in jg. 39 (2008), afl. 4a, p. 48-50.

kasteel Kervyn, ongeveer ter hoogte van de huidige Jan Burssestraat.

Omdat de familie, tot de Kalebrug werd opgeblazen, het dorp had bezocht, had Petrus kennis van al deze militaire activiteiten. Er waren duidelijk weer moeilijke tijden op komst.

Het Belgisch leger achtervolgde het Duitse leger en vanaf 20 oktober bereikten de Belgische troepen het Schipdonkkanaal. De soldaten legden snel contact met de lokale bevolking. De huizen en de kelders van de boerderijen waren aangename stopplaatsen voor de vele koeriers die berichten van het front naar het hoofdkwartier in Hansbeke brachten. Zo'n stopplaats betekende niet alleen beschutting maar soms ook een boterham met een bord pap.

Vanuit Hansbeke verplaatsten de koeriers zich, vaak met de fiets, tot aan de dubbele bocht en de hoeve Vlaeminck (zie kaart). Vandaar gingen ze, na een korte rustpauze, te voet in de richting van de frontlijn die langs het kanaal liep.

Petrus probeerde ook informatie in te winnen: was een evacuatie op handen? Was het veilig om te blijven?

Op 20 oktober was Hansbeke bestookt door de Duitse Artillerie en Britse vliegtuigen hadden de stellingen aan het sas van Merendree gebombardeerd. De oorlog en het krijgsgeweld kwamen wel heel dichtbij. De Belgische soldaten waren zeer optimistisch. Na de doorbraak bij het bos van Houthulst, hadden de Duitse troepen niet direct veel tegenstand meer geboden. In tegendeel het begon een chaotische vlucht richting Duitsland. Een evacuatie was niet nodig, het zou allemaal maar een paar dagen duren. "Blijf in uwen kelder zitten als het te erg wordt", was het advies. Petrus was ook niet geneigd om te vluchten. De oogst was binnen, de dieren stonden op stal. De verhalen over plunderingen van de eigendommen door Duitse en zelfs Belgische soldaten gaven de doorslag om te blijven.

De Duitse troepen hadden hun artillerie ter beschikking en ook een redelijke voorraad munitie, o.m. een ruime voorraad chloorgasmunitie die reeds gebruikt werd bij de beschieting van Hansbeke op 20 oktober. Vanuit de uitkijkposten op de kerktoren van Merendree en de molen Steyaert zagen ze regelmatig beweging rond een paar boerderijen, gelegen aan de weg naar Hansbeke.

Zichtsveld van de Duitsers, rechts de schuur van de hoeve Haeck.

Omdat zij vermoedden dat daar een Belgisch hoofdkwartier was ingericht, besloten ze om deze huizen te bestoken. De boerderij van Arthur Haeck (zie kaart), gelegen aan de Dosweg, werd volledig vernield. De boerderij van Vlaeminck (zie kaart) werd niet al te zwaar beschadigd. Naast springgranaten gebruikte de Duitse artillerie ook chloorgasgranaten. Door de lage temperatuur had het gas minder effect in het open veld. Maurice die buiten aan het werk was, kreeg zo slechts een kleine hoeveelheid binnen. De kelder van het woonhuis echter vulde zich langzaam met het giftige goedje. Omdat moeder Emma en de dochters in de kelder waren gevluht bij het begin van de beschieting kwamen zij het eerst in problemen. In paniek vluchtte de familie naar Hansbeke en liet have en goed achter. In Hansbeke werden ze opgevangen door de Belgische militaire overheid. Omdat er een aanval werd gepland voor 30 oktober waren alle inlichtingen over de vijand welkom. Alle vluchtelingen werden in de buurt van het hoofdkwartier verzameld en later ondervraagd. Een van de soldaten herkende de boer, tenslotte was hij er recent nog op bezoek geweest als boodschapper. De soldaat, een boerenzoon, had te doen met de tegenslag van deze vriendelijke mensen. Hij fietste op eigen houtje terug naar de boerderij en maakte daar in de stal de dieren los, het grootste bezit van de familie. Hij sprong weer op de fiets en dreef de dieren over de weg naar Hansbeke.

De oudste zonen kregen de opdracht om de dieren te verzamelen en samen met de jongste dochter bij familie onderdak te zoeken. Zij trokken in bij een nicht van moeder Emma die een café open hield aan Aalter Brug. Dochter Irma werd in het hospitaal te Aalter opgenomen. Zij had zeer te lijden van het inhaleerde gas.

Ondertussen werd Petrus door de militaire overheid op het hoofdkwartier ondervraagd. Omdat Petrus ongeletterd was, had hij zijn jongste zoon Jules, die wel kon lezen en schrijven, meegenomen. De officier had vooral interesse in de posities van de vijand op de oostelijk oever van het kanaal. Petrus kon hierover wel het een en het ander vertellen. De officier vroeg om de plaatsen waar het geschut stond, aan te wijzen op de kaart. Jammer genoeg kon geen van beiden de kaart lezen. Petrus beschreef vervolgens de route vanaf Hansbekedorp tot aan de opstelling van het stuk Duits geschut. De officier volgde met de vinger op de kaart deze beschrijving. Er werd een bericht opgemaakt voor de voorwaartse artilleriewaarnemer aan het front met de vraag of de opgegeven positie binnen zijn gezichtsveld lag. Na de ontvangen bevestiging kreeg de Belgische artillerie het bevel de positie te bestoken en na een paar correcties van de waarnemer kreeg het stuk een voltreffer.

Merendree: het zichtsveld van de artilleriewaarnemer.

Begin november keerde de familie terug naar de woonst. Enkel Irma bleef nog een geruime tijd in het hospitaal. Zij is nooit volledig van haar verwondingen hersteld. De littekens op de longen veroorzaakt door het chloorgas waren ongeneeslijk. Tot aan haar dood heeft zij steeds last gehad van chronische bronchitis en hoestbuien.

De beschadigingen aan de boerderij was in verhouding met de omliggende boerderijen niet zo groot.. Omdat de springgranaat niet ontplofte (niet werkende schokbuis) bleven de dakstoel van het huis en de stalling intact. Enkel het dak van de stalling en het huis werden beschadigd door het gebruik van gasgranaten² (zie foto).

Hoeve Vlaeminck: de stalling met op de achtergrond de hoeve Haeck.

Buurman Noë Focquaert, een man met meer dan gemiddelde lef, heeft het niet ontplofte tuig in een put gerold en vervolgens gevuld. Voor zover geweten is dit tuig nooit verwijderd.

De huidige bewoner André Vlaeminck bevestigt dit vermoeden. Volgens zijn getuigenis lag de granaat achter het woonhuis in de moestuin en niet vlak naast de gevel. Op die plaats staat nu de werkplaats.

² Gasgranaten ontploffen boven de grond en hebben een kleinere explosieve kracht omdat de inhoud van de granaat anders is. Gasgranaten verspreiden naast gas ook granaatscherven; de gevolgen zijn te vergelijken met die van een schrapnelgranaat.

Hoeve Vlaeminck: het witte dak is de werkplaats.

ALEX DHONDT
Merendree

NEVELE EN DE WERELDTENTOONSTELLING TE GENT IN 1913

De vorige tentoonstellingen

De vooruitgang van de techniek en de verbeterde kennis van de wereld bij het grote publiek leidden in de negentiende eeuw tot een serie internationale tentoonstellingen. Zo was er in 1844 een grote industriële tentoonstelling in Parijs. Een andere in Londen in 1851 kende een enorme volkstoeloop: zeven miljoen mensen bezochten het gebeuren minstens één maal. Het 'Bureau International des expositions' erkende deze expo in 1928 als de eerste universele wereldtentoonstelling. Er was een tweede expo in Londen in 1862.

Er volgden meerdere exposities in diverse steden. Zo waren er tentoonstellingen in Parijs in 1855, 1867, 1878, 1889 en 1900. Voor de wereldexpo van 1889 werd de Eiffeltoren gebouwd. Tijdens de wereldtentoonstelling te Wenen in 1873 brak cholera uit. Barcelona nodigde uit in 1888. De nieuwe wereld maakte kennis met het gebeuren in Philadelphia (1876), Chicago (1893) en Louisiana (1904). Deze laatste uitgave viel samen met de derde olympische spelen. Melbourne organiseerde in 1880. Er kwamen tentoonstellingen in Milaan (1906) en Turijn (1911). Heel wat exposities werden later niet als universeel erkend.¹

In 1885 en 1894 waren er wereldtentoonstellingen in Antwerpen. Ze werden gehouden op de terreinen rond het Zuid en exposeerden o.a. een Congolees dorp. De tentoonstelling van 1885 viel trouwens samen met de oprichting van de Congo Vrijstaat. Van 10 mei tot 8 november 1897 had de twaalfde universele wereldtentoonstelling in het Brusselse Jubelpark plaats. Door plaatsgebrek kwam er een site in Tervuren. In die gemeente werd het Paleis der Koloniën gebouwd dat volledig in het teken stond van de Congo Vrijstaat. Na de tentoonstelling is dit het Koninklijk Museum van Midden-Afrika geworden.

De viering van 75 jaar België in 1905 was aanleiding voor de vijftiende wereldtentoonstelling te Luik. In het toen gebouwde 'Palais des beaux arts' is thans het 'Musée d'art moderne et d'art contemporain' gevestigd. Van 23

¹ <http://nl.wikipedia.org/wiki/Wereldtentoonstelling>

april tot 1 november 1910 was er een nieuwe expo in Brussel. Door een brand werden op 14 en 15 augustus 1910 meerdere paviljoenen vernield. Telkens waren er meer dan vijftig deelnemende landen en werden er miljoenen toegangstickets verkocht.

De verfraaiing van Gent

Voor de wereldtentoonstelling van 1913 in Gent werden in de stad belangrijke werken uitgevoerd. Van 1898 tot 1909 werd het postgebouw opgetrokken naar het ontwerp van architect Louis Cloquet. De beeltenis van 23 toenmalige staatshoofden werden in de gevel verwerkt. Boven de hoofdingang aan de Korenmarkt werden de Belgische koningen afgebeeld. Een aantal fraaie oude huizen werden gesloopt. Van 1910 tot 1912 bouwde dezelfde architect het nieuwe stationsgebouw Gent-Sint-Pieters voor de ontvangst van de verwachte bezoekers. 'Het Museum van Schone Kunsten verdubbelde in oppervlakte. Van 1911 tot 1913 werkte men aan het feestlokaal van de socialistische beweging. In de 'kunstenaarstempel Vooruit' konden arbeiders tegen democratische prijzen eten, drinken en van cultuur genieten.

Voor de opvang van de talrijke gasten werden hotels gebouwd. In de nabijheid van het Sint-Pietersstation kwam het hotel Flandria Palace met 600 kamers. Op de Kouter (toen Place d' Armes genoemd) was er het hotel Royal Victoria, eigendom van August Velleman². In de kamers was er elektrische verlichting, chauffage en een privé-telefoon. Er waren stallen voor paarden en een parkeergarage voor de toen weinig talrijke auto's. Er was vervoer per wagen naar de Gentse stations.

Enkele gegevens

De tentoonstelling besloeg een overdekte oppervlakte van 7,8 ha met daarbij 36 ha parken en plantsoenen en 70 ha tentoonstellingsruimte in open lucht. De totale oppervlakte was 40 ha groter dan Brussel 1910 en bijna het dubbele van Luik 1905. Er was voor elk wat wils te zien. Een Franstalig boekje uit die tijd had het over kunsten en wetenschappen, onderwijs, sociale economie, nieuwe uitvindingen, elektriciteit, textiel, machines en

² Gand Belgique, Imprimerie Gauweloos et Cie, Rue Joseph II, Bruxelles – een in 1913 uitgegeven boekje in eigen bezit.

motors, transport, auto's, de luchthaven, diverse industrieën, klein gerief, landbouw, tuinbouw, veeteelt, sport en diverse attracties.

De opening van de tentoonstelling

In 1913 verhuisden de reeds sinds 1808 bestaande Floraliën naar het Citadelpark te Gent. Op 26 april 1913 werden de werelddoortentoonstelling en de Floraliën plechtig geopend door koning Albert I, koningin Elisabeth en kroonprins Leopold. De Floraliën sloten op 4 mei 1913. De bloemenpracht was opnieuw te bewonderen van 9 tot 17 augustus en op 24, 25, 26 en 27 oktober 1913.

Een mensentuin

Op 29 april 1913 opende in het Citadelpark een Filipijns dorp. De 60 bewoners bouwden hun woningen zelf. Op 1 mei opende het dierenpark Bostock³. Er waren tientallen wilde dieren te bewonderen tegen de toegansprijs van 1 Frank. Op 4 mei werd een Senegalees dorp geopend in aanwezigheid van François Cronier, afgevaardigde van de Consul-Generaal van Frankrijk te Antwerpen. 128 Senegalezen vormden er een levende attractie. In april 2013 excuseert de Gentse burgemeester Daniel Termont zich bij de nabestaanden voor deze 'mensentuin werelddorp 1913'.

Nevelaars actief op en rond de expo

De Vlaamsgezinden pleitten vooral na 1910 voor de vervlaamsing van de Gentse universiteit en stichtten omstreeks 1910 een hogeschoolcommissie voor het bereiken van dit doel. Ze kantten zich tegen de overdreven invloed van de Franstalige burgerij en van Frankrijk in de organisatie van de tentoonstelling. Het wemelde van Franse muziek en Franstalige conferenciers. Een Frans minister kante zich in de Chambre des Députés openlijk tegen de vervlaamsing van de Gentse Universiteit; die werd volgens hem in haar wezen bedreigd door “professeurs d’une autre langue”. In de Duitse kranten echter werd gepleit voor de omschakeling naar het Nederlands. Om de Franstaligen te steunen zorgde Frankrijk voor 52.375 m² tentoonstellingsruimte; Duitsland hield het bij 15.000 m². Er werd op 22 juni 1913 een groot galaconcert geprogrammeerd met uitsluitend muziek van

³ <https://www.facebook.com/expo1913/posts/10151657315638628>

Franse componisten. De Vlaamsgezinden reageerden furieus. Na het uitvoeren van het derde nummer sprongen enkelen recht en zongen de Vlaamse Leeuw. De politie in de zaal greep in en bewakers met honden sprongen toe. Nadien zorgden de organisatoren voor meer tweetaligheid en meer Vlaamse muziek.

De voormannen van dit gebeuren waren de Nevelse gebroeders Van Roy⁴. Jules, Alfons en Robert waren de zonen van de Nevelse notaris Corneille Van Roy. Hij werd begin 1904 het enige liberale gemeenteraadslid te Nevele en was zeer Vlaams gezind. Alfons, net als zijn broers zeer sportief, was sinds 1905 doctor in de rechten. Hij pleitte op 12 maart 1911 in het Nevelse gemeentehuis voor een Nederlandstalige Gentse universiteit. Kort daarna tekenden in het arrondissement Gent-Eeklo zes van de tachtig gemeenten een petitie aan het parlement voor de vervlaamsing. De ondertekenaars waren Evergem, Ussel, Gavere, Sint-Amandsberg, Zwijn-drecht en Nevele. Corneille werd tijdens de gemeenteraadsverkiezing van 1911 niet herkozen. Een jaar later organiseerde hij de huldiging van Virginie Loveling te Gent op 28 april 1912. Op 5 augustus 1913 noemde burgemeester Emile Braun in het parlement de gebroeders Van Roy uitdrukkelijk als mogelijke uitlokkers van nieuwe onlusten. De gebroeders werden na de Eerste Wereldoorlog beschuldigd van collaboratie met de Duitsers en weken uit naar Nederland.

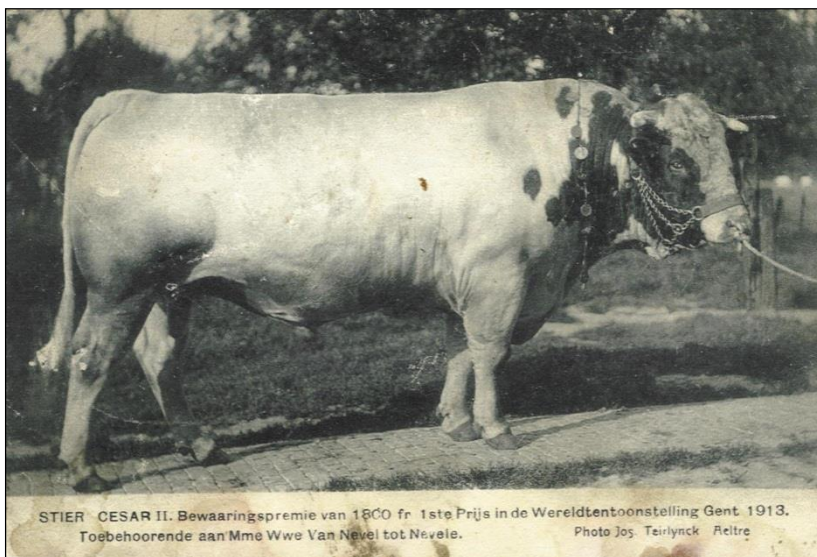
Cyriel Buysse bezocht de tentoonstelling meerdere keren met zijn auto⁵. Hij hield niet van de megalomane decors van pleister en beton. Hij was wel vol lof over een machine die het slavenwerk van de vlaszwengelaars overbodig maakte. De 'mensentuin' was volgens hem een mengselproduct van apen en mongolen. Profetisch schrijft hij in het begin van 1914 in het in Nederland uitgegeven 'Zomerleven' over het Europese kampioenschap boksen van 3 juni 1913 op het tentoonstellingsterrein. In de toekomstige boksmatch met kanonnen en cavalerie zullen er geen plaatsen zijn tot 100 fr. maar veel duurdere. Hysterisch zal de massa juichen. Na zijn bezoek met vrienden op 22 september 1913 noteert Buysse: *“Daar arriveerden net allerlei gecostumeerde en gechamarreerde en gedecoreerde overheden met in hun kielzog een aantal andere heren in zwarte rokken, witte plastrons en*

⁴ VAN DE CASTEELE J., De strijdbare Van Roy's uit Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg. XV (1984), afl.3 blz. 107-144.

⁵ VAN PARIJS J., *Het leven, niets dan het leven. Cyriel Buysse en zijn tijd*, uitg. Houtekiet, 2007, blz. 441-450.

hoge hoeden, sommige ook gedecoreerd, hoewel veel minder heftig dan de kakelbonte uniformen, anderen niet gedecoreerd, eentonig zwart en wit, maar met gapende knoopsgaten als 't ware knoopsgaten die gaapten van vurig verlangen om ook gedecoreerd te worden".

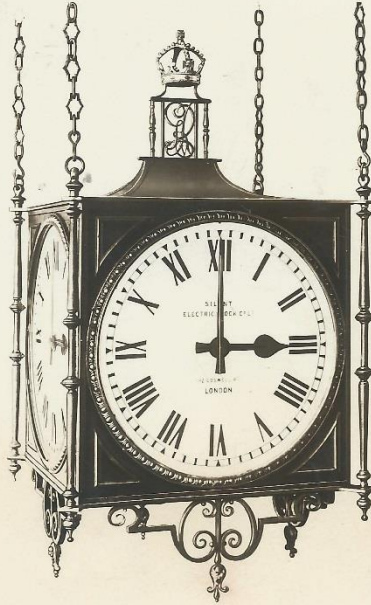
Naast de landenexposities hadden eveneens landbouw- en veeprijskampen plaats waaraan ook bedrijven uit het Nevelse deelnamen. Zo won stier Cesar II, eigendom van de weduwe Van Nevel uit Nevele, de eerste prijs op een veeprijskamp op de wereldtentoonstelling waarvoor ze een bewaringspremie ontving van 1.800 frank.

Stier Cesar II van de Wwe Van Nevel.

SILENT ELECTRIC CLOCK

As Exhibited in the ———
British Post Office Section,
Ghent International Exhibition, 1913

This Clock is controlled electrically by a
Master Clock, which can control any
number of additional dials if required.

MADE BY
THE SILENT ELECTRIC CLOCK CO., LTD.,
192, GOSWELL ROAD, LONDON, E.C.

*Elektrisch klokje tentoongesteld op de wereldtentoonstelling
van 1913 in Gent.*

Ook de lokale middenstand trachtte zijn graantje mee te pikken op dit wereldgebeuren. Zo had brouwerij 'De Hoprank' uit Landegem (later brouwerij Meiresonne) een stand op de expo waar ze hun Landegems bier aan de man brachten. Tijdens de middag van 11 tot 14 u kon je er ook een biefstuk eten voor 1 frank, een pils kostte 15 cent en je kon er ook een koffie en een oxo drinken.⁶

Landegems bier op de Wereldtentoonstelling in Gent.

In de kranten van die tijd heeft men het uitvoerig over de tentoonstelling. Veel bezoekers kwamen met de trein, zo stapten op 30 juni 15.000 reizigers af in het Sint-Pietersstation. Ongetwijfeld reden talrijke Nevelaars met de tram naar de Arteveldestad. De oudsten van de jongensschool van

⁶ Met dank aan André Bollaert en Carlos Lips voor de bijkomende informatie.

Hansbeke bezochten de tentoonstelling⁷. In het archief van Jozef de Ketelaere van Zeveren⁸ bevinden zich meerdere niet verstuurde kaarten met uitleg over het Argentinië van 1913. De thuisblijvers kregen een postkaart toegezonden.

Het nieuwe postgebouw op een postkaart uitgegeven ter gelegenheid van de werereldtentoonstelling te Gent in 1913.

⁷ MARTENS A., *Het onderwijs te Hansbeke Van Vroeger en nu*, uitg. Oud-Hansbeke, blz. 84.

⁸ VAN MALDEGHEM A., Jozef De Ketelaere (Zeveren 1895-Aalst 1976), musicus en archivaris, in *Het Land van Nevele*, jg. XLIII (2012), afl. 2 blz. 50-75.

Balans

Vanaf 1911 was er een rechtstreekse tramverbinding tussen Nevele en Gent⁹. In 1912 tekende Nevele een contract voor de aanleg van elektriciteit in het dorp maar de werken waren in 1913 nog niet uitgevoerd.¹⁰ Onze mensen waren wellicht zwaar onder de indruk bij het zien van de vele nieuwigheden. Er was een grenzeloos vertrouwen in de techniek. Op 31 oktober 1913 sloot de tentoonstelling waarvoor 9.503.419 toegangstickets werden verkocht. Het vele pleisterwerk werd afgebroken, vele stenen gebouwen bleven staan, andere werden ontmanteld en elders heropgebouwd. De stad bleef achter met een grote schuldenberg, maar er heerste wel de wijdverbreide hoop op een betere toekomst. Na het jaar 1913 kwam helaas 1914.

Alex Van Maldeghem
Nevele

⁹ BOLLAERT A. en DE KEUKELEIRE E., De buurtspoorweg en de tram in het Land van Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg. XLII (2011), afl. 4, blz. 3-63.

¹⁰VAN DE CASTEELE J., Elektriciteit en spionage in Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg. XIII (1982), blz. 72.

KORT NIEUWS UIT HET LAND VAN NEVELE

Het kasteel van Nevele geeft zijn geheimen prijs

Bij recente verbouwingswerken aan het voormalige klooster van Nevele, dat werd opgetrokken om en rond de restanten van het vroegere kasteel van Nevele, werd de oorspronkelijke toegangspoort tot de oude donjon blootgelegd. Dank zij de medewerking van de familie Schelstraete en na geduldig kapwerk van ons bestuurslid Hugo Schaeck en enkele vrijwilligers werd daarna ook een volledige muur blootgelegd die grotendeels uit streekeigen veldsteen bestond. Meer hierover in een volgend tijdschrift als het onderzoek is afgerond.

Nevels striptekenaar in het Vlaams Parlement

Van 16 mei tot 10 juli liep in het Vlaams Parlement in Brussel de striptentoonstelling: 'De wereld van de strips in originelen'. De curatoren Jan Hoet en Dany Vandenbossche brachten in samenwerking met een Wetenschappelijk Comité meer dan 200 originele platen van strip-tekeningen samen van verschillende generaties striptekenaars. De stripplaten waren op twee locaties te zien: in het Vlaams Parlement en in de Raad van de Vlaamse Gemeenschapscommissie. De curatoren Jan Hoet en Dany Vandenbossche brachten meer dan 200 originele platen samen. Voor deze tentoonstelling werkte het Vlaams Parlement intensief samen met de Raad Van de Vlaamse Gemeenschapscommissie. In De Loketten waren vooral de Vlaamse klassiekers te zien, terwijl de Raad in zijn lokalen de Brusselse striptekenaars toonde. Ook Nevelaar **Gilbert Declercq** was van de partij met originele tekeningen uit de stripreeks *Rud Hart*. We zien hem hier op de foto bij de opening van de tentoonstelling samen met zijn vroegere leermeester en Gouden Palm-winnaar Raoul Servais.

Een Monika van Paemel-zaal in Nevele

Op zondag 20 januari 2013 organiseerde het Davidsfonds zijn derde editie van Toast Literair die ze als de grootste taal- en leesbrunch van Vlaanderen mogen betitelen.

In samenwerking met B&B De Steenhove, Veldeken 41 in Nevele had het Davidsfonds Landegem ervoor gekozen om dit jaar auteur Monika van Paemel uit te nodigen. Het werd een gezellige literaire brunch met bubbels waarop meer dan vijftig gegadigden waren afgekomen. De lees-club van het Davidsfonds had zich gebogen over de romans van de auteur wat resulteerde in een reeks vragen die door DF-voorzitter Guy Lambrecht aan de auteur werden voorgelegd. Daarna las de auteur voor uit eigen werk en liet ze de aanwezigen mee kiezen voor de titel van haar nieuwe roman *Weduwenkant* of *Weduwenspek*? De zaal koos voor *Weduwenspek*, wat het ook is geworden.

Het boek verschijnt op 30 september. Het wordt een roman over schaamte, schuldgevoel, woede en rouw, over wat rest als alle liefde is verdwenen, aldus de auteur.

Guy Lambrecht en Monika van Paemel

Op het einde van de Toast Literair werd in De Steenhove een zaal ingehuldigd genoemd naar Monika Van Paemel met een geschilderd portret van de auteur gepenseeld door de Vosselaarse kunstenaar Donat De Praeter (°Deinze 5 januari 1957). De Praeter is een autodidact die als kind gefascineerd raakte door de vele kunstboeken met reproducties die thuis aanwezig waren en die hij trachtte na te schilderen. Hij werd tandarts maar zegde het beroep vaarwel om zich vanaf het voorjaar 2010 voltijds met de schilderkunst bezig te houden.

Naast een Cyriel Buysse-zaal (waar op dit ogenblik onze tentoonstelling Mijnheer Cyriel te bezichtigen is) heeft de B&B van Nevele Veldeken sinds 20 januari nu ook een Monika van Paemel-zaal.

Kunstenaar Donat De Praeter en Monika van Paemel met tussenin het geschilderde portret van de auteur.

Provinciale prijs voor ons bestuurslid Wim De Clercq

Op dinsdag 7 mei ontving prof. dr. Wim De Clercq uit Knesselare in de schouwburg van het NTG de driejaarlijkse provinciale prijs 2012 voor historisch onderzoek voor kunstgeschiedenis en archeologie voor zijn studie: *Lokale gemeenschappen in het Imperium Romanum. Transformaties in rurale bewoningsstructuur en materiële cultuur in de landschappen van het noordelijk deel van de civitas Menapiorum.*

*Wim De Clercq in de praatstoel met Griet Pauwels
(copyright Fotomix)*

De studie van prof. dr. Wim De Clercq is zowel op het vlak van de aanpak als op het inhoudelijk-wetenschappelijke vlak een opmerkelijk kwaliteitsvol, vernieuwend en verrassend werk. Die ambitieuze studie is beslist een standaardwerk voor onderzoek naar de Romeinse tijd in Vlaanderen, maar is evenzeer van een relevante betekenis voor andere regio's. Aldus het

oordeel van de jury bestaande uit Ignace Van Driessche, voorzitter, prof. dr. Ilse Schoep, prof. dr. Christel Stalpaert, prof. em. dr. Hugo Thoen, prof. dr. Dries Tys en prof. dr. Roy van Beeck.

Wim de Clercq is docent voor de onderzoekseenheid 'Archeologie van de Historische perioden'. Voor hij aan de Vakgroep werkte, was hij projectarcheoloog verantwoordelijk voor nood- en preventief archeologisch onderzoek in de provincie Oost-Vlaanderen. In 2002 werd hij assistent bij de Vakgroep Archeologie waar hij een doctoraatsonderzoek uitvoerde naar de transformatieprocessen in de lokale gemeenschappen uit het noorden van de Civitas Menapiorum bij hun integratie in het Romeinse Rijk (2009). Hij voert momenteel onderzoek naar de karakterisatie en de transformatie van landelijke bewoningsvormen en materiële cultuur uit de provinciaal-Romeinse wereld en de Middeleeuwen en dit zowel door studie van opgravingsdata als door landschaps-archeologisch onderzoek. Wim De Clercq is bestuurslid van Het Land van Nevele sinds 1994.

Wim De Clercq kreeg zijn provinciale prijs uit de handen van provinciaal gedeputeerde Jozef Dauwe (copyright Fotomix)

André Bollaert
Poesele

IN MEMORIAM IVONNE DE KEER

Op zondag 11 augustus overleed in het W.Z.C. Sint-Vincentius te Deinze ons bestuurslid Ivonne De Keer.

Ivonne werd geboren in Zomergem op 25 september 1927 maar bracht haar jeugd door in Nevele in de onmiddellijke omgeving van het voormalig kasteel van de familie Mulle de Terschueren. In Nevele zal ze trouwens haar latere echtgenoot André De Vos leren kennen. Na een korte loopbaan als verpleegster in het hospitaal Maria-Middelares te Sint-Denijs-Westrem huwt ze André De Vos en begint met hem

een schilderszaak in Nevele, hij als huisschilder, zij als winkelierster. In 1960 verhuizen ze naar Deinze in de Tolpoortstraat waar ze hun zaak verder zetten. Midden 1980 nemen ze hun intrek in de Kalkhofstraat nr. 7 waar Ivonne bleef wonen tot januari van dit jaar. Toen nam ze haar intrek in het RVT Ten Bosse te Deinze.

Sociaal bewogen als ze was werd Ivonne in Deinze nogal snel bestuurslid in enkele verenigingen. Vooral de christelijke middenstandsgroepering en de bond van grote en jonge gezinnen lagen haar nauw aan het hart. Dit resulteerde later in een politiek engagement in de vroegere CVP en ze werd voor die partij raadslid in het O.C.M.W. Deinze. Ze was o.a. bestuurslid van Markant Deinze, VKAV Deinze, Okra Deinze, BGJG en Vrouw & maatschappij.

Maar ook Nevele liet ze nooit los. In 1982 kwam ze zich spontaan melden als bestuurslid van onze kring. Ivonne schreef nooit een artikel in ons tijdschrift maar ze legde contacten en wierf leden. Haar interesse ging vooral uit naar de organisatie van de activiteiten van de heemkring. Het was haar grootste zorg dat alle organisaties op een efficiënte en aangename manier zouden plaats vinden. Van de goede ontvangst van de aanwezigen maakte ze haar hoofddoel. Haar visie was dat wie tevreden was, graag naar onze activiteiten terugkeerde en dan ook lid werd van de heemkring. Op korte tijd wist ze enkele tientallen oud-Nevelaars die in Deinze en omgeving

woonden te overtuigen om onze ledenkring te verwoegen en bleef ze de contacten met die leden punctueel onderhouden.

Ivonne heeft altijd geleefd tussen de mensen en na haar opruststelling en die van haar echtgenoot is ze die manier van leven blijven verder zetten. Als OCMW-lid in Deinze bekommerde ze zich vooral voor de ouderen en de zieken tot ze zelf gezondheidsproblemen begon te ondervinden. Met haar stalen wil kwam ze de harde tegenslagen in de familie en haar gezondheidsproblemen te boven en leek zich geleidelijk aan te herpakken tot onverwacht haar echtgenoot twee jaar geleden overleed. Dit kwam ze niet meer te boven. Wat ze ook probeerde, haar lichaam wilde niet meer en geleidelijk aan begon voor haar een lijdensweg waaraan op 11 augustus 2013 een einde kwam.

Ivonne, bedankt voor alles wat je voor Deinze en vooral voor Het Land van Nevele hebt betekend. We zullen de vele aangename herinneringen aan jou koesteren en doorvertellen aan de nieuwkomers in het bestuur. De hartelijke ontvangst in de Kalkhofstraat aan de oevers van de Leie zal ons altijd bijblijven.

André Bollaert
Poesele

VERSLAGEN

Zondag 24 februari 2013, jaarlijkse algemene vergadering in het lokaal van de Koninklijke Schuttersgilde Sint-Sebastiaan, Dopershoek, Merendree met daarna lezing door Jan Luysaert: *De Protestanten in het Land van Nevele*, 42 aanwezigen.

Gezien het thema van de lezing konden we geen betere locatie dromen dan de Dopershoek in Merendree waar het verzet tegen de katholieke kerk in onze streek in de eerste helft van de 16de eeuw zijn wortels had. Verscheidene protestantse en doperse kerkgemeenschappen in Zuid-Nederland ontstonden in het gebied onder en boven de Westerschelde o.a. door de inwijking aldaar van Vlamingen uit onze streek. Het is een thema waar Jan Luysaert zich al jaren mee bezig houdt en hij kent dan ook als geen ander de geschiedenis ervan. De integrale tekst van de lezing van erevoorzitter Jan Luysaert vindt u trouwens in dit tijdschrift.

De toch wel talrijke aanwezigen die de winterprik hadden getrotseerd werden verwelkomd door voorzitter André Bollaert die kort het jaaroverzicht 2012 schetste maar vooral aandacht had voor de plannen van de heemkring in 2013 en de volgende jaren.

De lezers van Het Land van Nevele kregen in 2012 meer dan 500 bladzijden lokale geschiedenis voorgeschoteld van 13 verschillende auteurs die alle hoeken van het historische Land van Nevele belichtten, elk op zijn eigen manier. Het jaar werd afgesloten met 457 leden. Onze website telde maandelijks 800 tot 1000 bezoekers en ondanks de minder goede financiële vooruitzichten sloten we vorig jaar af met een kassaldo van 18.000 € of bijna 1.800 € meer dan het jaar voordien. Dit alles kon maar dank zij de logistieke steun van ons gemeentebestuur en het onbaatzuchtige vrijwilligerswerk van onze bestuursleden en enkele sympathisanten van onze kring.

Maar niet alles was rozengeur en maneschijn in 2012. Bij het jaareinde kwam er droevig nieuws uit Merendree. Ons bestuurslid Julien Scherpereel was onverwacht overleden. Op 22 december van vorig jaar op de eerste koude natte winterdag werd meester Julien ten grave gedragen. Veel te vroeg want er was nog zoveel te doen en er was nog zoveel te vertellen en te tonen.

Begin 2013 kwam er nog meer droevig nieuws, ditmaal uit Gent. Albert Martens was overleden. Albert een geboren en getogen Hansbekenaar mag ongetwijfeld een der belangrijkste heemkundigen van het Meetjesland genoemd worden. Niemand kende het verleden van zijn geboortedorp zo goed als Albert en onnavolgbaar was de perfectie waarmee hij dit verleden neerschreef.

2013 wordt een druk jaar voor de heemkring. We hebben het voortouw genomen voor de op til zijnde herdenkingsplechtigheden rond de Grote Oorlog en hebben zelf ook ambitieuze plannen. Zo willen we o.a. 'de oorlog een gezicht geven'; m.a.w. we willen zo veel mogelijk Nevelse soldaten, burgerlijke en militaire oorlogsslachtoffers, getuigenissen enz. opvoeren in een reportage die we voor het eerst willen tonen aan het grote publiek in de lente van 2014 en daarna gaan we geleidelijk aan deze reportage aanvullen tot november 2018. Het is de bedoeling dat deze beelden op diverse plaatsen op een groot scherm doorlopend kunnen vertoond worden. We denken hierbij ook aan de scholen, het rusthuis, de activiteiten rond de Eerste Wereldoorlog enz.

In het Gemeentelijk Comité Grote Oorlog 2014-2018 werken we op dit ogenblik mee aan een project rond een herdenkingsmonument voor de vele slachtoffers van de gevechten van eind oktober begin november 1918 in Landegem. In deze werkgroep willen wij als heemkring vooral onze aandacht toespitsen op de Nevels scholen.

In ons eerste tijdschrift van dit jaar konden de leden al kennis maken met een korte eerste bijdrage over de Eerste Wereldoorlog. Het is het eerste artikel in een reeks die we hopen af te ronden in 2018. De komende jaren zullen de herdenkingsplechtigheden rond Wereldoorlog Eén ongetwijfeld onze werking beïnvloeden maar dat betekent niet dat we al het andere opzij gaan schuiven.

Onze hoofdactiviteit van 2013 vindt plaats tijdens de Nevelse Sinksenkermis met de tentoonstelling '**Nevele in oude kaarten**'. Via de oude landboeken, stafkaarten, kadastrale kaarten en luchtfotografie gaan we bepaalde delen van Nevele in de kijker stellen zoals men ze nog nooit zag. We werken hiervoor samen met het Rijksarchief Gent, de Universiteit Gent, de gemeente Nevele en enkele belangrijke privé-collecties. Al het fraaie uit de voornoemde tentoonstelling hopen we te boek te stellen in ons derde tijdschrift van dit jaar dat er eentje wordt volledig in kleur zodat jullie, net als wij tijdens onze opzoekingen, mee kunnen genieten van de mooie

100

illustraties in de 17de- en 18de-eeuwse landboeken van onze vroegere gemeenten.

(A.B.)

Wandeling door het historische Drongen op zaterdag 6 april 2013 onder leiding van Willy Joos. Als verslag van deze wandeling bezorgde onze gids ons een samenvatting van de brochure die hij over het historische Drongen heeft geschreven. De wandeling bestond uit drie delen: een bezoek aan de pastorij (de vroegere ammanije), een bezoek aan de Maria-abdij van Drongen en een rondleiding in het dorp en omgeving. Het verslag van het bezoek aan de abdij kunnen we wegens plaatsgebrek hier niet opnemen.
J.L.

DRONGEN: Een historische wandeling - dorp en omgeving

1 De ammanije¹

De erfheerlijkheid Drongen was een van de oudste en belangrijkste van Vlaanderen en hing rechtstreeks af van de graaf van Vlaanderen. Nieuwe heerlijkheden hingen af van het Oudburg te Gent of van het Markizaat van Deinze.

Achtereenvolgens kwam Drongen onder het beheer van het huis van Aalst, het huis van Kortrijk, de families van Halewijn, de Lannoy, de Cottrel en de graven Walckiers en d'Hane-Steenhuysse (17 heerlijkheden binnen Drongen).

De ammanije was de verblijfplaats van de Amman. Het gebouw is in baksteen met korbboogpoort van witte zandsteen en stamt uit de 17de eeuw en werd in 1975 volledig gerestaureerd. Ze is één van de weinige en goed bewaard gebleven ammanijen in België. In 1983 werd het geheel beschermd en opgenomen in de monumentenlijst.

¹ Het verblijf van de Amman in de 17de en 18de eeuw. De Amman was de opperrechter, de rechtstreekse vertegenwoordiger van de heer en stond boven elke uitspraak van de plaatselijke schepenbanken of vierscharen. In feite een inhoudsloze maar politiek gezien een zeer belangrijke functie. Deze functie werd daarom sterk gegeerd door lieden van de lagere adel of de hogere burgerij.

1.1 De schare

De Schare werd reeds in 1624 als huistoponiem vermeld. Het gebouw is uit de 17de eeuw en is een rijhuisje aansluitend bij de St.-Anthone. Bepleurde lijstgevel met plint uit Balegemse zandsteenblokken. Oorspronkelijk een ellegoedwinkel en herberg, nu café Los Suenos. Het interieur is vrij goed bewaard gebleven.

1.2 De Vierschaar, Sint-Anthone

Is een voormalige herberg en hofstede die reeds in 1575 vermeld wordt als toponiem. Vanaf het begin van de 17de eeuw was de Sint-Anthone de vaste verblijfplaats voor de vierschaar van de heerlijkheid van Drongen (de abdi had haar eigen jurisdictie en daardoor een eigen vierschaar binnen haar muren).

Het gebouw bestaat uit een bouwlaag onder zadeldak met dakkapel. Verankerde bak- en zandsteenbouw van vier traveeën op een sokkel van Balegemse zandsteenblokken. Het gebouw werd in 1975 wettelijk beschermd en opgenomen in de monumentenlijst. Na de restauratie bleven in het interieur de originele oude eiken houten balken behouden, een laat gotische schouw, een overwelfde kelder en de opkamer.

1.3 De Sint Huybrecht

Aan de overzijde van de Vierhekenstraat recht tegenover de St.-Anthone staat de voormalige herberg de St.-Huybrecht. Dit gebouw werd reeds in 1615 als herberg vermeld en bestond toen uit een stokerij en een brouwerij. De St.-Huybrecht was een leen gehouden aan het leenhof van Drongen. In 1615 woonden Pieter Lanczweert alias Curtmes gehuwd met Magdalena De Pape er, die het kochten van jonkheer Charles Cottrel schout en amman van Drongen.

Het gebouw is een hoekhuis van een bouwlaag onder geknikt zadeldak met twee dakkapellen. In de zijgevel twee oorspronkelijke oculi, de witgeschilderde achtergevel behield zijn oorspronkelijk uitzicht met centrale rondboogdeur. Nu Grand Café.

2. Veerstraat & Pontbrug:

- Tot 1826 bleef Drongen verstoken van een rechtstreekse verbinding met Gent. In dat jaar werd immers '*den nieuwen weg*' of '*Drongendreef*' die in feite een dijkweg is, in aanwezigheid van koning Willem I plechtig opengesteld.
- Voordien was Gent vanuit Drongen slechts bereikbaar ofwel:

- 1) via Mariakerke te voet of met paard en koets
 - 2) met het klein veer de Leie oversteken om vervolgens te voet tot aan de *Rooigem* te gaan, om aldaar opnieuw met een veerboot de Leie over te steken.
 - 3) meer gegoede en rijkere lieden konden het zich echter permitteren om met een schuit of bark (luke) hen vanaf de muren der Drongense abdij naar de haven van Rooigem te laten varen.
- Naast de **zestien** barken die elk met een maximale capaciteit van 28 personen per boot instonden voor het dagelijkse transport van mensen, dieren en goederen tussen Drongen en Gent, verpachtte de heer van Drongen ook nog een aantal overzetveren die uitsluitend bestemd waren voor de oversteek tussen de *Vierhekkens* en de wijk Assels.
 - Het hoeft dan ook niet gezegd te worden dat door de eeuwen heen het naast mekaar bestaan van de beide veerdiensten dit een voortdurende bron was van krakeel en ergernis.
 - Wat kostte in 1654 zo een boottochtje van Drongen naar Gent?
"eene groote per ses lieden ofte daerondere, ende waerder meere inne dan ses lieden, soo is elck schuldich twee pennijnghen parisis"
 - De overzetveren van Drongen dorp naar de Assels waren echter onderworpen aan een bijzondere clausule. Alleen de inwoners van de Assels die naar of van Drongen kwamen konden van deze dienst gebruik maken. Voor de Drongenaars zelf was het ten strengste verboden gebruik te maken van deze veerdienst tenzij ze: *"in d'assels expresse affaires"* hadden. Bij overtreding ervan diende men bijvoorbeeld in 1666 een boete van 10 schellingen gr. ten *profijte* van de Amman te betalen.
 - De aanlegplaats van deze overzetveren was gelegen *"voor de capelle achter d'amanie"*, m.a.w. de Basinuskapel (de ruimte tussen de Veerstraat en de Leie).

3. Goubaulaan:

Wandelend langs de '*gekanaliseerde Leie*' ook nog genoemd het '*kanaal van Drongen*', of het '*Meulewaetere*' bevonden zich weleer de Drongense scheepswerven. Op de linkeroever (kant Veerstraat) maakte *Constant De Roose* tot 1899 overzetboten en visserssloepen tot 100 bruto register-ton. *Gerulphus De Roose* werkte vanaf 1857 als scheepsbouwer op de rechteroever, zijn zoon *Romanus* stopte met de scheepsbouw in 1924.

3.1 Kasteeltje in neoclassicistische stijl 1846

Voormalig kasteeltje van *Stalins de Bueren* en *Van Crombrughe-Storme*, in de volksmond 'kasteel *Marie-Antoinette*' of het 'Rattenkasteel' geheten (nu notaris Gheeraert).

3.2 Het Kerkenhammeken

Toponymisch: 'Ham' is een landtong uitspringende in een overstroomde watervlakte (toebehorende aan de Drongense kerken). Later het huis Goubau, nu een in het roze geschilderd landhuis. Eerste vermelding reeds in de 16de eeuw (nu de familie Cammaert). Het was in de 17de eeuw het huis van de tolbeambte of de ontvanger van de tolgeden. Ter hoogte van dit huis lag de Drongense spui.

3.3 Het oude veerhuis

Behoort tot het voorgaande en werd reeds vermeld in de 17de eeuw. Hier bevond zich van oudsher het Drongense '*Speygat*'. Het was de plek waar de heer van Drongen tol hief. Het spui² werd bij zonsondergang gesloten, en bij zonsopgang geopend. Dat veerhuis staat afgebeeld op een tekening van Constantijn Huygens jr. secretaris van koning Willem III. Hij verbleef te Drongen samen met de graaf van Waldeck van 6 t.e.m.14 juli 1677.

Voormalig open karren/koetsenhuis met origineel bewaard gebleven dakgebinte.

3.4 Kasteeltje 'La Touelle' neoclassicistisch 1846

Werd gebouwd in 1846 in de tuin van het in 1890 gesloopte speelhuis van de familie '*Serdobbel de Contreras*' vermeld in 1750 maar dat teruggaat tot de 17de eeuw .

In de tuin het elegante polygonaal traptorentje uit bak- en zandsteen met naalddak dat in het midden van de achtergevel prijkte van het 'huis van plaisance' uit de 17de eeuw.

3.5 Villa Goubau

Villa in een genre Art Deco stijl gebouwd tijdens het interbellum in opdracht van de familie Goubau. Art Deco was een populaire stijlbeweging van 1920 tot 1939. Op zich is het geen zuivere stijl maar eerder een mengelmoes van

² Een spui is een afsluitbare waterlozing die door een waterkering loopt, een soort van sluis.

diverse verschillende stijl- en kunststromingen uit de eerste decennia van de 20ste eeuw.

4 De Veerstraat

4.1 Wijshof 1736

Prachtige woning uit de 18de eeuw. Bestaande uit twee bouwlagen met rechthoekige vensters onder zadeldak. Boven de voordeur een cartouche die verwijst naar de wederopbouw in **1736** van de woning. Het geheel staat reeds in het landboek van Drongen uit **1604** als een bijlhofstede gekend.

4.2 Herenhuis de Clercq-Colle

Riant herenhuis uit het einde van de 18de begin 19de eeuw. Voorheen de woning van de familie de Clercq-Colle. In 2011-2013 compleet gerenoveerd met gekaleide voor- en zijgevel.³ Hier was de prins regent / prins Karel op regelmatige tijdstippen te gast.

4.3 Den Groenen Boomgaard 1754

Lang gerekt bakstenen gebouw met twee bouwlagen onder zadeldak. Rechthoekige deur met bovenlicht (waaier). In de 18de en 19de eeuw was het een herberg, afspanning, bierbottelarij en bierhandel.

Eind 19de eeuw tot 1946, café-restaurant. Nu riante burgerwoning. De eeuwenoude handboogmaatschappij 'de Lei' had hier destijds haar vast lokaal.

³ Kaleien is een eeuwenoude schildertechniek waarbij een dunne laag kalkpleister met een blokborstel op gemetselde muren wordt aangebracht. Beschermst tegen vocht en verbetert de esthetiek.

4.4 Woonhuis Domien Ingels

Eertijds woonhuis van de beeldhouwer **Domien Ingels**. Gebouwd in 1930 naar zijn eigen ontwerp. Typisch landhuis met gecementeerde topgevel met zonnewijzer in navolging van de Hollandse school.

Toch wordt de aandacht vooral getrokken op een door hem gebeeldhouwde **hazewind** in de voortuin.

Domien Ingels is in 1881 in de Gentse volksbuurt de Brugse Poort geboren als zoon van een slager maar vanaf 1913 woonachtig in Drongen, eerst in de Stationsstraat. Hij overleed in 1946 in Bachte-Maria-Leerne bij een verkeersongeval en ligt begraven te Drongen.

Als beeldhouwer werd hij sterk beïnvloed door **August Rodin** en **Constant Meunier**, maar ook door de Vlaamse expressionist **Constant Permeke**.

Het MSK (Museum van Schone Kunsten Gent) bezit een aantal markante werken van Domien Ingels waaronder 'de prijshengst'.

4.6 Woning Dr. Leon Van Hoorweghe

Gebouwd in 1928 naar het ontwerp van de Drongense architect Richard Deweydt (1904-1977). Architectonisch duidelijk beïnvloed door de 'Bauhausstijl' van de door architect Walter Gropius in 1919 in Weimar opgerichte kunststroming.

Boven de voordeur bevindt zich een groot en langwerpige glasraam waarin Art-Nouveau motieven verwerkt zijn.⁴

5 Oude Gentweg

Oud stedeke uit het begin van de 18de eeuw met naam '**Zanneken**', bouwjaar 1711. Huisje bestaande uit één bouwlaag onder zadeldak.

⁴ J. Van Gansbeke, Dr. Leon Van Hooreweghe (1900-1960), Heemkundige Kring Dronghine, 1995, 79-90.

6 Domien Ingelsstraat

De naai-, snij- en kostschool Van Ballenberghe 1911-1950

Werd opgericht in juni 1911 door de vier zusters Van Ballenberghe, Cordula, Bertha, Anna en Irène.

Doelstelling: Met christelijke toewijding en vakbekwaamheid een degelijke opleiding en opvoeding te geven aan Vlaamsche Christene meiskens tot goede huismoeders voor de toekomst.

Rekruteringsgebied: Gedurende haar bestaan kende de school met internaat een regelmatige bezetting van 30 tot 40 leerlingen. In die periode studeerden meer dan **1800** jonge vrouwen af aan de Drongense naai- en snij-school. Uit het inschrijvingsregister weten we dat de meisjes afkomstig waren uit: Drongen, Gent, Mariakerke, Afsnee, St.-Denijs-Westrem, St.-Martens-Latem, Deurle, St.-Martens-Lerne, Bacht-Maria-Lerne, Nevele, Vosselare, Vinkt, Meigem, Merendree, Landegem, Lovendegem, Waarschoot, Sleidinge, Evergem, Eeklo, Zomergem, Laarne, Destelbergen, Zaffelare, Oostakker, Oostwinkel, Ronsele, enz..⁵

Willy Joos

Noten

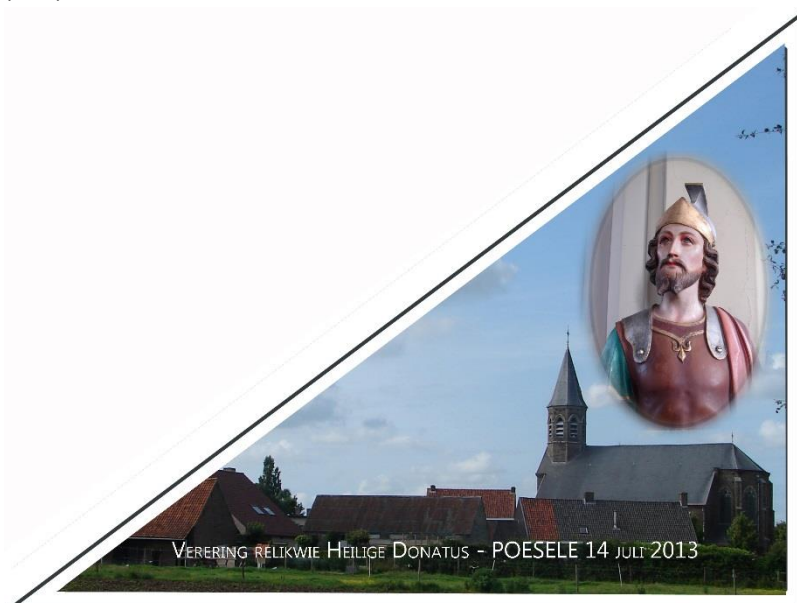
1. Jaarboeken Dronghine de nrs 1 t.e.m.30.
2. De Potter en Broeckaert-Geschiedenis van de Gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen 1884-1890 1e reeks - Arr. Gent deel 2, Gemeente Drongen
3. R.A.G. fonds Mariakerke - Drongen Nr. 207.
4. R.A.G. fonds Mariakerke - Drongen Nr .204.
5. R.A.G. fonds Mariakerke - Drongen Nr .672.
6. R.A.G. fonds Kaarten en Plans - Drongen.
7. Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, 4nd, Drongen.
8. De Leie natuur en cultuur, Armand Vermeulen, 1986.
9. Dorpsbeelden uit het verleden, Drongen I en II, Piet Cassiman, 1992-1994.
10. Met Huygens op reis 1983.
11. Gids voor de gemeente Drongen 1974.

⁵ D.Maes, De naai-snij-school te Drongen, Heemkundige Kring Dronghine, 1995, 91-93.

Zondag 14 juli 2013: Utdeling bedevaartvaantjes H. Donatus in Poesele

Na de hoogmis van 8u30 op 14 juli had in de St.-Laurentiuskerk te Poesele de 29ste uitdeling plaats van bedevaartvaantjes van de donderheilige Donatus. Het vaantje van dit jaar, een fotocollage, werd gerealiseerd door André Bollaert en Sylvie Dekens. De afbeelding meet 15,7 cm op 11,8 cm en werd gedrukt op Xerox Colotech+ iGen3,DocuColor 120 gr. papier. Er werden 110 vaantjes gedrukt waarvan er 63 werden uitgereikt tijdens de zegening met de relikwie van de donderheilige. Voor verzamelaars en personen die de uitreiking niet konden bijwonen werden 28 vaantjes gereserveerd. Samen met het vaantje werd aan de aanwezigen de brochure 'Donatus, de donderheilige', samengesteld voor Het Land van Nevele, door André Bollaert in 2010, aangeboden. De resterende vaantjes en brochures werden ter beschikking gelegd onder het versierde beeld van de donderheilige.

(A.B.)

MEJSEN VAN TOEN

100 JAAR GELEDEN STOND ER EEN LOTENHULLENAAR OP HET PODIUM VAN DE TOUR

Vive le vélo

Oppericht in 1903 werd de *Tour de France* dit jaar voor de 100ste keer verreden. De televisiezenders en de kranten besteedden enorm veel aandacht aan dit gebeuren want ondanks alle dopingperikelen blijft de wielersport enorm populair in Spanje, Frankrijk, Italië, België en Nederland. Met uitzondering van Spanje was er in geen enkele van de geciteerde landen een potentiële tourwinnaar dit jaar maar de liefde voor de wielersport is er bij ons als het ware ingebakken. We willen niemand voor het hoofd stoten maar in de 'koers' zijn er, vergeleken met vroeger geen Belgen meer en zijn er ook geen Vlamingen meer die internationaal in het rondewerk een rol van betekenis spelen. In de rangschikking van de Internationale Wielervedstrijd haalt ons land zelfs geen top-10 plaats meer. Anderzijds vergroot meer en meer de interesse voor de wielervedstrijden in de andere werelddelen zoals Oceanië met voorop Australië en Zuid-Amerika met zijn Colombiaanse klimmers.

In de vele heroïsche herinneringen die tijdens deze jubileumtour uit de vergeethoek werden gehaald, werd weinig of geen aandacht besteed aan Lotenhullenaar Marcel Buysse. Nochtans moest de Tour van 1913 verreden zijn in de omstandigheden van vandaag dan had Buysse naast het eindklassement ook nog de puntentruï en de bergprijs gewonnen, net zoals Merckx in 1969.

De Tour van 1913

De laatste edities van de Tour kan je bezwaarlijk nog een ronde van het land noemen. Het lijkt eerder op een dwars door Frankrijk waarbij vooral de enorme commerciële belangen aan de organisatie verbonden, doorslaggevend zijn. In 1913 was de Tour nog een echte Ronde van

Frankrijk. Men reed werkelijk van stad tot stad zo dicht mogelijk bij de Franse grens gelegen zodat men bijna de volledige omtrek van het land had afgelegd. De start had plaats in de Franse hoofdstad op 29 juni en men kwam aan in Parijs op 27 juli. De Tour telde 15 ritten en er werden in totaal 5.388 km afgelegd. Er kwamen 140 renners aan de start onderverdeeld in twee categorieën: de individuele renners of ook onafhankelijken genoemd en de gegroepeerde renners m.a.w. zij die aangesloten waren bij een merkenploeg. Slechts 25 renners bereikten de finish in Parijs. De winnaar deed er 197 u en 54 minuten over en haalde een gemiddelde snelheid van 27,625 km per uur.

Na de Tour van 1904 waarbij de eerste vier uit de einduitslag werden geschrapt voor onregelmatigheden en bedrog durfde organisator Henri Desgranges het toch nog aan om een derde editie te organiseren. Hij zocht naar een middel om de enorme tijdsverschillen in de koers te beperken en zo de spanning terug te brengen. Daarom werd besloten om een puntenklassement in te voeren op basis van één punt per 5 minuten achterstand, met een maximum van 10 punten. Ook werden de extra lange ritten geschrapt zodat er niet meer in het donker werd gefietst. Het aantal ritten werd van zes naar elf uitgebreid, later naar veertien en vanaf 1910 naar vijftien ritten. Dit systeem bleef in voege tot en met 1912 (de eerste Belgische tourzege van Odile Defraye).

De Tour van 1913 was de eerste waarbij de tijdsverschillen opnieuw de rangorde in het klassement zouden bepalen. Na elke rit volgde een rustdag.

De volgorde van de ritten was de volgende:

- 1ste rit, zondag 29 juni: Parijs - Le Havre, 388 km
- 2de rit, dinsdag 1 juli: Le Havre - Cherbourg, 364 km
- 3de rit, donderdag 3 juli: Cherbourg - Brest, 405 km
- 4de rit, zaterdag 5 juli: Brest- La Rochelle, 470 km
- 5de rit, maandag 7 juli: La Rochelle - Bayonne, 379 km
- 6de rit, woensdag 9 juli: Bayonne - Luchon, 326 km
- 7de rit, vrijdag 11 juli: Luchon - Perpignan, 324 km
- 8ste rit, zondag 13 juli: Perpignan - Aix-en-Provence, 325 km
- 9de rit, dinsdag 15 juli: Aix-en-Povence - Nice, 356 km
- 10de rit, donderdag 17 juli: Nice - Grenoble, 333 km
- 11de rit, zaterdag 19 juli: Grenoble - Genève, 325 km
- 12de rit, maandag 21 juli: Genève - Belfort, 335 km
- 13de rit, woensdag 23 juli: Belfort - Longwy, 325 km

14de rit, vrijdag 25 juli: Longwy - Duinkerke, 393 km

15de rit, zondag 27 juli: Duinkerke - Parijs, 340 km

De Tour van 1913, met 5 Belgen in de eerste tien, werd een van de meest succesvolle die de Belgen ooit reden.¹ De eindoverwinning ging naar de Anderlechtenaar Filip Thys², Lotenhullenaar Marcel Buysse werd derde, Firmin Lambot³ werd vierde, Alfons Spiessens⁴ werd zesde en Joseph Van Daele⁵ negende.

De Belgen wonnen 10 van de 15 ritten, de Luxemburgers en de Fransen wonnen elk twee ritten en de Italianen wonnen één rit. Vanaf de tweede tot en met de laatste rit stond er een landgenoot aan de leiding van het algemene klassement. Lotenhullenaar Marcel Buysse won zes ritten. Hij was de derde renner in de tourgeschiedenis die dit huzarenstukje klaarspeelde. Vóór hem wonnen de Fransman Emile Georget (1907)⁶ en de Luxemburger François Faber (1909)⁷ ook zes ritten in één Tour. Het zou duren tot de komst van Eddy Merckx alvorens een landgenoot nog eens tot een dergelijk exploit in staat was.

¹ In 1912 haalden niet minder dan 7 landgenoten de top tien van het eindklassement van de Tour. De plaatsen 2, 3 en 5 werden ingenomen door Fransen.

² Filip Thys (Anderlecht, 8 oktober 1890 – Brussel 16 januari 1971) was 22 jaar en negen maanden toen hij de Tour won. Hij won ook de edities van 1914 en 1920 en was zo de eerste renner die ooit drie maal de Tour won. Hij nam acht maal deel aan de Tour en won in totaal 12 tourritten. In 1914 won hij de eerste tourrit en stond de leiding in het klassement niet meer af.

³ Firmin Lambot (Florennes, 14 maart 1886 – Borgerhout 19 januari 1964) won de Tour in 1919 en 1922. Hij werd in 1919 de eerste Belg die ooit de gele trui droeg.

⁴ Alfons Spiessens (Boom, 28 december 1888 – Ukkel, 21 april 1956) nam vier maal deel aan de Tour en eindigde drie maal in de eerste tien,

⁵ Joseph Van Daele (Wattrelos, 16 december 1889 – Amiens 14 februari 1948) reed zesmaal de Tour en eindigde drie maal in de eerste tien, In 1913 werd hij Belgisch kampioen op de weg.

⁶ Emile Georget (Bossay-sur-Clayse 21 september 1881 – Châtellerault, 16 april 1960) betwiste negen maal de Tour. Hij werd tweemaal derde (1907 en 1911) en won in totaal 9 ritten. In 1910 werd hij Frans kampioen op de weg.

⁷ François Faber had een Luxemburgs paspoort maar was geboren en getogen in Frankrijk (Aulnay-sur-Iton 26 januari 1887 – Carency, 9 mei 1915). Hij won de Tour in 1909 (hij won toen vijf ritten na elkaar) en werd tweede in 1908 en 1910. In totaal won hij 20 ritten in de negen rondes waaraan hij deelnam. Hij meldde zich aan als vrijwilliger bij het vreemdelingenlegioen tijdens de Eerste Wereldoorlog en sneuvelde te Carency in de omgeving van Arras.

De succesvolle Tour van Buysse

Marcel Buysse was in 1913 niet aan zijn proefstuk toe. Hij reed reeds de Tour het jaar voordien en werd verdienstelijk vierde. Tijdens de vijftien ritten van de Tour van 2012 wist hij negen top-tien plaatsen te versieren maar een etappezege zat er niet in. Vooral in de bergritten haalde hij goede resultaten. De Tour van 1913 begon voor hem met een tweede plaats in de eerste rit van Parijs naar Le Havre. Buysse was samen met een zestal renners ontsnapt en werd in de spurt gevloerd door de Italiaan Giovanni Michelotti, die de eerste leider werd.

De tweede rit tussen Le Havre en Cherbourg werd een groepssprint gewonnen door de Belg Jules Masselis⁸, Buysse werd vierde en voerde na rit 2 het algemeen klassement aan samen met Defraye, Masselis en Lauwers.

In de derde rit van Cherbourg naar Brest liet Buysse zich verrassen in de slotfase. Hij werd zevende op 4 seconden van winnaar Henri Pélissier die samen met Defraye de rest vooraf ging. Defraye werd alleen leider gevolgd door Buysse op 4 seconden.

Buysse wint de vierde rit met aankomst in La Rochelle.

⁸ Jules Masselis (Ledegem 19 november 1886 – Roeselare 29 juli 1965) won twee ritten in de Tour waaraan hij zesmaal deelnam maar nooit het einde haalde.

De vierde rit tussen Brest en La Rochelle werd met haar 470 km de langste uit de Tour. Buysse won ze in de spurt voor Defraye, Mottiat en Filip Thys. Defraye bleef leider in het algemeen klassement.

Ritten Van Lerberghe⁹ won de vijfde rit tussen La Rochelle en Bayonne. Buysse werd vierde op een kwartier. Defraye bleef leider, Buysse werd derde.

De zesde rit Bayonne-Luchon, de eerste Pyreneeënrit met o.a. de beklimming van de Aubisque, de Tourmalet, de Aspin en de Peyresourde werd gewonnen door Filip Thys. Buysse werd tweede op bijna 18 minuten. Buysse kwam als eerste boven op de Aubisque en de Tourmalet. In deze rit

verloor zijn Franse ploegmaat Eugène Christophe meer dan drie uur bij de herstelling van de vork van zijn fiets. Thys werd de nieuwe leider in het algemene klassement.

Buysse volgde als tweede op 5'58".

Thys, Christophe, Buysse en Garrigou tijdens een beklimming in de 6de rit.

In de zevende rit tussen Luchon en Perpignan met de beklimming van o.a. de Portet d'Aspet, de Port en de Puymorens sloeg Buysse zijn slag. Op de Puymorens passeerde hij als eerste de top, ging op zijn elan door, en won de rit met 11'22" voorsprong op Paul Deman en 12'10" op Filip Thys. Hij werd de nieuwe leider met 6'12" voorsprong op Thys.

⁹ Henri (Ritten) Van Lerberghe (Lichtervelde 29 januari 1891 – Lichtervelde 10 april 1966) won de Ronde van Vlaanderen in 1919.

Tijdens de achtste rit van Perpignan naar Aix-en-Provence liet Buysse begaan. De Fransman Gustave Garrigou won de rit, Buysse werd zesde op 9 minuten en bleef aan de leiding in de algemene klassering.

De negende rit tussen Aix-en-Provence en Nice werd een catastrofe voor Buysse. Tijdens een afdaling kwam hij ten val en brak zijn stuurvork. Hem overkwam net hetzelfde als zijn onfortuinlijke ploegmaat Eugène Christophe tijdens de zesde rit. Buysse moest, zoals het reglement voorschreef, 16 km te voet naar het eerstvolgende dorp en moest de herstelling zelf doen. Hij arriveerde pas als 25ste op 3u 27' 6" van ritwinnaar Firmin Lambot. Thys werd derde op een kwartier van de winnaar en werd opnieuw leider met een comfortabele voorsprong van meer dan vijftig minuten op de Fransman Garrigou. Een totaal ontredderde Buysse verdween uit de kop van het klassement. Hij dacht aan opgeven maar zijn Franse ploegmaat Christophe hield hem in de koers.

Tijdens de volgende rit tussen Nice en Grenoble trok Buysse opnieuw ten aanval. Hij kwam als eerste boven op de Allos maar had opnieuw met pech af te rekenen. Hij werd zesde op meer dan een uur van ritwinnaar Francois Faber maar verloor opnieuw bijna 54' op leider Thys.

Buysse passeert als eerste over de top van de Galibier tijdens de 11de rit.

Buysse wilde nu van geen opgeven meer weten. Hij wilde revanche voor zoveel tegenslag die hem was overkomen en koos tijdens de rit van Grenoble naar Genève, met vier cols, opnieuw voor de aanval. Hij kwam als eerste boven op de Galibier en de Avaris en won de rit met 2'50" voorsprong op Lucien Petit-Breton en Filip Thys die uiteraard leider bleef.

Op de Belgische nationale feestdag reden de renners van Genève naar Belfort en diende de beruchte Ballon d'Alsace beklommen. Buysse kwam er als eerste boven en won de rit met bijna anderhalve minuut voorsprong op Petit-Breton, Lambot en Thys.

De dertiende rit tussen Belfort en Longwy was weer een pechdag voor Buysse. Hij eindigde als zevende in het spoor van zijn ploegmaat Christophe op meer dan 42' van winnaar Francois Faber en 28' na Filip Thys.

Tijdens de veertiende rit van Longwy naar Duinkerke ontketende Buysse zijn duivels. In de straten van Duinkerke had hij enkel nog Garrigou in zijn spoor die hij vloerde in de spurt. Thys werd elfde op meer dan 54' van winnaar Buysse en Petit-Breton, tweede in de stand, moest opgeven. Garrigou naderde tot op 8'37" van Thys in het klassement en Buysse werd opnieuw derde op 3u35'.

Tijdens de laatste rit van Duinkerke naar Parijs met aankomst in het Prinsenpark was Buysse opnieuw niet te stuiten. Hij won met 1'17" op Emile Engel en 4'5" op François Faber. Garrigou werd vierde en Thys vijfde in dezelfde tijd als Faber zodat de top drie van de rangschikking ongewijzigd bleef. Filip Thys won de Tour met 8'37" op Garrigou en 3u30'37" op Buysse. Alle drie reden ze voor de ploeg van Peugeot.

Buysse had een ongelooflijke Tour gereden. Hij werd 6 x eerste, 2 x tweede, 2 x vierde, 2 x zesde, 2 x zevende en 1 x vijftiengste. Na de Tour wilde iedereen Marcel Buysse zien. In Lotenhulle, Roeselare en Gent werd hij als een vorst onthaald en in Brussel werd een erebanket gehouden voor de helden van de Tour waarop 1200 genodigden aanschoven. Buysse liet het hem allemaal welgevallen maar tourwinnaar Thys stuurde zijn kat. Voor zijn knalprestatie in de Tour bedacht Karel Van Wijnendaele hem met de bijnaam de 'Vlaamsche Leeuw'.

De Vlaamse Leeuw krijgt een straat naar hem genoemd in Lotenhulle

Marcel Buysse werd geboren in Wontergem op 11 november 1889. Hij vond nog voor hij in 1909 beroepsrenner werd in Lotenhulle onderdak bij fietsenmaker en smid Isidoor Van Bruane tevens uitbater van de herberg 'Wielrijdershulp'. Voor een renner uit de pioniersperiode van de wielersport was enige kennis van mechaniek en de smedenstiel onontbeerlijk om een grote ronde te kunnen rijden want het reglement voorzag dat ze zelf, en zonder hulp van buitenaf, al hun herstellingen moesten uitvoeren.

Marcel Buysse in de uitrusting van Peugeot tijdens de Tour van 1913

In Lotenhulle leerde hij Martha Santens kennen de dochter van de Lootse slager-herbergier Pier Santens uit café 'Het Lam'. Ze huwen in Eeklo waar hun twee oudste kinderen Albert en Robert werden geboren. In december 1912 komen ze naar Lotenhulle wonen in de Heirstraat 116, twee jaar later verhuisden ze naar de Grootte Plaats 80. Eind 1919 verlieten ze definitief Lotenhulle en verhuisden ze naar Gent.

Marcel Buysse was de oudere broer van Lucien Buysse (de tourwinnaar van 1926) en Jules Buysse (winnaar van de eerste tourrit in 1926). Hij werd in het wielerpeloton de 'Grooten Buysse' genoemd.

Toen een nieuwe wijk werd aangelegd langs de Nevelestraat, tussen de Rozenlaan en de Kleine Lijkstraat, op enkele honderden meter van de Grote Plaats bedacht het Aalterse gemeentebestuur de Lootse tourheld met een straatnaam, Opmerkelijk is wel dat de straatnaam verwijst naar de oorspronkelijke naam van de familie Buysse die officieel Buijze noemden zoals de bevolkingsregisters vermelden.

André Bollaert
Poesele

Bronnen

Bollaert A., Van Buysse tot Dhaenens: honderd jaar wielerveven in het Land van Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg. XXX, juni 1999, afl. 2a, blz. 115-123.
Van Wijnendaele K., *Mensen en dingen uit de Ronde van Frankrijk*, Uitg. Lannoo, Tielt, 1948.

http://nl.wikipedia.org/wiki/Ronde_van_Frankrijk_1913.

<http://bikeraceinfo.com/tdf/tdf1913.html>.

BIJKOMENDE GENEALOGISCHE INFORMATIE BIJ HET ARTIKEL 'VIJFTIG JAAR GELEDEN VERDWEEN POESELE MOLEN' ¹

Ter informatie wil ik graag meegeven dat wat Anna (Maria) Rootsaert betreft (pg. 99) zij niet overleed op 7 mei 1715, maar wel op 5 mei 1715 in Lotenhulle, waar ze op 7 mei 1715 begraven werd.

Anna (Maria) Rootsaert was het twaalfde kind van 14 uit het illustere gezin van Joannes Rootsaert en Anna Blomme.

Zij is geboren in Bellem op 23 maart 1672 als Anna Rootsaert (later Anna Maria geheten) en er gedoopt op 25 maart 1672.

Zij trad een eerste keer in het huwelijk in Bellem op 8 juni 1695 met Jacobus Cackaert, molenaar en baljuw van Oudegoede in Lotenhulle, na diens overlijden een 2de keer met Jacobus De Clercq zoals u schrijft.

Haar vader Joannes Rootsaert combineerde het ambt van baljuw van de baronie van Bellem met dat van Woeste en Weibroek in Aalter. Hij was tevens brouwer, grootgrondbezitter en had meerdere herbergen in eigendom.

Anna Blomme, was de dochter van Georgius Blomme en Maria Vanderstraeten uit Zomergem. Hij was burgemeester van Zomergem en van de heerlijkheid van de Kruisstraat en ook grootgrondbezitter .

Het koppel Joannes Rootsaert en Anna Blomme met hun kinderen behoren tot de rechtstreekse stamboom van mijn moeders moeder, Maria Clementina Blomme °Lotenhulle.

Datzelfde gezin heeft nogal wat bijzondere kinderen geleverd zoals:
Joannes Bonaventura Rootsaert, baljuw van Oostende,
Carolus Rootsaert, vrijdenker en advocaat in de Raad van Vlaanderen,
Martinus Rootsaert, baljuw van Bellem in opvolging van zijn vader,
Maximiliaan Anthonius Rootsaert, landbouwer en grootgrondbezitter,
Baudewijn Rootsaert, procureur,
en natuurlijk alle gehuwde dochters waaronder dus Anna (Maria) Rootsaert.

¹ Zie tijdschrift nr, 2 van dit jaar.

Veel van die mensen zijn destijds begraven in de kerk van Bellem, daarvan is jammerlijk maar een grafplaat (ook sterk beschadigd) bewaard gebleven, dat na de alles verwoestende brand uit 1944.

Over al die mensen heb ik destijds een groot aantal artikels geschreven voor "De Belle", die spijtig genoeg ter ziele is gegaan.

Willy Joos

Drogen

Herkomst foto's en afbeeldingen

Linda Audenaert: blz. 93/94.
Gilbert Declercq: blz. 92
Alex Dhondt: blz. 76/81.
Erfgoedcentrum Het Land van Nevele: 118.
Willy Joos: blz. 105/106.
Carlos Lips: blz. 86, 88.
Provincie Oost-Vlaanderen: blz. 95/96.
Hugo Schaeck: blz. 91
Alex Van Maldeghem: blz. 87, 89.
Familie Van Rijssel: blz. 29/67
Hugo Willems: blz. 97
<http://bikeraceinfo.com/tdf/tdf1913.html>: blz. 112/116.
Onbekend: Kaftfoto, blz. 7

Schenkingen

De voorbije 12 maanden mochten we heel wat schenkingen in ontvangst nemen van leden van onze kring en van personen die Het Land van Nevele genegen zijn. Zo ontvingen we foto's, documenten, landkaarten, boeken, tijdschriften enz. van: mr. Raymond Bossier (Hansbeke), mw. Chantal Buyens (Gent), mw. Irène Buysse (Poeke), mr. Nico Claerbout (Vosselare), mr. Walter De Smet (Gentbrugge), erenotaris Alfred Duerink (Nevele), familie De Vos-De Keer (Deinze), mw. Rosa Everaert (Nevele), Gemeenteschool Nevele (Nevele), dr. Luc Goeminne (Astene), dr. Paul Huys (Drongen), we. Albert Martens (Gent), mw. Christine Roets (Merendree), familie Scherpereel-Verhelst (Merendree), mw. Anne Speekaert (Brugge), mr. Marcel Van Landeghem (Vosselare), mr. José Van Oost (Vosselare), mr. Maurice Van Rysselberghe (Landegem), mr. Hugo Verhaege (Merendree). Onze welgemeende dank aan al deze schenkers.

Op onze beurt schonken wij gehele en gedeeltelijke verzamelingen van tijdschriften van onze kring en de ons omliggende kringen aan de nieuwe heemkring HISTORISCH LIEVELAND (Lovendegem, Waarschoot, Zomergem) en aan de vorig jaar opgerichte intergemeentelijke erfgoedcel POLS (Platformomgeving Leie Schelde), een samenwerking tussen de gemeenten Deinze, Zulte, Nazareth, Sint-Martens-Latem, Gavere en De Pinte.